

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

MESNEVÎ HİKÂYELERİNDE MANEVÎ BAKIM
UNSURLARI

Yüksek Lisans Tezi

MERYEM DAMAR

İZMİR-2020

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**MESNEVÎ HİKÂYELERİNDE MANEVÎ BAKIM
UNSURLARI**

Yüksek Lisans Tezi

MERYEM DAMAR

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ MERVE ALTINLI MACİĆ

İZMİR-2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Mesnevî Hikâyelerinde Manevi Bakım Unsurları” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

20/12/2019

Meryem DAMAR

TS EN ISO
9001:2015

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

TEZ SINAVI TUTANAK FORMU

Dok. No: FR/604/21

İlk Yayın Tar.: 03.10.2017

Rev. No/Tar.: 00/..

Sayfa 1 / 1

GÖNDEREN : Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans Programı öğrencisi Meryem DAMAR ile ilgili Tez Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih:
Sayı :

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Nuhşen AKBAŞ
İmza

SINAV TUTANAĞI

Tez Sınav Jürimiz tarafından incelenen "Mesnevî Hikâyelerinde Manevi Bakım Unsurları" başlıklı tezli yüksek lisans tezi ile ilgili olarak jürimiz 27.12.2019 tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi Tez Sınavına tabi tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında OYBİRLİĞİ/ÇOKLUĞU ile aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL

Kabul Edilen Tezli Yüksek Lisans tezi:

- i) Bilime yenilik getirmiştir
- ii) Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir
- iii) Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır
- iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisans'ta geçerlidir)

RED

DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Merve ALTINLI MACIC	
Üye	Doç. Dr. Raşit ÇAVUŞOĞLU	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Cihat KISA	
Üye		
Üye		

Ekli : Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).

* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasında en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

MESNEVÎ HİKÂYELERİNDE MANEVÎ BAKIM UNSURLARI

MERYEM DAMAR

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Bu çalışmanın amacı, Mevlânâ'nın Mesnevî'sinde yer alan hikâyelerdeki manevi bakım unsurlarını tespit etmektir. Manevi bakım alanına katkı sunmayı hedeflediğimiz çalışmamız iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci ana bölümde kavramsal çerçeve ele alınmıştır. Manevi bakım kavramının tanımına, amaçlarına, görevlerine yer verilmiş ve hikâye türünün tanımı, özellikleri ele alınmış ardından manevi bakımla ilgili önemli unsurlar açıklanmıştır. *Mesnevî*'nin özellikleri de açıklandıktan sonra *Mesnevî*, psikoloji bağlamında değerlendirilmiştir. İkinci ana bölümde ise *Mesnevî*'den seçilen hikâyeler, manevi bakım unsurları olan sabır, şükür, dua, tevbe, umut, affedicilik ve manevi huzur açısından incelenmiştir. Sonuç kısmında değerlendirmeler ve yorumlar yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, *Mesnevî*'de yer alan hikâyeler maneviyata iyi gelen unsurlar içermektedir. Bu bilgiler neticesinde Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sindeki hikâyeleriyle bireylere manevi danışmanlık yapmış olduğu ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Manevi Bakım, Mevlânâ, Mesnevî, Hikâye, Tevbe.

ABSTRACT

Master Thesis

PASTORAL CARE ELEMENTS IN MASNAVI STORIES

Meryem Damar

İzmir Kâtip Çelebi University

Institute of Social Sciences

Department of Philosophy and Religious Sciences

The purpose of this study is to determine the pastoral care elements in Masnavi Stories. In this study, which consists of two main parts, we are willing to contribute to the pastoral care field. The conceptual framework is considered in the first main part. The definition, purpose and, function of pastoral care are included and the description of story types and their features are discussed, then the certain elements that are related to pastoral care are explained. After explaining the features of Masnavi, it is evaluated in the context of psychology. In the second part of the study, certain Masnavi stories are analyzed in terms of pastoral care elements such as patience, gratitude, prayer, repentance, hope, forgiveness and pastoral peace. Evaluations and interpretations are carried out in the conclusion chapter. Based on the findings, the stories in Masnavi contain recuperative elements that are good for spirituality. As a result of this information, it might be argued that Mevlânâ provides spiritual care and counselling to the individuals with his stories in Masnavi.

Keywords: Pastoral Care, Mevlânâ, Masnavi, Story, Repentance.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	II
TEZ SINAV TUTANAK FORMU.....	III
ÖZET	IV
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR	VIII
ÖN SÖZ.....	IX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

I- MANEVİ BAKIM	6
A- Manevi Bakımın Tanımı	6
B- Manevi Bakımın Amaçları ve Görevleri	8
C- Manevi Bakımın Unsurları	10
1- Sabır.....	10
2- Şükür.....	12
3- Dua	14
4- Tevbe	17
5- Umut.....	19
6- Affedicilik.....	21
7- Manevi Huzur.....	22
D- Manevi Bakımın Dinî ve Psikolojik Temelleri	23
1- Manevi Bakımın Dinî Temelleri	23
2- Manevi Bakımın Psikolojik Temelleri	25
II- HİKÂYE	27
A- Hikâyenin Tanımı ve Özellikleri.....	27
B- Hikâyenin Psikolojik İşlevleri	29
C- Manevi Bakımda Hikâyenin Kullanımı	31
III- MESNEVÎ	34
A- Mesnevî’de Kısa Hikâyecilik	34
B- Mesnevî Hikâyeleri ve Psikoloji	36

İKİNCİ BÖLÜM

MESNEVÎ HİKÂYELERİNDE MANEVİ BAKIM UNSURLARI

I- BİR KAZVİNLİNİN HİKÂYESİ	39
A- Sabır	40
II- BEDEVİ İLE KARISININ HİKÂYESİ	41
A- Şükür	42
III- KÖR İHTİYAR HİKÂYESİ.....	46
A- Dua	46
IV- NASUH TEVBESİ HİKÂYESİ	49
A- Tevbe.....	49
V- SUSUZ ADAMIN HİKÂYESİ	51
A- Umut.....	52
VI- DEVE İLE FARE HİKÂYESİ	54
A- Affedicilik	54
VII- PADİŞAH İLE CARİYE HİKÂYESİ	56
A- Manevi Huzur.....	58
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	61
KAYNAKÇA	64

KISALTMALAR

- C. : Cilt
çev. : çeviren
DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı
ed. : editör
Ens. : Enstitü
Fak. : Fakülte
Hz. : Hazreti
s. : sayfa
S. : Sayı
(s.a.v.) : (sallallâhü aleyhi ve sellem)
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
trc. : tercüme eden, tercüme edenler
Ünv. : Üniversite
vd. : ve diğerleri
Yay. : Yayınları

ÖN SÖZ

Manevi bakım bireyin maneviyatından beslenerek, yaşamını kalitelendirmeyi amaçlar. Bazen bir bakışla bazen sessizlikle bazen de hikâyelerle insanlara iyi gelmeyi arzular. Mevlânâ da bu yönüyle Anadolu'da manevi danışmanlığın sembolüdür. Fikirleriyle ve hayat tarzını yansıtarak yazdığı hikâyeleriyle insanlara her zaman iyi gelmiştir. Öyle ki şöhreti Anadolu'nun sınırlarını aşmış dünyaya ulaşmıştır. Mevlânâ, insana manevi bakım anlamında elini uzatır, hayatında bir iz bırakır.

Biz de “Mesnevî Hikâyelerinde Manevi Bakım Unsurları” adlı tez çalışmamızla, Mevlânâ'nın hitap ettiği geniş coğrafyadaki insanlara, gerek sözleriyle gerek hoşgörüsüyle gerekse eserleriyle manevi danışmanlık yaptığını ve bunu yaparken de ele aldığımız unsurları sıklıkla kullandığını tespit ederek, değerlendirmeler yaptık. İncelediğimiz hikâyelerde yer alan manevi bakım unsurlarıyla ilgili analizlerde bulunduk. Çalışmamız iki ana bölümden oluşur. Birinci bölümde kavramsal çerçevenin sınırları çizilmiş, ikinci bölümde de seçtiğimiz hikâyelerde yer alan manevi bakım unsurları incelenmiştir.

Tez konumun belirlenmesinde bana yardımcı olan ve yol gösteren sevgili hocam Dr. Öğr. Üyesi Zuhâl AĞILKAYA ŞAHİN'e teşekkür ederim. Çalışmamı yaparken her türlü desteğini esirgemeyen, beni yönlendiren değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Merve ALTINLI MACİĆ'e en içten şükranlarımı sunarım. Bu yoğun süreçte beni yüreklendiren, motive eden can yoldaşım, sevgili eşim Seyit Ahmet DAMAR'a ve psikolojik desteklerini esirmeyen kardeşlerime teşekkür ederim.

Meryem DAMAR

İZMİR-2019

GİRİŞ

Din hizmetlerinde yapılan çalışmalarda, bireylerin manevi yapısını güçlendirmek, hayata karşı olumlu ve iyimser olmasını sağlayarak, anlam arayışına ve psikolojik sorunlarına yardımcı olmak hedeflenir (Hökelekli, 2012: 236). İnsanın maneviyatının güçlü olması, bireyi cesaretlendirerek bireye güven verir ve karşılaştığı sorunlarla mücadele etmesine destek olur (Cebeci, 2016: 60). Maneviyatın görmezden gelindiği psikolojik yardım ilişkilerinde insanın sorunlarına tam olarak çözüm bulunamaz (Derin, 2010: 345).

Mevlânâ'nın (vefatı 672/1273) eserlerinde günümüz açısından değerlendirildiğinde güçlü bir şekilde psikoloji biliminin etkileri görülmektedir (Derin, 2010: 350). Mevlânâ'nın eserleriyle vermek istediği mesajları daha iyi anlamamız için kullandığı yöntemleri bilmemiz gerekmektedir (Araz, 1990: 118).

Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinde hikâyelere yer vermesinin sebebi, bu yöntemin insanlığa olan nasihatlerini iletmede bir araç olabileceğini düşünmesidir. Mevlânâ, insanları iyiye, faydalıya, güzele ve doğruya yönlendirerek davranışlarla ilgili ipuçları vermeyi amaçlayarak bir hikâyeden hikâyeye geçer ve bu değerleri ele alır. Bu sebeple *Mesnevî* hikâyelerini okuyan herkes kendisine yönelik bir mesaj alabilmektedir. *Mesnevî*, insanı ve yaşamı tüm yönleriyle ifade ettiği için, hayatın kendisini tasvir eden bir eserdir. Her dilde ilgiyle okunmasının sebebi de budur (Balcı, 2018: 94-97).

Biz de “*Mesnevî* Hikâyelerinde Manevi Bakım Unsurları” adlı tez çalışmamızda insan hayatında önemli bir yere sahip olabilecek, maneviyattan gücünü alan manevi bakımla, insana önem veren ve manevi yönden insanı sağlamlaştırılmayı hedefleyen *Mesnevî* hikâyelerini sentezleyerek değerlendirmeye çalıştık. Manevi bakımın ve *Mesnevî*'nin ortak hedefi olan “insanın ruhuna iyi gelme” amacı bizi bu çalışmaya teşvik eden ve etkileyen unsur olmuştur.

I- ARAŞTIRMANIN KONUSU

Manevi bakım, bireyin hayatına eşlik edebilmek ve ona el uzatabilmektir (Ağılkaya Şahin, 2017: 26). Manevi bakım insanların maneviyatını güçlendirerek korkularını giderir, hayata bağlılıklarını artırır (Çerik, 2007: 144). Hikâyeler de manevi bakımda önemli unsur olarak kullanılabilir. Manevi bakım ve danışmanlıkta hikâyeye önemli bir araçtır ve kullanılan hikâyeler, kişinin yaşadığı tecrübelerle etkileşerek bireye faydalı olur (Şahin, 2017: 315-320).

Biz de Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinde yer alan hikâyelerin manevi bakım için kullanılabilirliği ve önemi üzerine çalışmamızı oluşturduk. Nitekim Mevlânâ da *Mesnevî*'sinde “*Şüphesiz ki Mesnevî gönüllere şifadır, hüznüleri giderir, huyları güzelleştirir.*” ifadesine yer verir (Mevlânâ, 1991: 1/Ön Söz). Bu ifadeyle Mevlânâ, hikâyelerin amacını ortaya koyar. Okuyucu, her hikâyesinde kendinden bir şeyler bulur. İşte araştırmamızın konusu bu noktada ortaya çıkar. *Mesnevî* hikâyelerinde yer alan manevi bakımla ilgili unsurlar nelerdir? Bu soru çalışmamızın konusunu oluşturur. Bu bağlamda tezimizde Mevlânâ'nın geçmişten günümüze kadar hikâyeleriyle insanların ruhuna, manevi bakım ile ilişkilendirilebilecek hangi unsurları kullanarak katkı sağlamaya çalıştığını tespit etmeyi amaçladık.

II- ARAŞTIRMANIN AMACI

Çalışmamızın amacı, Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinde yer alan hikâyeleri manevi bakım açısından inceleyerek ortaya koymaktır. Böylece Mevlânâ'nın hikâyeler yoluyla bireyin manevi yönüne iyi geldiğini belirlemeye çalıştık. Bunun içinde belirlediğimiz bazı kavramlar üzerinden (sabır, şükür, dua, tevbe, umut, affedicilik, manevi huzur) hikâyeler seçtik. Yalnızca hikâyeleriyle değil yaşam tarzıyla, üslubuyla, insana bakış açısıyla manevi rehber olan Mevlânâ, eserlerine de bunu yansıtmıştır. Hikâyeler bu yönüyle incelendikten sonra elde edilen veriler bir bütünlük içinde ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bir diğer amacımız da manevi bakım ve danışmanlıkta uygulanan bibliyoterapi yöntemine uygun örnek hikâyeler sunmaktır.

III- ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Araştırmamızla *Mesnevî*'den seçilen hikâyeleri hem vermek istediği mesajlar açısından hem psikolojik yönden hem de manevi bakım ve danışmanlıkla ilişkili olarak inceledik. Böylece hikâyelerin kullanılabilirliği artırmayı hedefledik. *Mesnevî* hikâyelerinin psikolojik etkileri ve manevi bakıma katkıları ile ilgili yapılan çalışmalar sınırlıdır. *Mesnevî* hikâyeleriyle ilgili olarak çalışmamıza örnek teşkil edecek yüksek lisans tezleri şunlardır: Ayşe Şule Yüksel *Psikoterapötik Bir Teknik Olarak Hikâye İle Tedavi: Mevlânâ'nın Mesnevî'si Örneği*, Ümmügülsüm Semerci *Mesnevî ve Bibliyoterapi*. Kitap olarak ise Faik Özdengül *Rumi ve Aşkın Terapi* ve Nevzat Tarhan'ın *Mesnevî Terapi* adlı eserleri bu anlamda önemlidir. Tarhan, *Mesnevî*'den seçtiği hikâyeleri duygusal zekâ bağlamında değerlendirmiştir. Biz de çalışmamızda seçtiğimiz hikâyelerle Mevlânâ'nın okuyucuya manevi bakım yaptığını tespit etmeye çalıştık.

IV- ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmamızda niteliksel yaklaşımdan yararlandık. Niteliksel yaklaşım sosyal gerçeklikle ilgilenir. Sosyal gerçeklik, öznelikten oluşur ve her kişinin anlama algılama şekline göre farklılık gösterir (Kırcaali, 1999: 6). Niteliksel yaklaşımda araştırmacının kendisi incelemeler yaparak veri toplar. Dışarıdan bir gözle bakarak analiz yapar (Uzuner, 1999: 178). Biz de bir alandaki hâlihazırda bulunan durumun araştırılması olan betimsel yöntemi (Kırcaali, 1999: 7) kullandık. Literatür taraması yaparak tez konusuyla ilgili eserlerden veriler elde ettik. Elde ettiğimiz verileri analizler sonucunda değerlendirerek yorumladık.

Bu çalışma, giriş, iki ana bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmamızın konusu, amacı, önemi, yöntemi ve sınırlılıkları hakkında genel bilgi verilmiştir. Çalışmamızın birinci bölümünde, kavramsal çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak manevi bakım tanımlamış olup manevi bakımın amaçları ve görevleri ele alınmış, manevi bakım unsuru olarak seçilen kavramlar açıklanmıştır. Kavram olarak ise huzur, sabır, şükür, dua, umut, affedicilik ve tövbe seçilmiştir. Özellikle zikredilmiş kavramların seçilmiş olmasının sebebi, bu kavramların manevi bakım ve danışmanlıkla ilgili yazılan eserlerde en çok

üzerinde durulan, bireyin psikolojisine iyi gelen ve onu rahatlatan unsurlar olmalarıdır. Elbette *Mesnevî* hikâyelerinde hoşgörü, saygı, dürüstlük, aşk, ölüm gibi pek çok konu yer almaktadır. Ancak çalışmamızın amacı hikâyeleri konularına göre incelemek değil, manevi bakım açısından ön plana çıkmış olanları seçip değerlendirmektir. Bu doğrultuda tezin ilk ana bölümünde manevi bakım tanımlandıktan sonra yazın türlerinden biri olan hikâyenin kavramsal çerçevesi çizilmiştir. Ardından *Mesnevî* ile ilgili bilgiler verilerek genel bir perspektif oluşturulmuştur.

Çalışmamızın temel konusunu oluşturan ikinci ana bölümde ise *Mesnevî*'den seçilen hikâyeler manevi bakım unsurları açısından incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda sabır unsuru için Bir Kazvinlinin Hikâyesi, şükür unsuru için Bedevi ile Karısı Hikâyesi, dua unsuru için Kör İhtiyar Hikâyesi, tevbe unsuru için Nasuh Tövbesi Hikâyesi, umut unsuru için Susuz Adamın Hikâyesi, affedicilik unsuru için Deve ile Fare Hikâyesi ve manevi huzur unsuru için Padişah ile Cariye Hikâyesi incelenerek manevi bakımla ilişkisi kurulmuştur.

Çalışmamızın sonuç kısmında ise seçilen hikâyelerin manevi bakımda kullanılabilir olduğu değerlendirilmiştir. Mevlânâ'nın yıllar öncesinden yazdığı hikâyeleriyle insanların manevi yönlerine dokunduğunu, acılarını dindirdiğini, çaresizliğine çare olduğunu, insanlara sabırlı ve ümitvâr olmayı tavsiye ettiğini tespit ederek bu durumu değerlendirdik.

V- ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu çalışma, daha önce ifade edildiği üzere manevi bakım unsurlarından huzur, sabır, şükür, dua, umut, affedicilik ve tövbe ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca çalışmamızda, *Mesnevî*'de yer alan hikâyelerle ilgili belli bir sınırlandırmaya gidilmiş, yalnızca yedi hikâyesi analiz edilmiştir. Yapılan araştırmalara göre, *Mesnevî*'de iki yüze yakın hikâye yer almaktadır. Fûrûzanfer, eserde iki yüz yetmiş beş hikâyenin yer aldığını ifade eder (Naklen: Karaismailoğlu, 2005: 86). Manevi bakım unsurlarının yer aldığı her bir hikâyeye yer vermek hem çalışmamızı hacim açısından büyütecek hem de hikâyeler belirli unsurlar açısından incelediği için zamanla tekrara düşülecektir. Bundan dolayı hikâyelerin tümünü okuyup incelemekle

beraber yalnızca manevi bakım unsurlarının yoğun olarak kullanıldığı hikâyelerin seçilmesine özen gösterdik.

Çalışmamızda *Mesnevî* tercümesi olarak Veled Çelebi İzbudak'ın tercümesinden *Mesnevî* C. I-VI yararlandık. Yine çalışmamızda *Mesnevî*'de geçen bütün hikâyelerin toplanarak bir araya getirildiği eserlerden yararlandık. Yararlandığımız eserler ise Ahmet Metin Şahin'in *Mesnevî'de Geçen Bütün Hikâyeler*, Mehmet Zeren'in *Mevlânâ'nın En Büyük Eseri Mesnevî'de Geçen Bütün Hikâyeler* ve Mehmet Demirci'nin *Mesnevî Hikâyelerinden Dersler* adlı eseridir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

I- MANEVİ BAKIM

A- Manevi Bakımın Tanımı

Manevi bakım; kişilerin sıkıntılı, üzüntülü hallerinde, kriz durumlarında yanında olmak, dinden veya inançtan kaynaklanan sorunlarına danışmanlık etmek, dinî ritüelleri yerine getirirken rehber olmak ve insanların hayatlarına eşlik edebilmek adına yürütülen faaliyetlerdir (Karagül, 2012: 7). Manevi bakım sadece kriz dönemlerine değil, kişilerin sevinçli, mutlu zamanlarına da eşlik eder (Ağilkaya Şahin, 2017: 25). Sağlıklı bir yaşama manevi bakımla destek olmakla kişinin huzur ve mutluluğuna katkıda bulunulur. Bu mutluluk geçici değil hem dünya hem ahireti kapsayan ebedi bir mutluluktur (Karagül, 2012: 7). Manevi bakım insanların maneviyatını güçlendirerek korkularını giderir, hayata bağlılıklarını artırır (Çerik, 2007: 144).

Manevi bakımın tanımını yaparken kavramın tarihsel arka planına değinmemiz gerekir. İngilizcede pastoral care (pastoral bakım) ve pastoral counseling (pastoral danışmanlık) ifadeleri kullanırken Almanda seelsorge (ruh bakım) olarak adlandırılmıştır. Bakım olarak tercüme edilen “care” kelimesi ilgi, ihtimam, alaka, gözetim anlamlarına gelir (Ağilkaya Şahin, 2017: 23; Karagül, 2012: 8). Hıristiyan kültürüne ait olan bu kavram (Söylev, 2014: 52; Karagül, 2012: 10; Cebeci, 2010: 56; Tan, 1989: 13) günah işleyen kişilerin perde arkasından papaza günahlarını itiraf etmeleriyle başlamıştır (Tan, 1989: 13; Koç, 2012: 203). Bu işlem bir dinî danışma olarak zamanla diğer kurumlarda da yayılmaya başlamıştır (Cebeci, 2010: 54). Papaz, kilise ve cemaatin sorumlusu (Özdoğan, 2006: 128) anlamına gelen “pastor” kelimesini de dikkate aldığımızda, din adamları aracılığıyla verilen manevi desteğin adı olan “pastoral care” günümüzdeki dinî danışmanlığın temelini oluşturmuştur (Söylev, 2014: 52). Manevi bakım ve danışmanlık olarak adlandırdığımız bu kavram

bazen “dinî danışmanlık” (Söylev, 2014: 52; Altaş, 2015: 27) bazen “dinî danışmanlık ve rehberlik” (Cebeci, 2010: 59) bazen “inanç bakım ve danışmanlığı” (Ok, 2015: 113) bazen “vaizsel ilgi” (Cebeci, 2010: 55) bazen de “manevi bakım” (Ağılkaya Şahin, 2017: 23; Karagül, 2012: 7;, 2015: 143) olarak kullanılmıştır.

Manevi bakım, bütüncül yaklaşım ilkesiyle hareket eder (Karagül, 2012: 16; Daştan ve Buzlu, 2010: 76; Yılmaz ve Okyay, 2009: 43). İnsanın sadece maddi değil manevi yönünün de olması sebebiyle psikolojik, sosyal, fiziki, manevi ihtiyaçlarının da olduğu kabul edilir (Karagül, 2012: 16). Çünkü beden sağlığı ve ruh sağlığı arasında ciddi bir ilişki vardır (Köylü, 2015: 81). Mesela elindekiyle yetinmeyi bilen, bulunduğu durumdan şikâyet etmeyen, ümidini kaybetmeyen ve başına gelen belalara karşı sabredebilen bir insanın sağlık durumuyla, bunları gerçekleştiremeyen birinin sağlık durumu arasındaki fark oldukça fazladır (Karagül, 2012: 16).

Manevi bakımın hem dinî hem de manevi boyutu vardır. Ancak unutulmamalıdır ki manevi bakımda amaç dinî tebliğ ya da irşat değildir. Dinî unsurlar, ancak danışanın hazır bulunuşluğu üzerine kullanılmalıdır. Manevi danışman vaaz vermek için değil, bireyin ayağına takılan taşları fark ettirmek, yol ayrımlarını göstermek, bireyin hayatına eşlik edebilmek ve ona el uzatabilmek için oradadır (Ağılkaya Şahin, 2017: 26). Kısacası manevi bakım ve danışmanlık bir dinî aşılama ya da dindarlaştırma yöntemi değildir (Ok, 2015: 122).

Manevi bakımın merkezinde inanç yer alır. Kişilerin inançları doğrultusunda rehberlik edilir. Buradaki inanç kavramı, dinî ve dinî olmayan hayat tarzını ifade eder. Çünkü bir insan herhangi dine bağlı olmadan da hayatına yön verebilir. Sonuçta dinsizin inancı da bir inançtır. Elbette onun da bir maneviyatı vardır (Karagül, 2012: 10-14).

Sonuç olarak sekülerleşmenin hızla arttığı bu dönemde insan yalnızca maddi ihtiyaçlarını karşılayarak mutlu olabileceğini zanneder. Bu bitmeyen maddi talepler sonucunda insanın bütün maddi ihtiyaçları giderilse de içinde hep eksik kalan bir taraf, sızlayan bir yara kalır. İşte manevi bakım kendisine en çok ihtiyaç duyulan bu dönemde bireylerin kutsalla ilişki içine girerek rahatlamlarını sağlamayı ve biraz olsun hep açık olan ve kanayan yarasına pansuman yapmayı hedefler. Çünkü insan ancak içindeki boşluğa dokunulduğunda huzuru bulur. Manevi bakımın tam olarak

amacı budur, bireyin boşluğuna dokunarak, kendini daha değerli hissetmesini sağlamak ve hayata tutunmasına yardımcı olmak.

B- Manevi Bakımın Amaçları ve Görevleri

Manevi bakım, insanlara inançları doğrultusunda yapılan resmi ve profesyonel bir hizmettir. Amacı, ilgi ve alaka yoluyla insanların hayatlarına yön verebilmelerini ve yeni bir anlam kazanabilmelerini sağlamaktır. Kişinin huzur ve mutluluğuna katkıda bulunmaktır. Manevi bakımla gelen mutluluk kalıcı bir mutluluktur (Karagül, 2012: 12). Manevi bakım, bireyin kendini gerçekleştirme sürecine manevi yönden yardım eder (Bulut, 2018: 52).

Manevi bakımın hedeflerinden biri de insanı yaratıcıya yani Tanrı'ya yakınlaştırmak ve Tanrı ile insan arasında bir ilişki kurmaktır. Danışman, Tanrı'nın merhametine, bağışlayıcı olmasına dikkat çekerek kişinin rahatlamasını amaçlar. Tanrı ile kurulan bu ilişki sonucunda kişi, boşluklarından kurtulur (Ağılkaya Şahin, 2017: 34).

İnsanın aşkın yanını dikkate alan, nihai konulara önem veren manevi bakım ve danışmanlığın iyileştirme, rahatlatma, rehberlik etme, kolaylaştırma, destekleme, uzlaştırma, bakım hizmeti sunma, önleme, sosyal girişimlerde bulunma gibi görevleri vardır (Ok, 2015: 40). Manevi bakımla kişinin kendini tanıması, anlaması, gerçekçi benlik algısı oluşturması, gizil güçlerini geliştirmesi, kendisiyle ve çevresiyle barışık, mutlu bireyler olması amaçlanır (Söylev, 2014: 63). Manevi bakım, bireylerin sağlıklı kimlik geliştirmelerine ve karar verme süreçleriyle de ilgilenir (Ok, 2015: 41).

Manevi bakımın gayesi, ahlakî değerleri önemseyen, maneviyatı güçlü bireyler oluşturmaktır. Manevi bakım hizmetleri özellikle hastaların, engellilerin ve yaşlıların mücadelesine önemli ölçüde destek sağlar. Yaşam, ölüm, ahiret gibi iman esasları yoluyla manevi danışmanlar, engelleri aşma ve dayanma gücü noktasında onlara yardımcı olurlar (Çerik, 2007: 144-145). Manevi bakım kişinin tövbe süreçlerine, affedilme çabalarına destek sağlayarak hayata olumlu bakış açısı kazandırmaya, dinî telkinler yaparak manevi değerleri hissettirmeye çalışır (Özdoğan, 2009: 372).

Manevi bakım ruhsal mutluluğu hedef alan bir görüşmedir. Gönüllülük ilkesine dayanan manevi bakımda inanç paylaşımı esastır. Manevi danışman, danışanla birlikte düşünür, hisleriyle ilgilenir yani kişinin hayatına eşlik eder. Manevi bakımın en önemli özelliği sadece görüşme olmaması yeri geldiğinde dinî ritüelleri de kullanmasıdır. Özellikle ölüm, cenaze gibi kriz durumlarında ve kişinin hayatında dönüm noktası olan evlilik, doğum gibi törenlerde dinî ritüeller anlam kazanır. İnsanın sahip olduğu ancak farkına varamadığı kendi çözüm güçlerini bulmasına ve başa çıkma yöntemleri geliştirmesine yardımcı olur. Manevi bakım sadece geçmişle ilgilenmez şimdi ve geleceğe yöneliktir. Bireyi güçlendirerek korumayı hedefler (Ağılkaya Şahin, 2017: 28-30). Ancak manevi bakımın her problemi çözen sihirli bir güç olmadığı da unutulmamalıdır (Aşıkoglu, 2007: 546).

Manevi bakım, bireyin yaşadığı psikolojik sorunlarla başa çıkmasında dinî unsurlarla ilişki kurmasına yardımcı olur, inandığı değerlerden kaynaklanan sorunlarına ve dinî görevlerini yerine getirirken karşılaştığı eksikliklerde destek sağlar, gerekli durumlarda bireyi yönlendirir ve ilgili birimlerle işbirliği içinde olarak bireyin iyi halini korumaya çalışır (Altaş, 2015: 29). İki tarafın da istemesi ve gönüllüğü üzerine kurulan manevi bakımda kişiyi yargılama, kayırma ya da kişiye acıma gibi durumlar söz konusu değildir (Aşıkoglu, 2007: 546).

Manevi bakım hizmetleri kişinin kendisini özgür hissedeceği bir ortamda yapılmalıdır bireyi zor durumda bırakacak, güvenini zedeleyecek, onuru ile oynayacak bilgilerin gizli tutulması önemlidir (Bulut, 2018: 93-94).

Kısaca manevi bakımda dikkat edilmesi gereken noktaları şöyle sıralayabiliriz.

1. Etkili dinleme, yönlendirme gerektiğinde araya girme ve tekrar dinleme,
2. Anlama, kişiyi olduğu gibi kabul etme, aydınlatma
3. Cesaretlendirme, teşvik etme, güven oluşturma, destek verme
4. Anlatılanları anlamlandırma, yorumlama ve tahlil etme
5. Telkin etme, ihtiyaç olunan noktada bilgi verme
6. Dinleme, soru sorma ve empati kurma.

Bunlarla beraber, beden dili, ortamın rahatlığı ve ses tonu da manevi bakım için gereklidir (Başar, 2009: 384).

Unutulmamalıdır ki manevi danışmanlar psikolog, sosyal hizmet görevlisi ya da tıbbi bir doktor değildir. Bütün mesleklerin kendine has yöntem ve uygulamaları vardır. Manevi bakımda psikoterapi gibi uzun kişilik analizleri yapılmaz. Manevi bakımın belli bir süre içerisinde ya da seanslarla verilmesi şart değildir. Danışanla kısa bir görüşme, konuşma hatta tanışma bile bir manevi bakımdır. Uzun ya da kısa sürmesi değil amacına ulaşması önemlidir. Manevi bakım kişinin sadece dünyevi problemleriyle değil Allah, ahiret gibi inançtan kaynaklı sorunlarıyla da ilgilenir (Karagül, 2007: 19). Bu sebeple manevi danışmanlar, her türlü sorunlara karşı kendisini sürekli yetiştirmeli ve hazırlıklı olmalıdır (Bulut, 2018: 93).

C- Manevi Bakımın Unsurları

Manevi bakımın “manevi” olabilmesi için bireye kendini iyi hissettiren, yaratıcıyla arasında bağ kurmasını sağlayan bazı unsurları taşıması gerekir. Bu unsurlar manevi bakımın görevi olarak da görülebilir. Manevi bakımda kişi yaşadığı sıkıntılara ve zorluklara, maneviyatından gelen güçle baş etmeye, direnmeye çalışır.

Manevi bakım uygulamalarında danışanın yaşadığı zorluklarda ve olumsuz duygularla baş etmede ve sıkıntılarını çözüm yolu bulmada başvurduğu dinî unsurlar arasında şükür, sabır, merhamet, emanet, affedicilik gibi kavramların önemi büyüktür (Kula, 2016: 54).

Mehmet Küçük, *Manevi Rehberlik* kitabında manevi yöntemler olarak dua, sabır, takva ve ümitvar olmayı ele alır. Ali Ayten ise *Erdeme Dönüş Psikoloji ve Mutluluk Yolu* adlı kitabında dört erdem olarak affedicilik, alçakgönüllülük, şükür ve yardımseverliği ele alır. Biz de yaptığımız araştırma sonucunda bireyin psikolojisine iyi gelen manevi bakım unsurları olarak sabır, şükür, dua, tevbe, umut, affedicilik ve manevi huzuru seçtik. Bu unsurları sıralarken ise insanların olgunlaşma sürecinde yaşadığı aşamaları göz önünde bulundurduk.

1- Sabır

Sözlükte “engellemek, hapsetmek, güçlü ve dirençli olmak” demek olan sabır, terim olarak “üzüntü, başa gelen sıkıntı ve belalar karşısında direnç gösterme,

olumsuzlukları olumlu kılmak için gösterilen metanet” gibi manalara gelir (Çağrı, 2008: 337).

Sabır, insana zorluklara karşı dayanma gücü veren, yaşamın sıkıntılılarına ve musibetlerine karşı dik durabilmesini sağlayan, çabalamayı, gayret sarf etmeyi öğreten bir erdemdir. Sabreden bir insan yaşadığı zorluklara karşı isyan etmez, bu dünyanın bir imtihan yeri olduğunu bilerek ruhsal çöküntüye düşmez (Necati, 2017: 269). Acılar içindeyken bağırmanın bir anlamı yoktur, çünkü böyle bir kişi hedefine ulaşamaz (Schimmel, 2017: 160).

Sabır üç çeşittir. Allah’a kulluk ederken gösterilen sabır, günah işlememeye gayrette sabır, başımıza gelen sıkıntılı süreçlere sabırdır. İlk ikisinde insanın iradesi ile oluşan durumlara karşı sabır, üçüncüsü ise insanın iradesi dışında gelişen istenmedik, beklenmedik durumlara karşı sabırdır (Soysaldı, 1997: 105).

Kur’an-ı Kerim’de pek çok ayette sabır kavramı geçmektedir (2/153-157, 2/45, 3/186, 13/22, 103/1-3). Bu ayetlerde sabır; hayırlı bir çaba, zorluklara, sıkıntılara karşı dayanıklılık, direnme, cesaret ve yaratıcıdan yardım isteme aracıdır ve sorunları aşmada, olayları anlamada etkili bir yöntemdir (Kula, 2015: 179). Kur’an’da sabır övgüye layık olan müminlerin sıfatı olarak belirtilir (Necati, 2017: 270). Sabır başarının, hidayet, rahmetin, meleklerden yardım gelmesinin anahtarı olarak da görülmüştür (Küçük, 2017: 75).

Sabır Kur’an’da bahsi geçen önemli erdemlerden biridir. Sabır, kahramanlık, yiğitlik gibi güzel huyların kaynağıdır. Yumuşak huylu olmak, öfkeye karşı direnmek sabırdandır. Sabır hem mümine kuvvettir hem de bir eylemdir. Kişi bu sabır erdemini, zamanında ve yerinde kullanırsa dünya ve ahirette mutlu olacaktır (Ceylan, 2013: 122). İnsan sabrı neticesinde Kur’an’ın emirlerini yerine getirir. Başına gelen olaylarda Kur’an’daki hatırlatmaları dikkate alarak sabırlı davranmaya özen gösterir. Sabır sayesinde beklenmedik olaylar karşısında güvensizlik, belirsizlik, korku, çaresizlik gibi duyguları kolaylıkla aşar ve yaşadıklarını düşünerek süreci daha sağlıklı atlatır. Sabırdan gelen inançla kişi zorlukları aşar ve içinde bulunduğu durumu düşünerek sabretmeye gayret gösterir (Önal, 2012: 46).

Sabır, kişinin sebat etmesi için ihtiyaç duyduğu güçtür. Sabır olmadan cesaret de olmaz. Sabır kişinin Allah ile olan ilişkisine samimi bir inanış ve esaslı bir iman yansıtır. Sabır, inanmanın özel bir cephesidir, vazgeçilmez bir kararlılık göstermektir

(İzutsu, 1991: 147). Sabır sayesinde insan umudunu kaybetmeyerek çözüm yolları bulmaya çalışır (Kula, 2016: 54).

Mevlânâ'ya göre de insan sıkıntı ve dertlere sabretmelidir. Yaratıcıdan uzak düşmenin ve ayrı kalmanın acısını çok iyi bilen insan, böyle bir duruma düşmemek için ibadetlerini yerine getirerek, nefesine uymaktan kaçınarak sabretmelidir (Küçük, 2007: 430).

Sabır ve şükür bir bütünün ayrılmaz parçaları gibidir. İnsanların yönelmeleri gereken iki önemli erdemdir. İnsan yaşamı boyunca acı ve tatlı birçok olayla karşı karşıya kalır. Önemli olan insanın sabır ve şükürle hareket ederek imtihan içerisinde olduğunu hatırlamasıdır (Soysaldı, 1997: 111).

Mevlânâ, bu konuda şöyle der: *“Dosta hayır zamanında da şükrederim, şer zamanında da. Çünkü kaza ve kaderde beterin beteri var. Mademki rızkı taksim eden o, şikâyet küfürdür. Sabır gerektir. Sabır genişliğe ulaşmanın anahtarıdır. Tanrıdan başka herkes düşmandır, dost odur. Şu halde dosttan düşmana şikâyetlenmek iyi bir şey mi?”* (Mevlânâ, 1991: 5/193)

2- Şükür

Şükür kelimesi, “yapılan iyiliği bilmek ve onu yaymak, iyilik edeni iyiliğiyle övmek; minnettarlık” (Çağrı, 2010: 259), “görülen iyiliğe karşı gösterilen memnunluk” (Devellioğlu, 2006: 1005) anlamlarına gelir. Şükür, İslam ahlakında önemli bir yere sahiptir ve imanın diğer ismi olarak düşünülebilir (İzutsu, 1991: 265). Şükürün karşıtı olarak da “vefasızlık, nankörlük, bencillik, kadir-kıymet bilmezlik” kullanılmaktadır (Göcen, 2012: 40). Kur'an'a göre şükürün zıddı küfürdür. Allah'a ortak koşma yani şirk, nankörlüğün görüntüsüdür ve küfrün yerine geçerek şükürün zıddını oluşturur (İzutsu, 1991: 265).

Her ikram sahibi, ikramına karşılık teşekkür edilmesini önemser ve bekler. Yaratılışımızı bir ağaca benzetirsek şükürde bu ağacın meyveleridir denilebilir. Canlının yaşadığının delili teşekkür etmesinden bellidir. Şükürsüzlük göstermek ise ikram sahibini yalanlamak demektir. Şükürün ölçüsü yetinmeyi bilmek, razı olmak ve memnuniyet göstermektir. Şükürsüzlük ise hırs ve doyumsuzluğu peşinden sürükler (Tarhan, 2016: 104).

Şükür kavramı, yaratıcıya, verdiği nimetler için bir vefa gereği olarak, muhabbetle ve minnetle karşılıklıta bulunmaktır (Karacoşkun, 2009: 53). Şükür minnettarlığı, kanaati ve takdir etmeyi de içine alan geniş bir kavramdır. Yapılan iyiliğe karşı memnuniyet göstermek, hissedilen bir iyilikseverlik, minnettarlık, insanın yaratıcıya ve yaratılanlara yaptığı teşekkür etme, takdir etme, kadir kıymet bilme durumudur. Bu sebeple şükür kavramı bütünü temsil eder genişliktedir (Göcen, 2012: 42).

Şükür, mutluluğu sağlayan bir erdemdir. Şükreden insan yaşadığı olumsuzluklarda hayatındaki güzellikleri, yolunda giden durumları fark ederek şikâyet etmek yerine elindekilerle yetinerek mutlu olamaya çalışır. Kişi, hayatın güzelliklerini, sağlığını, başarılarını, sahip olduklarını düşündüğünde bu nimetler karşısında yaratıcıya borçlu olduğunu hissederek teşekkür etmeyi, şükretmeyi bilir ve kişinin minnettarlık duygusu gelişir (Ayten, 2017: 212-213). İnsan şükretmeye devam ettiği sürece, Allah'ın rahmeti de artar (Schimmel, 2017: 161).

Şükür vasıtasıyla insan nimetlerin farkına vararak nimeti vereni daha iyi tanımaya çalışır. Yaratıcıyı düşünerek nimetten manevi bir lezzet alır. Nimete ulaşma yoluyla yaratıcının rahmetini, sevgisini, şefkatini düşünür (Ceylan, 2013: 126). Şükretmek yaratıcıya karşı sorumluluklarını bilmek ve Allah'a yakın olmaktır. Şükretmeyi bilen insan ailesine, çevresine, topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmekten kaçınmaz. Allah'a olan sorumluluğunu bilerek gerçek bir Müslüman olmaya çalışır (Karacoşkun, 2009: 55). Bir nimet üzerine tefekkür eden insan, yavaş yavaş şükre doğru yönelir (Merter, 2014: 270).

Kur'an'a göre şükür, tek taraflı bir oluşum değildir, karşılıklıdır. Allah'ın verdiği nimetlere karşılık şükretme görevi insana aittir. Allah'ın ise insanın bu şükür çabasına şükürle karşılık vereceği düşünülmektedir. Karşılıklı olan bu şükür alışverişi, Allah ile insanlar arasındaki en ideal ilişki biçimidir (İzutsu, 1991: 267). Kur'an'da şükür ile imanlı olma arasındaki ilişkiye dikkat çekilmiştir (Yüksel, 2006: 70). Allah'ın şükredenlerle birlikte olduğu ayetlerde bildirilmiştir (2/152, 4/147, 3/145). İmanın bir gereği olarak Allah'ın verdiği nimetleri hatırlayıp şükredenlerin azaptan kurtulacağı bildirilmiştir (Demiröz, 2010: 49). Şükür kulluğumuzu ifade etme şeklidir. Bir yaratıcıya sığınma ihtiyacı insanı şükre sevk eder. İnanan insan, yaratıcıya dua eder, yardım ister. Duasını gerçekleştirdiğini görmesi kişinin daha fazla

şükretmesini ve Allah'ın emirlerini titizlikle yerine getirmesini sağlar (Miran, 2010: 26).

Şükür üç şekilde ifade edilir. Sözle yani dille yapılan şükür, fiillerle, ibadetlerle yapılan şükür ve kalp ile yapılan şükür. Kalben şükür hissiyatı olmazsa diğerleri de gerçekleşmez. Kalp, yaratıcıya karşı bir muhabbet ve O'nu anma arzusu hissetmezse şükür gerçekleşmez. Şükretmeyi bilen öncelikle Allah'a karşı ardından da insanlara karşı sorumluluklarını bilir (Karacoşkun, 2009: 55). Şükürün diğer ifade tarzı da azalarla şükürdür. İnsanın bedenindeki organların Allah'ın nimeti olduğunu bilerek şükretmesidir (Pusmaz, 1999: 66). O halde şükür, bütün azalarımızla hissettiğimiz bir duygu ve insanın tüm yaşamında yer alması gereken ahlakî bir erdemdir (Yüksel, 2006: 64).

İnsandaki şükür duygusu doğuştan vardır. Her şeye gücü yeten yaratıcının verdiği nimetlere karşı teşekkür etme arzusu şükür duygusunun insandaki psikolojik temellerini oluşturur (Göcen, 2012: 74).

3- Dua

Sözlükte “çağırarak, seslenmek, istemek; yardım talep etmek” (Cilacı, 1996: 529) şeklinde tanımlanan dua kavramı, “Allah'a yalvarma, niyaz” (Devellioğlu, 2016: 190) demektir. İslâm literatüründe ise kişinin Allah'ın yüceliği karşısında acizliğini bilmesi, sevgi ve tazim hissiyatlarıyla Allah'ın yardımını ve lütfunu dilemesini ifade eder (Cilacı, 1996: 529). İnsan, dua yoluyla kendi halini yaratıcıya açarak O'nunla iletişime geçer. Bu iletişim yoluyla kişi güvende olduğunu hissederek moral elde eder (Pınar, 2013: 56). İnsan nerede olursa olsun yüce bir varlığa yalvarma, dua etme ve niyazda bulunma ihtiyacını hisseder (Cilacı, 1972: 290).

İnsanların hayatları boyunca çeşitli istekleri ve ihtiyaçları olur. Bu ihtiyaçlarını tek başına karşılayamayacağını, bazı sorunları çözemeyeceğini, gücünün yetmeyeceğini bilir. Beklentileri ve ihtiyaçları arasında sıkışan insan çaresiz kalır ve dua ederek yaratıcıdan yardım ister. Dileklerini ve ihtiyaçlarını samimiyetle Rabbine anlatarak O'na sığınır. İnsanın güçsüz, zayıf ve çaresiz oluşu onu dua etmeye yönlendiren en önemli sebeplerdendir. Aynı zamanda insanın duaları yalnızca dünyaya değil, ahirete de yöneliktir. Çünkü iman eden insan, dünya hayatının son

olmadığını bilir. Kur'an'da yer alan dualardan anlaşıldığı üzere insan dua ederek mekan ve zaman sınırlarını aşar, içindeki ümidi yitirmeyerek yaratıcısına isteklerini, arzularını, ihtiyaçlarını dile getirir (Kayıklık, 2001: 144-158). Aynı zamanda Kur'an'ı Kerim'de duanın yalnızca Allah'a yöneltilmesi önemle belirtilmiştir (Parladır, 1994: 530-535).

Dua, insanın yaratıcıya kulluk etmesinin en önemli unsurudur. Zor şartlarda duaya başvurma insanın psikolojisinde yer alır ve fıtrattan gelir. İnsan evrendeki düzen ve uyum karşısında yaratıcıya olan hayranlığını da dua ile dile getirir, rahata ve huzura kavuştuğunda da şükürünü dua ile ifa eder (Parladır, 1994: 530-535). Dua yoluyla Allah'ın huzuruna çıkan insan, günahlarından temizlendiği ümidiyle manevi bir huzura kavuşur (Şentürk, 1994: 149). Dua, ilahi kapıları açan bir anahtardır. Çünkü dua hem zihnimizle hem kalbimizle Allah'a yükselme halidir. (Albayrak, 2007: 200). Allah'a samimiyetle ve içtenlikle yapılan duaların kabul olacağı ayetlerde bildirilmiştir (Cilacı, 1978: 289).

Dua bir yöneliştir. İnsanın, işitilmek için talebidir. Dua eden insan, yaratıcıya olan bağlılığını belirterek yaratıcının gücüne güven duyduğunu ifade eder. Bireyi dua etmeye yönlendiren sebepler olduğu gibi ve duanın farklı ifade yolları bulur (Hökelekli, 2012: 68-69).

Hökelekli konularına göre dua türlerini şöyle sınıflandırmıştır:

- Hamd ve Şükür Duası: İnsanın kendisine verilen nimetleri takdir ederek değerini bilmesi ve bu nimetlerin sahibi olan yaratıcıya minnettarlığını ifade etmesidir.
- Tapınma, Allah'ı Ululama Duası: Kulluğun bir göstergesi olarak insanların korku ve güvenlerini yaratıcıya yönelmeleri ve teslimiyetlerini belirtmeleridir.
- Korunma ve Sığınma Duası: Hayatında iyilikler ve kötülüklerle karşılaşan insanın olumsuz durumlar karşısında yüce Allah'a sığınarak korunmayı dilemesidir.
- Tevekkül ve İnabe Duası: Allah'a güvenen ve bağlanan insanın güç, moral ve cesaret hissederek huzuru bulmasıdır.

- İstirca Duası: İnsanın başına gelen musibetler karşısında Allah'a tevekkül ederek, sığınması ve sabırdan ayrılmayarak yaşadığı olumsuzluklarla mücadele etmesidir.
- Tevbe, Af ve Bağışlanma Duası: İnsanın yaptığı hataları ve günahları farkına vararak pişmanlık hissetmesi ve yaptıklarından vazgeçerek af dilemesi, bağışlanmayı arzulamasıdır.
- Yardım, İmdat ve Kurtuluş Duası: Çaresizlik, korku gibi durumlarda insanın ümidini kaybetmeyerek, manevi bir dayanak olarak yaratıcıya yönelmesidir.
- Talep ve İstek Duası: İnsanın maddi ve manevi yönden talepleri bitmez. Dua yoluyla bu isteklerini yaratıcıya bildirerek gerçekleşmesini arzular.
- Doğru Yolda İlerlemek ve Doğru Yola Ulaşmak İçin Dua: Doğru yolda olmak ve yaşamını buna uygun olarak düzenlemek isteyen insanın, mutsuzluktan kurtulmak ve tehlikelerden korunmak için korunmayı arzulamasıdır (Hökelekli, 2012: 102-129).

Dua, insan hayatına pek çok yönden katkı sağlar. Dua, kişilik oluşumunda ve karakter gelişiminde olumlu etki göstererek ruh sağlığını korur (Güzel, 2009: 70). Dua, insanı kıskançlık, kin gibi duygulardan, duyarsız bir kalpten, kötülüklerden koruyarak bireyde merhamet ve sevgi gibi ahlakî özellikler inşa eder (Parladır, 1994: 534).

Dua tevekkülü de içinde barındırır. Bir sorunu çözerken ya da önlemeye çalışırken elinden gelen bütün gayreti gösteren insan, Allah'a dayanarak kendini güçlü hisseder ve hayırlı sonuçları Allah'tan bekler. İnsan bazen yaşadığı olayları anlamlandıramaz ve çözüm yolu bulamaz, bu konuda yetersiz olduğunu fark ederek Allah'a sığınır. Ancak sadece okumak ya da aynı duayı defalarca tekrar etmek ve duaları yanında bulundurmamak, duanın gerçekleşmesi noktasında insanın aceleci olduğunu gösterir. İnsan duayı çoğu zaman sihirli bir değnek olarak görür isteklerinin hemen gerçekleşeceğini düşünür (Parladır, 1994: 530-535). Oysaki dua sabrı da beraberinde getirir.

Dua, bireyle kutsal varlık arasında iletişimi sağlar. Bu iletişim sadece bireyden kutsal varlığa olarak tek yönlü düşünülebilir. Ancak birey, kutsal varlığa yaptığı dualarına, isteklerine ve taleplerine cevap verileceği ümidi içinde olur. Böylece dua tek yönlü değil, çift yönlü gerçekleşir (Koç, 2005: 77-78).

Duanın mutlak bir şekli yoktur, mekâna ve zamana bağlı olmayan bir ibadettir. İnsan yönelimli olarak gerçekleşir. Bazı kalıp dua cümleleri olsa da “dua” kavramı psikolojik bağlamında incelendiğinde insanın iç dünyasında oluşturduğu hislerin duygu yoğunluğunun duanın içeriğinde yer aldığı görülmektedir (Karacoşkun, 2005: 103).

Duanın amacı, insanı yaratıcıya yakınlaştırmaktır. Yaratıcının korumasını hissetmek, güvenine erişmektir. Dua, insana yalnız olmadığını hissettirir, ümidini yitirmemesini sağlar. Duanın psikolojik faydalarının en belirginleştiği zaman, insanın hasta ya da muhtaç olmadığı zamanlarda yaptığı duadır. Hasta ve muhtaç durumda iken yapılan dua mum ışığı değerinde iken, güçlü ve genç iken yapılan dua güneş değerindedir. Bu durumda yapılan dua, saygı ve hayranlık içerir, kişi kulluk bilinci içinde olur ve gelecekte yaşanan olumsuzluklara önceden manevi yatırım yapar (Tarhan, 2016: 100-103).

4- Tövbe

Tövbe¹, kelime anlamı “dönüş yapmak, geri dönmek ve rücû etmek” demektir. Dinî terim anlamı ise dinde istenmeyen davranışları terk edip övgüye layık olana yönelme” demektir (Topaloğlu, 2012: 279). Tövbe, Allah’ın pişmanlık duyan kuluna yönelmesi, kulun da işlediği günahı ve kötülüklerden af dilemesi için Allah’a yönelmesidir (Uludağ, 2012: 285). Tövbe, hatalardan “dönmeyle” başlayan ve Allah’a “dönmeyle” devam eden bir yolculuktur (Sayan, 2014: 49).

Tövbe, kişinin benimsediği dinin değerlerine uygun düşmeyen davranışlardan, günah olarak nitelendirilen bir hareketinden dolayı kabahatli olduğunu hissederek pişmanlık duyması, vazgeçmesi ve tekrar yapmayacağına dair söz vermesidir. (Peker, 2015: 133).

Kişinin yanlış davranışından vazgeçmesinde temel esas, Allah’ın rızasını elde etmek olmalıdır. Allah’ın rızası için değil de malına, bedenine gelen bir zarardan dolayı tövbe eden kişinin tövbesi geçerli olmaz. Mesela içki içen bir kişinin, içkiyi bedenine zarar verdiği için bırakması, Allah’ın rızasını gözetmemesi durumunda tövbesi sayılmaz (Peker, 2015: 133).

---

1 “Tövbe” kelimesi yerine halk arasında daha yaygın olan “tövbeye” kelimesini kullanmayı tercih ettik.

İnsanın işlediği suçtan pişmanlık duymasında, yalnızlıktan korunmasında, yaşama gücü aşılmasında din, bireyin daha çabuk toparlanmasını sağlayarak güç verir. Kur'an'da pek çok ayette (2/160, 4/17, 5/39, 6/54, 16/119, 17/25, 19/60) yaptıkları kötülüklerden dolayı pişmanlık duyup, tövbe edenlerin tövbesinin kabul edileceği bildirilir (Özdemir, 2015: 284).

Tövbe, tasavvufta makamların ilki kabul edilir (Uludağ, 2012: 285). Manevi gelişimin en önemli basamağı olan tövbe, bireyin olgunlaşma ve gelişme sürecini başlatan evredir (Ayten, 2017: 161). Tasavvufi yaşama, tövbe kapısından adım atılır. Samimiyetle tövbe etmeyen kişinin yaşadığı manevi haller sahih sayılmaz. Yani tövbedeki eksiklik insanın bütün halini olumsuz etkiler. İçten gelen bir istekle edilen tövbe, daha ciddi olur (Uludağ, 2012: 285).

İşlenen günahlar ya da kötülükler doğrudan insana ve toplum yaşamına yönelikse, bu hataların affedilmesi için telafi edilmesi şarttır. Örneğin iş yerindeki bir çalışanın yolsuzluk yapması, rüşvetle işlerini halletmesi yani haksız kazanç elde etmesi sonucunda pişmanlık duyup affedilmeyi istediğinde, yaptığı bu haksızlıkların hak sahibine ödenmesi gerekir (Topaloğlu, 2012: 282).

Suçlu bireylerin pişman olmaları durumunda onlara, Allah'ın merhameti ve affediciliği vurgulanarak tövbe etmelerine ve böylece iç huzura kavuşmalarına yardımcı olunur (Özdemir, 2015: 285). Tövbe etmedeki en önemli husus, Allah'ın hoşuna gitmeyecek bir davranışı yapmış olan insanın, Allah'la arasındaki bağın açıldığını düşünerek, yaptığı davranışı fark etmesi ve Allah'ın rızasını kazanması için kötü davranışlardan vazgeçmesidir (Peker, 2015: 133).

Tövbenin psikolojik yorumuna baktığımızda öncelikle bireyde, inandığı dinin kurallarına aykırı olarak yaptığı bir hatadan dolayı korku, hayıflanma, üzüntü tarzında duygular oluşur. Bu duygulara suçluluk ya da pişmanlık duygusu denir. Bu duyguların oluşmasında Allah'ın sevgisinden mahrum kalma endişesi, ceza korkusu ve mükâfatlardan geri kalmanın sıkıntısı gibi faktörler etkili olmuştur. Birey yaptığı bu hatayı düşünüp değerlendirdiğinde, neler kaybettiğini anlayarak bu durumu telafi etme ihtiyacı duyar ve bu yönde çaba gösterir. Bu nokta da tövbe, insanların suçluluk, günahkârlık duygularına kapılmasını engelleyen ya da bu tür duygulardan kurtaran önemli bir unsur olur (Peker, 2015: 136). Tövbe ameliyat olmaya benzer,

küçük, zararlı olan parça alınarak bütün korunmuş olur, kurtarılır (Schimmel,2017: 158).

İnsan suçluluk duygusuyla, eksiklik hissine kapılarak strese girer. Bu durum ruhsal rahatsızlıklara zemin hazırlar. Tövbe, insanın tekrar hataya, günaha düşmemek için kendisini kontrol etmesini, dengeli olmasını sağlar böylece bireyin kendisine yönelik takdir duygusu oluşarak güveni artar. Günah hissinden kurtularak, stresten, bunalımdan uzaklaşan insanın ruhu dingin olur (Necati, 2017: 274-275).

Tövbe etmede, kişinin kendisini affedebilmesi de önemlidir. Kendini affedebilmek, bireyin hatasını fark edip, düzeltmesi için ihtiyaç hissettiği enerjiyi harekete geçirmesine yardımcı olur. Bireyin kendini affedebilmesi, işlediği suçu suç olmaktan, kusuru da kusur olmaktan çıkarmaz. Bu süreç bireyin hayata yeniden başlayabilmesine imkân tanır (Ayten, 2017: 162).

Manevi bakımda suç ve suçluluk konusu çoğunlukla karşılaşılan konulardan birisidir. Manevi danışman suç işleyen kişinin suçunu itiraf edebilmesi için uygun ortam oluşturmalıdır. Suç konusuyla ilgili değerlendirme yapmaktan, hafife almaktan sakınmalıdır. Çünkü her ne olursa olsun işlenen suçun, insana verdiği psikolojik ağırlığı ve yükü biz bilemeyiz. Bireyin terapötik olarak iyileşmesi için yaptıklarıyla yüzleşebilmesi gerekir. Ancak yüzleştirmenin, işlenen suçu yüzüne vurmak olmadığı bilinmelidir. Zaten manevi danışmanın amacı yargılamak değildir (Ağılkaya Şahin, 2017: 215).

5- Umut

Umut, bireyin gelecekle ilgili hedefine ulaşabilmesi için başarabileceklerine dair öngörüsüdür (Yavuz, 2009: 24). Umut, bireyin amacına ulaşmasına yardımcı olarak mutlu olmasını sağlar. Umut, kişinin iyi oluşunu, problem çözme becerisini, iyimserliğini, rekabet edebilirlik gücünü ve kontrol algısını etkiler. Umutlu insanların kendileriyle ilgili olumlu yönde inançları vardır. Amaçlarına ulaşabilmek için başarıyla çalışarak, iyi oluşlarını koruyarak ve güven duygusunu etkileyerek bireyin öz saygısını geliştirir (Dağcı, 2014: 26-27). Güvensizlik duygusuyla insan, olumsuz hayat şartlarını mümkün olduğunca azaltmak ve bütünüyle ortadan kaldırmak için

gayret gösterir (Adler, 1994: 26). Kendisini güvende hissedebilmek için kutsala sığınma ihtiyacı duyar (Peker, 2015: 82).

Kur'an'da umutla ilgili ayetler yer alır. Recâ kavramı sözlükte ümit etmek, beklenti, istek ve emel anlamına gelir. Allah'ın rahmetini ümit etmek recâ kavramıyla ifade edilir (2/218, 17/57), Allah'a kavuşmayı ümit edenler övülürken Allah'a kavuşmayı ümit etmeyip kötülükte devam edenler eleştirilir (Uludağ, 2007: 502). Kur'an'da ümit ederek ibadet etmek (32/16), Allah'tan ümidini kesenlerin sapkınlardan olduğu (15/56), inkâr edenlerin de Allah'tan ümit kestikleri (29/23) ifade edilir. Umutlu olma ve Allah'ın affetmesi aynı ayetlerde yer alırken (39/53,12/87) yaratıcıdan umut kesmemeleri istenmiştir. Kur'an'da ve hadislerde yer alan umut kavramı genellikle Allah ile kul arasındaki ilişki olarak ele alınır. Umut konusunda bireyin tutumunun nasıl olması gerektiği ifade edilerek, manevi yönden umudun kazanımlarına vurgu yapılır (Bağcı, 2014: 51-53).

Umut, birçok duyguyla ilişkilidir. Mesela, umudunu yitirmiş birey arzu ettiği şeye ulaşmaya kadar kaygı hissedebilirken, umudunu tamamen yitiren birey üzüntü hisseder. Sabır bu noktada bireyin hedefe ulaşması için kararını sürdürmesine destek olur (Karaca ve Kandemir, 2016: 10). Sabır davranışının ortaya çıkabilmesi için umut ve iyimserliğin de olması gerekir (Doğan 2014: 45). Umudun, özyeterlilik, özgüven, iyimserlik gibi kavramları olumlu yönden etkilerken, çaresizlik, depresyon gibi duyguları olumsuz etkiler. İyimserliğin umutla yakın ilişkisi vardır (Kandemir, 2016: 35).

Umut, insanın geçmişte yaşadığı tecrübelerle de ilişkilidir. Çünkü geçmişte yaşanan olumlu ya da olumsuz olaylar bireyin kendilik algısını etkileyerek, duygularına ve davranışlarına yön verir (Karaca ve Kandemir, 2016: 10). Aynı zamanda insanı hayata bağlayan bir inançtır (Yavuz, 2009: 24). Umutsuzluğun temelinde ise insanın anlam arayışının sonuçsuz kalması, geleceğe yönelik bir hedefinin olmaması ve kendine güvenmemek yer alır (Yavuz, 2009: 37).

Mevlânâ'ya göre insan ilahi rahmetin kendisine ulaşacağına inanarak umudunu yitirmemelidir. Çünkü umut, insana kendisini diri hissettirir. İnsanlar, inancın zıttı olduğu için umutsuzluğa düşmekten kaçınmalıdır (Küçük, 2007: 381-382).

6- Affedicilik

Affedicilik, farklı kültürlerde ve inançlarda dinî bir kavram olarak karşımıza çıkar. Günah, kurtuluş, uzlaşma gibi sorunlar affedicilik ve bu duygunun insan hayatındaki değeriyle ilgilidir (Mccullough, 3013: 214).

Din, affetme sürecini destekleyen bir unsurdur. Dinlerin temel amacı insanların yaratıcıyla ve birbirleriyle olan ilişkilerinin iyi olmasını sağlayarak, uyumlu bir hayat sürmelerine yardımcı olmaktır. Yaratıcıdan af dileyen kişi, affedildiğini düşünerek hayatına yeni bir sayfa açar. İslam dininde hem ayetlerde hem de Hz. Peygamber'in yaşamında affedicilik ile ilgili örnekler yer alır. Yusuf suresinde Hz. Yusuf'un kardeşlerini affetmesi ve Hz. Peygamber'in amcasını şehit eden Vahşi'yi affetmesi, affediciliğin önemli bir erdem olduğunu bizlere gösterir (Aytan, 2015: 127).

Affetmede nefret ve kin gibi olumsuz duygular kontrol altına alınır. Yaşananlar karşısında önce olumsuz duygular oluşur, ardından birey bu duyguları kontrol ederek olumlu hale getirmeye çabalar. Bireyin sahip olduğu kişilik özellikleri affediciliğini etkiler (Kara, 2009: 224). Affetmede iki temel adım vardır. Birinci adımda suçluya karşı beslenen olumsuz duygulardan arınmak gerekir. İkinci adımda ise suçluya yönelik olumlu duygular oluşturmaya çabalanır. Affetme suça değil, suçluya yönelik gerçekleşir. Ancak affetmek adaletten ayrılmak demek değildir. Affetmek, intikam almak ve olumsuz duygulardan sıyrılmaktır (Aytan, 2017: 194).

Affedici olmak için öfkeyi yenmek gerekir (Aytan, 2017: 196). Çünkü öfke duygusuyla insan karşısındaki bireyi düşman olarak görür ve sabırdan uzaklaşarak kırıcı, sınırlı bir ruh haline bürünür (Tunç, 1983: 1). İntikam alma duygusuyla yüklü olan insan, karşı taraftan çok kendisine de zarar verebilir (Karaköse, 2016: 240).

Affedicilik, merhameti de içinde barındırır. İnsanların birbirlerini daha iyi anlayabilmeleri için merhamet penceresinden hayat bakmaları gerekir (Roy, 2009: 98).

Affetme sürecinde, acıya sebep olan durumların bilinmesi ve yaşanan acının kabul edilmesi önemlidir. Affetme, sadece yaşanan olumsuz duyguların anlaşılması ya da kabul edilmesi değildir. (Gündüz, 2014: 12). Affedicilik kırgınlık, öfke, korku, kırgınlık gibi duygulardan kurtulma ile olur. İnsan affedici olarak olumsuz duygu ve davranışlardan arınır (Erol, 2017: 235). Bazen kişi affedilse bile suçluluk duygusu

devam edebilir (Ağılkaya Şahin, 2017: 216). Acıya sebep olayları da sürekli hatırd tutmamak gerekir, çünkü bu durum kişiyi üzüntüye sürükler (Kara, 2009: 225).

Affedicilik, psikolojik sağlamlığa yardımcı olarak uyum sağlamayı kolaylaştırır. Psikolojik sağlamlık, insanların zor durumları kolaylıkla atlatabilmelerini sağlar (Çapan-Aricioğlu, 2014: 70-71).

Tasavvuf psikolojisinde af dilemek ve affedilmek manevi olgunlaşmanın önemli unsurudur. Bu noktada insan ile Allah arasındaki ilişki ön plana çıkar. İnsanın Allah'tan af dilemesi ilk adımdır. İnsanın kendisine karşı yapılan her türlü kusuru, hatayı, istenmeyen olumsuz durumları affedebilmesi bir erdemdir. İnsan affetmeyi bilirse eğer, Allah'ta kendisini affedebilir. Allah'ın gücünü ve cezalandırmasını düşünmek de affetme sürecini olumlu etkiler (Ayten, 2017: 196-197). Mevlânâ bu konuda şöyle der:

“Belayı def etmenin çaresi sitem etmek değildir.

Buna çare, ihsandır, aftır, keremdir” (Mevlânâ, 1991: 6/204).

7- Manevi Huzur

Dünyamızda ortaya çıkan hızlı gelişmeler, küreselleşme ve birçok alandaki değişimler sebebiyle insanların psikolojik ihtiyaçları da değişmeye ve artmaya başlamıştır (Ekşi vd., 2016: 16). Psikoloji bilimi de yalnızca davranışlarımızla, zihnimizle ve duygularımızla ilgilenmiş ve çoğunlukla ruhumuzu arka plana atmıştır (Bayzan, 2018: 238). Bu sebeple son yüzyılda din ve maneviyata olan ilgide de artış olmuştur (Zinnbauer ve Pargament, 2013: 61).

İnsanın bedensel ihtiyaçları olduğu gibi manevi ihtiyaçları da vardır. Bağlanma, inanma, güvenme, dürüstlük, korunma ve iyilik gibi ihtiyaçlar görmezden gelinemez. Çünkü bu ihtiyaçlar bireyi, umuda, sevgiye ve aşkına bağlanmaya ulaştırır (Özdoğan, 2009: 366).

Maneviyat, insanların hayatındaki anlam arayışına, varoluşsal hedeflere ve kutsal olana ulaşma çabalarını ifade eder (Zinnbauer ve Pargament, 2013: 68). Maneviyat, insanın zorluklara karşı mücadele etmede ve moral olarak güçlenmesinde etkili olan bir unsurdur. Maneviyat, insanı kalbi sevgi dolu hale getirir, geniş görüşlü ve ferah yürekli olmasını sağlar (Çerik, 2007: 144).

Maneviyat ve dindarlık geçmişten beri insanların tecrübesinin bir unsuru olmuştur. İnsan hayatının her aşamasında yer alan bu iki kavram, ahlak, sanat, tefekkür, müzik, bağlılık, ilham, fedakârlık ve arzu gibi pek çok durumun hem öznesi hem de nesnesi olmuştur (Zinnbauer ve Pargament, 2013: 61). Maneviyat ve dindarlık, ruhsal ve bedensel sağlığımızı etkiler. Gerek dinden kaynaklı gerekse din dışı unsurlardan kaynaklı oluşan maneviyat kişinin ruhsal açıdan iyi olmasını destekler (Horozcu, 2010: 211).

Maneviyat ve dindarlıkla ilgili iki görüş vardır. Dinin maneviyattan daha kapsamlı olduğunu söyleyenlere göre, maneviyat dinin özünü oluşturur ve dinin kurumsal olmayan işlevini ifade eder. Yani maneviyat dinin, tecrübeye dayanan yönüdür. Maneviyatın dinden daha kapsamlı olduğunu söyleyenlere göre ise, maneviyat dinden bağımsızdır. Hoşgörü, merhamet ve affedicilik gibi kavramları açıklarken dine ihtiyaç yoktur. Maneviyat sonradan kazanılmaz, her insanda bulunan bir olgudur. Maneviyat, insanın iç huzurunu sağlamaya yardımcı olarak anlam arayışına çözüm sunar (Düzgüner, 2016: 26-27).

Mevlânâ'yı daha iyi anlamak adına tasavvuf psikolojisi bağlamında manevi huzura değinmek gerekir. Bu anlayışta mutluluk yaşamın bir gayesi olarak ele alınmaz. Yaşamın amacı, yaratıcının rızasını kazanarak, anlamlı bir hayat sürmektir. Manevi huzur ise bu anlamlı hayatın sonucunda elde edilir. Manevi huzur, şükür, memnuniyet, iyimserlik ve teslimiyeti de içinde barındırır (Ayten, 2017: 145).

D- Manevi Bakımın Dinî ve Psikolojik Temelleri

1- Manevi Bakımın Dinî Temelleri

Manevi odaklı destek hizmetleri, bireylerin hayatındaki sıkıntılara karşı mücadelede önemli katkı sağlar (Çerik, 2007: 144). Tarihin eski dönemlerinden beri insanlar manevi sıkıntılarından kurtulmak için destek arama yolunu seçmişlerdir. Hocalar, rahipler, papazlar ve büyücüler manevi güç anlamında sığınak olarak görülmüş ve başvuru kaynağı olmuştur. Günümüzde de manevi nitelikli sorunlar yaşayan bireyler bu tür arayışlar içerisine girerler ve ihtiyaçlarını gidermek için din adamlarına başvururlar (Cebeci, 2010: 59). Dinî rehberlik uygulamalarında ayet ve hadis temelli hareket edilmelidir (Bulut, 2018: 58).

Hız. Peygamber'in (s.a.v.) yaşadığı dönemden itibaren İslam dini, Müslümanların yaşamlarını psikolojik, sosyal ve kültürel yönlerden etkilemiştir. İslam dininde yer alan insani değerler ve moral unsuru, Kur'an'ın ve Hız. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetine dayalı ve fitratımıza uygun olarak tanımlanmıştır. Bu sebeple dini temeller de ahlakî kurallarımızı açıklayan Kur'an ve sünnet odaklı olmalıdır (Söylev, 2014: 90).

Dini anlamada, anlatmada kullanılan yöntemlerden ilki tebliğ metodudur. Tebliğ, kendisine güvenilen bir kişinin danışanına yararlı olması için önerilerde bulunmasıdır (Dölek, 2002: 24). Tebliğ belli bir anlamı, dil aracılığıyla karşı tarafa bildirmektir. Tebliğde kaynak, ifade edici dil, iletilen bir mesaj yani anlam ve uygun zaman, mekân şartları gerekir (Yediyıldız, 2009: 697). Tebliğ metodu, tarih boyunca çeşitli unvanlara sahip din adamları tarafından uygulanmıştır (Altaş, 2015: 17).

Günümüzde etkileyici bir tebliğ yöntemi için din ve hayat arasında sağlıklı bir bağlantı kurulması gerekir. Tebliğ, başarıya ulaşması için doğru bir muhtevaya sahip olmalıdır (Yediyıldız, 2009: 688,689).

Tebliğ yönteminde Hız. Peygamber (s.a.v.), konuşmalarını bazen yavaşlatır bazen tekrarlayarak vurgu yapardı. Konuşmasını, ihtiyaca, zamana ve şartlara göre ayarlardı (Karaca, 2010: 61). Bu yolla Hız. Peygamber (s.a.v.) muhataplarının dinî kaygılarını ve korkularını gidererek rahatlamalarını sağlamıştır (Bulut, 2018: 37). Konuşmada üslubunun öneminin yanı sıra tebliğ yöntemini kullanan kişinin inanılan, sevilen, saygınlık gösterilen ve güvenilir biri olması beklenmektedir (Hökelekli, 1983: 34).

Eğitim alanında kullanılan ikna metodu, psikolojide de kullanılmaktadır (Dölek, 2002: 22). Hız. Peygamber'in (s.a.v.) en sık kullandığı metotlardandır (Söylev, 2014: 102). İknâ metodunu kullanırken kişi insanlara karşı saygılı, nazik ve değer verici olmalıdır, ayrıca karşıdaki bireyin maneviyatına ters düşmemelidir (Karaca, 2010: 76). Hız. Peygamber (s.a.v.) de karşılaştığı sorunlara karşı hassas davranır, yumuşaklıkla ve sevgi dolu tutumuyla ikna edici çözümler bulurdu (Söylev, 2014: 102).

Dinin öğretileri, bütün insanlara yöneliktir ancak insanların hepsi dinî telkine uygun değildir. Yaşam tarzı, yetiştiği ortam ve kişisel özellikleri sebebiyle dinî telkine muhatap olma dereceleri farklıdır. Bu konuda insanları üçe ayırabiliriz:

1. Dinî telkin için sürekli uygun olan, dine samimi insanlar
2. Bazı durumlarda ve şartlarda uygun olanlar. Bu gruptaki insanların genellikle tehlikeli ve sıkıntılı zamanlarda dinî duyguları harekete geçer.
3. Hiçbir durumda dinî telkine müsait olmayanlar. Bu kişiler kalplerini, gözlerini ve kulaklarını dinin emirlerine kapatmışlardır (Hökelekli, 1983: 29,30).

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) danışmanlığı teorikten çok pratiğe dayalıdır. İslam dininde uygulamaya dayalı hac, namaz gibi ibadetlerin olması bu yöntemi daha da önemli kılmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisine yöneltilen soruları yanıtlarken de bireyin daha iyi anlaması ve aklında kalıcı olması için temsil yöntemine başvururdu (Karaca, 2010: 81, 76).

Peygamberler, iyiyi ve kötüyü insanlara bildirmek, sorunları çözmeye yardımcı olmak, yanlış inançları gidermek ve yol göstermek için gönderilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) de sorunları çözerken insanları iyi olana yönlendirmiştir (Bulut, 2018: 48). Buna ek olarak Hz. Peygamber (s.a.v.), muhatabının anlayacağı şekilde konuşarak kişinin zihni, bedeni ve ruhi durumlarını önemsemiştir. Bu sebeple danışmanlıkta karşımızdakinin seviyene göre konuşmalı, anlayacağı dilden çözümler üretilmelidir (Karaca, 2010: 63,64).

Manevi danışmanlığın dinî temelleri bu başlık altında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yöntemleriyle açıklanmaya çalışıldı. Bu yöntemler günümüzde de etkili bir şekilde kullanılabilir. Ancak toplumların beklentileri ve ihtiyaçları değişikçe kullanılan yöntem ve tekniklerde geliştirilmelidir (Aşıkoğlu, 2007: 543).

2- Manevi Bakımın Psikolojik Temelleri

Psikoloji, insan olarak bizlerin duygu, düşünce ve davranışlarını ve bu duygu, düşünce ve davranışların arka planında bulunan iç dünyamızı anlamamıza yardımcı olmaktadır (Yeşilyaprak, 2007: 3). Manevi bakım danışmanlığın da muhatabı insan olduğu için bu alan psikoloji biliminin verilerinden yararlanmaktadır (Tan, 1989: 14).

İnsan ruhuyla ve bedeniyle bir bütündür. Manevi bakım uygulamalarında psikolojik bilgi ve beceriler çok önemlidir. Manevi bakım ve psikoloji ilişkisi, birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Bu ilişkide insan, duygu, düşünce ve

davranışlarıyla ilgili kısımlarda psikolojiden, aşkın ve dinî kısımlarda ise manevi bakımdan yararlanmaktadır (Ağılkaya Şahin, 2017: 39).

Öncelikle etkili bir danışmanlık hizmeti için bireyi iyi tanımalı ve önyargıdan uzak durarak danışanın güveni kazanılmalıdır (Karaca, 2010: 27). Bireyin yaşadığı sorun doğru tespit edilmeli ve uygun yöntemle hizmet verilmelidir. Çünkü her sorunun çözümü farklı olabilir (Söylev, 2010: 215-216).

Manevi bakımda bireye duygusal yönden yaklaşarak ona acıma yaklaşımı yanlıştır. Danışmanın amacı, bireye manevi yönden destek olarak psikolojisine iyi gelmektir. Böylece birey, kendi sorununu fark ederek çözüme ulaşır (Söylev, 2010: 211).

Bir Hristiyanlık faaliyeti olarak ortaya çıkan manevi danışmanlık günümüzde farklı inanışlar ve dinler açısından da kullanılabilir olmuştur (Cebeci, 2016: 66). Manevi danışmanlık, insan hayatının önemli bir unsuru olan dinden faydalanarak ve psikoloji ilminin bilgilerini kullanarak hizmet vermelidir. Bu sebeple psikoloji ilmindeki gelişmeler izlenmelidir (Özdoğan, 2006: 132). Batı kültüründe geliştirilmiş olan psikolojik danışma kuramları, manevi danışmanlığında temellerini oluşturur. Bizler de psikolojik yapıyı, İslam kültürüne uygun bir şekilde uyarlayarak manevi bakım, destek ve danışmanlıkta danışanlara sunmalıyız (Söylev, 2014: 72).

Farklı dinleri ve inanışları içine alan manevi danışmanlığın teorik ve pratik yapısıyla ilgili bilimsel, sistematik sahasına pastoral psikoloji denir. Pastoral psikoloji içerisinde hem teoloji hem de psikoloji yer alır (Cebeci, 2016: 66). Pastoral psikoloji, manevi bakım uygulamalarının bilinçli bir şekilde yürütülmesidir. Pastoral psikoloji, inanç gelişimine hangi unsurların katkı sağladığına, inançla ilgili unsurların nasıl yol gösterici olduğuna, dindarlık tipleri ve insanın inancındaki şekillenmelere, inancın psikolojik işlevlerine ve sağlam olmayan inancın bireyin psikolojisine olan etkilerine, sağlam bir inancın ise hastalık durumlarında sahip olduğu iyileştirme yönüne bakmaktadır (Ağılkaya Şahin, 2017: 42).

Manevi danışmanlar da temel inanç ve değerlerle ilgilenir. Bu sebeple zihinsel hastalıkların korunmasında ve önlenmesinde önemli görevleri vardır. Manevi bakımın bu görevi psikanalistler için ödül niteliğindedir. Bireyin hayatını çeşitli yönleriyle değerlendirmede manevi danışmanlar daha verimlidirler (Özdoğan, 2006: 131).

Manevi bakım ve danışmanlığa özellikle bazı ihtiyaçlar sebebiyle başvurulur. Bu ihtiyaçları şu şekilde sıralayabiliriz; bilme ihtiyaç (bilgisizlik), yardım ihtiyaç (çaresizlik), uzlaşma ihtiyaç (uyumsuzluk), moral ihtiyaç (umutsuzluk) ve ikna olma ihtiyaç (Cebeci, 2016: 74).

Hristiyan kültüründen doğan manevi danışmanlık kilisenin günah çıkarma ve itiraf müessesesi olarak faaliyet göstermektedir (Bulut, 2018: 198). Pastoral danışma genellikle dinsel kurumlarda uygulanmaktadır. Dinsel kaynaklı sorunlar kişilik sorunlarına ve sosyal problemlere de sebep olabilmektedir (Özdoğan, 2006: 129). Din adamları ile halk arasındaki bu ilişkiye bilimsellik katmak adına psikolojiden yararlanılmaktadır (Bulut, 2018: 198).

Pastoral danışmanlar ancak insanların hayatlarında önemli yeri olan dinden faydalanarak ve teorik alanda psikolojiyle ilgili bilgilerine, dinî bilgileri ekleyerek kaliteli bir hizmet verebilirler. Sadece dinsel açıdan olayları yorumlamamalı, psikolojideki gelişmeler de dikkate alınarak daha iyi hizmet verilmelidir (Özdoğan, 2006: 129).

Manevi danışmanlık insan ilişkileri çerçevesinde oluşan bir yardım türüdür. Bireyin ruhuna dokunan bu hizmetin gerçekleşmesinde manevi danışmanlara önemli görevler düşer. Samimiyet, empatik dinleme, kabul, hoşgörü, anlayış gibi unsurlar manevi bakımın anahtar kavramlarıdır. Etkili bir manevi bakım hizmeti için bu şartların oluşmasına özen gösterilmelidir (Ağılkaya Şahin, 2018: 44). Bu sebeple görüşü ne olursa olsun danışan, muhatabının dinî varoluşuna ve manevi yönüne saygıyla yaklaşmalıdır (Merter, 2016: 422).

II- HİKÂYE

A- Hikâyenin Tanımı ve Özellikleri

Hikâye, sözlükte “anlatmak, aktarmak, nakletmek, tekrar etmek; taklit etmek, benzemek” anlamlarına gelir (Yazıcı, 1998: 479). Terim anlamı olmuş ve olması muhtemel hadiseleri anlatan eserlerdir (Tekin, 2010: 509). Öykü kelimesi ise “taklit etmek” anlamına gelen Arapça kökenli öykünmekten türetilmiştir. Olağanüstü

özellikleri konu alan destan türüyle ortak yönleri bulunduğu için, hikâye en eski edebi türlerden kabul edilir (Yazıcı, 1998: 479).

Hikâyeyi oluşturan unsurların başında olay, kahramanlar, zaman ve mekân yer alır (Tok, 2007: 8). Hikâyenin merkezinde olay bulunur. Genellikle çokluk tek bir olayla ifade edilir. Olayın yer almadığı hikâyeler de vardır (Tekin, 2010: 509). Hikâyede yer alan malzemeler, olaylar, ayrıntılar kişinin geleneklerini, örfünü ve dünya görüşünü yansıtır. Hikâyeler kişinin manevi ve milli değerlerine uygun olarak gelişir (Türkmen, 1998: 488). Hikâyenin masaldan farkı ise bu noktada karşımıza çıkar. Hikâye gerçeğe daha yakındır ve yaşanmış duygulara yer verir (Tekin, 2010: 509).

Zaman unsuru uzun bir süreyi kapsayabileceği gibi kısa bir zamanı da kapsayabilir (Tok, 2007: 11). Ancak zaman ve mekân unsurları bazı hikâyelerde bulunmaz (Türkmen, 1998: 488-490). Hikâyelerde kişilerin hayatlarının belli bir anı ya da kısa bir anı ele alınır (Tekin, 2010: 509). Çeşitli olaylarla dolu hikâyelerde, kader ve tesadüfler önemli rol oynar (Kavruk ve Pala 1998: 491).

Hikâye türünün gelişimine baktığımızda Doğu kültüründe ve Batı kültüründe benzer yönde ilerleme olduğunu görürüz. Yunan destanları, Tevrat'ta ve İncil'de yer alan kıssalar Batı hikâyeciliğine kaynak oluştururken, Hint hikâyeleri, cahiliye dönemi Arap Hikâyeleri ve nihayet Kur'an-ı Kerim kıssaları da Doğu hikâyeciliğine kaynaklık eder (Yazıcı, 1998: 480). Hikâye geleneğinde genellikle "kıssadan hisse çıkarma" anlayışı yaygındır (Kahraman, 1998: 494).

Hikâyeler dinî, ahlakî ve felsefî mesajları aktarmak için uygun araçlardır. Hikâyede yer alan kahramanlar ve olaylardan yola çıkarak insan, inandığı dinî çevrede, nasıl davranması gerektiği noktasında bilgiler edinir ve kimi kendisine rehber olarak seçeceğini ve rol model alacağını gösterir (Peseschkian, 1997: 60).

Halk hikâyeleri konularına göre dörde ayrılır: kahramanlık hikâyeleri, aşk hikâyeleri, dinî-hamasî hikâyeler, ahlakî-içtimaî hikâyeler (Türkmen, 1998: 488). Ancak zamanla toplumun değişmesiyle hikâyelerin konuları da değişiklik gösterip çağa uyum sağlamıştır. 19. yüzyıldan itibaren hikâyelerde realist olaylar daha çok yer alır (Türkmen, 1998: 488). Günümüzde de hikâye türü karakterlerin, duyguların, örflerin bir macera etrafında şekillenmesi olarak görülür (Yazıcı, 1998: 480).

Hikâyelerde mantığın ve aklın çözüm bulmada yetersiz kaldığı durumlarda vardır. Bu durumlarda genellikle sembollerden ve hayal gücünden yararlanılır ve olağanüstü özellikler ortaya çıkar (Türkmen, 1998: 488). Genellikle yönetici sınıfından seçilen padişah, şehzade gibi kahramanlar olağanüstü güce sahiptir ve bu kahramanla idealize edilmiş tiplerdir ve daima birinci sınıf kişilik özellikleri barındırırlar. Hikâyenin kahramanları ya çok iyi ya da çok kötüdür (Kavruk ve Pala 1998: 491). Böylece kahramanların belirgin özellikleri ön plana çıkarılır, başka özelliklerinin üzerinde durulmaz. Kişinin hikâyeyi daha iyi anlaması ve hikâyenin amacına ulaşması için kahramanlar bu şekilde gösterilir (Peseschkian, 1997: 52).

Hikâye türü geçmiş zamanlarda Doğu ve Batı kültüründe müstakil bir edebi tür olarak yer almaz. Fabl, masal, kıssa, menkıbe, fıkra ve latife gibi diğer türlerle bütünleşmiştir. Bu sebeple hikâye türü Doğu ve Batı kültüründe modern nitelikleri kazanana kadar, farklı isimlerle adlandırılmıştır (Yazıcı, 1998: 480).

Mesnevî'de yer alan hikâyelerde de diğer türlerin özellikleri görülür. İçerisinde olağanüstü olaylar yer aldığı masala benzer özellikler barındırırken, hayvanların konuşturulduğu durumlarda fabl türüne, eğitici ve dinî özelliği ön plana çıktığında menkıbelere ve kıssaya, eğlendirici ve nükteli unsurlar taşıdığı ise latifeye ve fıkra benzer özelliklere sahip olmaktadır (Yüksel, 2011: 22).

Edebî eserlerin çoğu, okuyucuya bazı duyguları ve düşünceleri aktarmayı amaçlar (Tok, 2007: 14). Kültürümüzde yer alan hikâyelerin en temel amacı, genellikle insanları dinî, ahlakî açıdan eğitmek ve olgun insan olmalarına katkı sağlamaktır (Kavruk ve Pala 1998: 491). Ahlakî amaçla yazılan hikâyelerde de olaylar birbirine bağlı olarak ilerler (Kanar, 1998: 485).

Hikâye zamanla kendine özgü bir tür olmuştur. 19. yüzyılda roman türünden bağımsızlaşarak (Yazıcı, 1998: 480; Tekin, 2010: 509), “küçük hikâye” adıyla tür olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzde hikâye denildiği zaman artık bu küçük hikâye türünden bahsedilir (Yazıcı, 1998: 480).

B- Hikâyenin Psikolojik İşlevleri

Bir anlatım tarzı olarak hikaye, her türlü manevi yönlendirme ve terapi için en muhteşem kaynaktır (O'Laoire, 2009: 115). Hikâye türünü kullanmanın belli

amaçları vardır. Kişiden kişiye bu amaçlar farklılık gösterebilir. Ancak hikâyeyi dinleyenlerin/okuyanların ortak bir yönü vardır. Her okuyucu hikâyede, kendi yaşamından kesitler görür. Böylece okuyucu kendi hikâyesini fark eder (Balcı, 2018: 92-93).

Hikâyelerin, sorun çözmeye ve insan ilişkilerinde psikolojik işlevleri vardır. İnsanın yaşadığı iç çatışmalarla, psikoterapiden çok önce hikâyeler ilgilenmiştir. Hikâyede yer alan yaşamsal sorunlarla baş etmede psikolojik unsurlar kullanılır. Hikâyeleri okuyarak özümseyen ve belli sonuçlar çıkarıp içselleştirenler için hikâyeler birer tedavi yoludur. İster Doğu kültürü ister Batı kültüründe olsun hikâyeler aynı işlevi yerine getirirler (Peseschkian, 1997: 10-11).

Tarih boyunca hikâye ile tedavi, çeşitli şekillerde ve amaçlarda kullanılmıştır. Pek çok psikoterapist de terapilerde hikâyelerin kullanımı ile ilgili çalışmalar yapmış ve terapi seanslarında hikâyeler yer almıştır (Yüksel, 2011: 29).

Hikâyeler, kıssadan hisseler, peri masalları ve mistoslar halk terapisinin araçlarıdır. Psikolojiden çok önce insanlar bu yolları kullanarak birbirlerine yardımcı olmuşlardır (Peseschkian, 1997: 10).

Hikâyeler sayesinde birey sorun çözme yollarını geliştirir, hikâyeler kendisini tanımasına yardımcı olur, yaşanan olaylara farklı bakış açılarından bakarak, kalıp yargılar içerisinde kalmaktan insanı uzaklaştırır, bireyin gelişmesine ve iyileşmesine destek olur. Dünyaya diğer insanların gözünden bakabilmeyi başaran insan, farklı duygulara farklı yaşantılara tanık olur (Öner, 2007: 135).

Peseschkian; hikâyelerin psikolojik işlevlerini şöyle sınıflandırır:

- Ayna işlevi: Hikâyelerde yer alan imgeler sayesinde kişi kendi durumuyla hikâyedeki durumu özdeşleştirerek, hikâyenin anlamına ve psikolojisine uygun olarak kendi durumunu yorumlar.
- Model İşlevi: Hikâyeler, okuyucu için birer modeldir ve bireyin yaşadığı çatışmaların çözümü için örnek oluşturur.
- Aracı İşlevi: Hikâyeler, bireyin yaşadığı çatışmaları çözüme kavuşturmasında birer aracıdır. Bu yolla birey hikâyeye ilgili yorumlarıyla, ifadeleriyle kendisiyle ilgili açığa çıkması zor olan bir takım bilgileri verir.

- Depo Etkisi: Hikâyeler, bireyin, günlük yaşantısında da etkilidir. Farklı durumlarda hikâyeye değişik yorumlar katarak yeni anlamlar oluşturabilir ve asıl anlamı daha da geliştirir. Böylece hikâye bir depo gibi bireyi uzun süre etkiler.
- Geleneğin Taşıyıcısı Olarak Hikâyeler: Hikâyeler bireyin aile ve toplumla ilgili benimsediği geleneksel unsurları yansıtır. Kuşaktan kuşağa aktarılan hikâyelerde her okuyucu geleneğe bağlı olarak yeni anlamlar yükler.
- Kültürlerarası Taşıyıcılar Olarak Hikâyeler: kültürel olarak kabul edilen davranışlar, kurallar, kavramlar ve normlar hikâyelere yansır. Hikâyeler bireyin kültürüne ait bilgiler verir böylece okuyucu bilgi açısından zenginleşir.
- Regresyona Yardım Olarak Hikâyeler: Regresyon, bireyin okudukları yoluyla önceki gelişim evrelerine dönmesi demektir. Yetişkin bir birey, kendi davranış kalıplarını unutarak yeni tutumlar deneyebilir.
- Bakış Açısının Değişimi: Hikâyeler, okuyucuyu şaşırtabilecek tepkilere neden olarak bakış açısını etkiler (Peseschkian, 1997: 35-43).

Hikâyeler yoluyla insanlar kendi davranışlarını fark ederek değerlendirir. Yani hikâyeler, insanlara yeni davranışlar göstererek, yeni düşünceler yansıtır. Birey hikâyedeki kahramanlarla kendisini özdeşleştirerek örnek alır ve benzer davranışlar sergiler. Hikâyeler bireyin duygusal yönünü de açığa çıkarır. Böylece hikâyelerin okuyucu harekete geçirici etkisi ortaya çıkar. Bu etkiyle birey, yeni bakış açıları kazanır (Ağılkaya Şahin, 2017: 316).

Anlamli niteliklere sahip eserler insan psikolojisi için hem iyileştirici yönde hem de bireyde var olan güçleri harekete geçirici yönde katkı sağlar. İnsan okuduğunda yaşadığı olayların sadece kendi başına gelmediğini ve bu hayatta yalnız olmadığını fark eder. Her insanın yaşamında sorunlar, korkular, coşkular olduğunu görür. Bu durum bireye umut verir ve onu güçlendirir (Öner, 2007: 134).

C- Manevi Bakımda Hikâyenin Kullanımı

Hikâye anlatımı manevi bakımda önemli yer tutar. Hikâyelere insanın yaşamındaki korkusu, sevgisi, umudu yansır. Hikâyelerde, insanlar için uyarıcılar,

örnekler ve tehlikelerle ilgili bilgilendirmeler yer alır. Manevi bakım genellikle insanın yaşlılık, ölüm, doğum gibi önemli anlarına eşlik eder. İnsan bu süreçte yaşadıklarını gözden geçirerek, hayatı yeniden yorumlar. Bu durumda manevi danışman hikâyeyi etkili olarak kullanabilir. Çünkü insan hayatını yeniden yorumlarken yanında birisinin bulunmasıyla rahatlar. Manevi bakımda kullanılan hikâyeler, kişinin yaşadığı tecrübelerle etkileşerek faydalı hale gelir (Ağılkaya Şahin, 2017: 315-320).

Manevi yönelimli terapi de Mevlânâ'nın eserlerinden yararlanılabilir. Mevlânâ'nın eserlerinin danışmanlık sürecinde kullanılabilir olmasının nedeni, farklı dinlerdeki tüm insanlara hitap edebilmesindedir. Acı çekmeyi ve ölümü pozitif bir şekilde yorumlayan Mevlânâ'nın eserleri, ölümcül hastalığı olan, yas sürecinde bulunan ve kanser hastası olan bireylere yararlı olabilir. Ayrıca danışan, danışman ilişkisinde ve psikolojik yardım sürecinde de Mevlânâ'nın eserlerinden yararlanılabilir (Kaya, 2016: 159).

Manevi bakımda hikâyenin kullanımından söz ederken bibliyoterapiden de bahsetmemiz gerekir. Çünkü manevi danışmanlık ve bakım alanında bibliyoterapi uygulamaları giderek artmaktadır (Cengil ve Kaya, 2016: 419).

İnsanların bazı temel gereksinimlerinin tanınıp, doyuma ulaştırılma ve iyileşmelerine katkı sağlamak için kitaplardan yararlanma sürecine bibliyoterapi denir. Amacı kitaplar yoluyla bireyin kendisini tanıyıp içgörü elde etmesine yardımcı olmaktır. Bu yolla insanın gelişimine destek olunur (Öner, 2007: 135-136).

Manevi metinler ve öykülerin en doğru aktarılma yolu bibliyoterapidir (Satan vd., 2016:412). Bibliyoterapi için doğu kültüründe zengin bir kaynak ve malzeme vardır. Bu sebeple kıssalardan ve Mevlânâ'nın ve Yunus Emre'nin eserlerinden faydalanılabilir (Belen, 2016: 441, 455).

Manevi bakımda yapılan bibliyoterapi çalışmalarında Allah inancı, merhamet, sevgi, umut, şükür, sabır, dua, imtihan gibi konularda eserler seçilir. Bu eserlerle kişi kendi sorunlarıyla ilgili özdeşim kurarak baş etme yolu bulur, aynı zamanda eserler bireyin yaşadığı durumu anlamlandırmasına yardımcı olarak umudunu artırır ve ona cesaret vererek yalnız olmadığını hissettirir, moral sağlar (Yılmaz, 2016: 468).

Satan ve arkadaşlarının yaptığı “Ebeveyn Kaybı Yaşamış Ergenlerde Bibliyoterapi Yönelimli Manevi Danışmanlık Uygulaması” çalışmasında kullanılan manevi öyküler araştırma grubu üyelerinin rahatlamasına yardımcı olarak kişinin yoğun duygular yaşamasını sağlamıştır. Ayrıca bu çalışmayla araştırmacılar, manevi danışmanlık uygulamalarına katkı sağlamayı umduklarını belirtmişlerdir (Satan vd., 2016: 412).

Cengil ve Kaya'nın, “Psikolojik Rahatsızlıkları Olan Bireylere Mesnevî ile Bibliyoterapi Uygulaması” çalışmasında dört vaka üzerinde Mesnevî’de yer alan dokuz hikâye kullanılmış, bireylerin kendi durumlarıyla ilgili farkındalık oluşturarak olumlu ve kısmen olumlu sonuçlar elde edilmiştir (Cengil ve Kaya, 2016: 428).

Belen’in “Manevi Danışmanlıkta Bibliyoterapi Tekniği ve Uygulaması” adlı doktora çalışması vardır. Araştırmanın sonucuna göre de manevi metinlerle yapılan uygulamaya katılan kişilerde, uygulamaya katılmayan kişilere göre olumlu yönde dinî başa çıkma düzeylerinde artma olurken olumsuz dinî başa çıkma düzeylerinde azalma olmuştur (Belen, 2016:452).

Yılmaz’ın “Bibliyoterapinin Hastalara Manevi Bakım Yöntemi Olarak Uygulanması (Sivas Devlet Hastanesi Örneği)” çalışmasının sonucu da göstermektedir ki yapılan uygulama bireylerin içinde buldukları sıkıntılı ve zor süreçleri anlamlandırmada moral ve destek sağlamada ve empatik iletişim kurabilme hususunda konulan hedefler gerçekleştirilmiştir. Bireyler uygulamayla ilgili memnuniyetlerini dile getirmişlerdir (Yılmaz, 2016: 456).

Semerci'nin “Mesnevî ile Bibliyoterapi” adlı yüksek lisans tezinde Mesnevî’den seçilen hikâyeler bibliyoterapi yöntemiyle psikiyatrik hastalara uygulanmıştır. Hikâyelerin tedavi sürecindeki hastalara olumlu katkı sağlayarak içgörü kazanmalarına yardımcı olduğu tespit edilmiştir (Semerci, 2018: 50).

Biz de yaptığımız bu tez çalışmasıyla manevi bakımda bibliyoterapi uygulamalarına kaynak olabilecek hikâyelerden derlemeler yaptık.

Manevi bakımda hikâye kullanılırken bazı noktalara dikkat edilmelidir. Öncelikle seçilen hikâye amacına uygun olmalıdır. Hikâyeler yoluyla manevi danışman, muhatabına çözüm yolları sunarak, yaşadıklarıyla yüzleşmesine yardımcı olur ve çaresizlik içinde kaldığı durumları fark etmesini sağlar. Aynı zamanda

hikâyeler, ortamı yumuşatmak ya da danışanı neşelendirmek amacıyla da kullanılabilir. Önemli olan hikâyenin doğru zamanda ifade edilmesidir. Sunulan hikâye, danışanın anlattığı konuya uygun olmalıdır. Hikâye yoluyla ani bir konu değişimi yapılmamalıdır. Konuşmanın doğal seyri içerisinde hikâye ifade edilmeli ve kısa tutulmalıdır. Danışan hikâyeye herhangi bir tepki vermiyorsa ısrarcı bir tavır sergilenmemelidir. Manevi bakımda hikâye yerinde ve doğru bir şekilde kullanılırsa etkili olur (Ağılkaya Şahin, 2017: 320).

III- MESNEVÎ

A- Mesnevî’de Kısa Hikâyecilik

Mesnevî, 25.618 beyitten ve altı ciltten oluşan bir eserdir (Can, 2013: 374; Kabaklı, 2011: 174). Nazım şekli olarak Mesnevî tarzında, her beyit ayrı kafiyeli olarak yazıldığı için bu adı almıştır (Can, 2013: 374). Yani Mevlânâ, eserine bir ad takmayı gerekli görmemiş ve yazılış tarzını eserin adına vermiştir (Gölpınarlı, 2014: 10). Mevlânâ’nın diğer eserleri ise şunlardır; *Fîhi Mâ Fîh*, *Dîvân-ı Kebîr*, *Mektûbât* ve *Mecâlis-i Seb’a* (Can, 2013: 374).

Mevlânâ bir müderris, mütefekkir, mutasavvıf ve şairdir. Din adamlığı rolü, şairliğinde ve düşünürliğinde erimiştir ancak yok olmamıştır. Şiirlerinde ve hikâyelerinde din adamı kimliği kendisini hissettirir (Sepetçioğlu, 1990: 37).

Mesnevî, zengin bir bilgi kaynağıdır ve duygu sergisi gibidir. *Mesnevî*’de yer alan hikâyeler maddiyata dayalı olan bu dünyada, perişan ve hüznü olan insana, mana âleminin güzelliğini sunarak insanı rahatlatır. Hikâyelerin her biri, ilahi aşkı, iman ve derin manaları iletirken, insanı sapık inançlardan ve görüşlerden korur (Can, 2013: 375).

Mesnevî’de yer alan hikâyeler kısalık ve uzunluklarına göre farklılık gösterir. Hikâyelerde sadece iyi kahramanlar yer almaz. Toplum tarafından beğenilmeyen, olumsuz ve kötü kabul edilen durumları da aktarılır. Hikâyeler sadece belli bir kesim insana hitap etmez. Çocuklara yönelik ders verici hikâyeler bulunduğu gibi üzerinde düşünülmesi gereken ilk okuyuşta anlaşılmayan hikâyeler de bulunur. Her okuyucu kendi dünyasına ve kavrayış yeteneğine göre dersler çıkarır (Balcı, 2018: 94-95).

Mesnevî, ahlakî kurtuluş reçetesi ve felsefî değeri olan bir eserdir. Felsefede yer alan ideal insan yetiştirme fikri Mevlânâ'da da yer alır. *Mesnevî*'de insan tüm yaratılmışların en üstünüdür. İnsan aşkın olan varlığı temsil eder. Yaratıcının yeryüzündeki gücünü simgeler. Sezgisellik de insanın en önemli özelliklerindedir (Özdemir, 2006: 270-271). *Mesnevî*'de yer alan hikâyeler birer zarfa benzer. Önemli olan zarfı açıp okuyarak içindeki öze ulaşmaktır (Ayan, 1991: 59).

Mevlânâ hikâye anlatım tarzına önem verir. Kendisi bizzat hikâyenin içinde yer alarak hikâyeleriyle bütünleşir. Gönülden, samimi bir anlatıma sahiptir. Hikâyelerinden ders alınması için dinleyicinin de dikkatli ve özenli olmasını ister (Karaismailoğlu, 2005: 130-131). Böylece dinleyiciye önem verdiğini hissettirerek ona bir görev yükler. Mevlânâ hikâyelerini çoğu kez ben diliyle anlatır. Eğer sen dilini kullansaydı okuyucu hemen karşı cephe savunmasına başlardı (Tarhan, 2016: 48). Mevlânâ, *Mesnevî*'de öncelikle "Kendine doğru yola çık" der, böylece kişinin kendisini tanıyarak yaratıcıyı tanınmasına vurgu yapar (Özdengül, 2011: 17).

Mesnevî kısa hikâyelerden oluşan bir eserdir. Mevlânâ, Kur'an-ı Kerim'deki anlatım tekniği ve yolu olan kısa hikâyeciliği kullanır. Mevlânâ anlatacağı konulara derin manalar yükleyerek, bu konuları kısa hikâyeler şeklinde gözler önüne sererek okuyucuya aktarır. Böylece hikâyeleri örneklerle anlatarak okuyucunun derinden hissederek onları yaşamasını sağlar (Ayan, 1991: 58). Hikâyelerini tecrübeler ışığında anlatan Mevlânâ, bilgi verici özelliğini belirterek kıssadan hisse alınmasını ister (Karaismailoğlu, 2005: 132).

Mevlânâ hikâyelerini yazarken önce bir meseleyi ele alır, sonra karakterleri yerleştirip problemi ortaya koyar. Etkileyici hikâyeleri okumaya başlayan okuyucu yarıda bırakamaz ve sonlarını merak eder. Olay akışında zaman zaman çağrışımlar yaparak nasihatler verir. Hayat felsefesini okuyucuya yansıtır. Ahlakî mesajları da vererek hikâyeyi sonlandırır (Ayan, 1991: 58-59).

Mesnevî, hem halka hem de yüksek zümreye hitap eder. Doğru yolda ilerlemiş olanlara, doğru yolu yeni bulanlara ve bu yolun sonunda olanlara da seslenir. Mevlânâ, Hak yolunun yolcusu olan insanı alır, *Mesnevî*'nin eşliğinde onu Hakk'a ulaştırır (Can, 2013: 376). Mevlânâ, sadece geçmişi ele almaz, geleceği de anlatır. Yaşadığı dönemin ve her dönemin insanını dile getirir (Gölpınarlı, 2014: 11).

Mevlânâ'nın en önemli yönü hikâyelerini anlatış tarzında görülür. Çekirdekte yer alan hikâyeyi, küçük hikâyelerle, yan olaylarla besleye besleye büyütür, yaygınlaştırır. Hiç ilgisi yokmuş gibi görünen yan hikâyeleri çekirdekle bütünleştirir. İletmek istediği mesajı verince tekrar çekirdek hikâyeye döner. Bu küçük hikâyeler genellikle halkın daha önce bildiği, duyduğu hikâyeler olabilir hatta bazen özellikle böyle hikâyeler seçer çünkü halk en çok duyduğunu daha kolay anlar. Bu sebeple Mevlânâ, yeni olanı bile eskiterek verir (Sepetçioğlu, 1990: 37-38). İç içe geçmiş hikâye tekniğiyle Mevlânâ, okuyucunun dikkatini olayın kurgusundan uzaklaştırarak, asıl olan manaya dikkat çeker (Nesterova, 2012:133). Bazen bir ciltte bitmeyen hikâye bir sonraki ciltte devam eder (Çelebi, 2015: 87).

Mevlânâ'nın hikâyelerinin iki yönü vardır. Biri, olaylar ve kahramanlardan oluşur diğeri ise hikâyenin amacıdır. Bu iki yön hikâyenin şeklini ve manasını oluşturur. Olay örgüsüne ve kahramanlara yani surete, dış görünüşe, şekle kapılan okuyucu özü kavrayamaz. Şekil, öze götüren kılavuzdur, özü elde etmek için araçtır. Okuyucu bu araçtan faydalanmalı ancak manaya erişmek için ona takılıp kalmamalıdır. Bu sebeple olayların ve kahramanların gerçekliğine, doğruluğuna takılmak gereksiz olur. Çünkü asıl olan manaya yani öze ulaşmaktır (Karaismailoğlu, 2005: 133-135). *Mesnevî*'de yer alan hikâyelerin temel düşüncesini suret ve mana ilkesi oluşturur (Özdemir, 2006: 274).

Mevlânâ akıcı ve sade bir üslupla, yer yer soru cevap tekniğine başvurarak, yaşadığı dönemin gelenek ve kültür özelliklerini dile getirmiştir. Eserlerinde ayetler ve hadisler başta olmak üzere atasözlerinin, halk hikâyelerinin etkisi görülür. Mevlânâ, zengin hayal gücü, engin bilgisi, tasvir yeteneği ve ahenkli söylemi ile sanatını ortaya koyarken anlaşılır olmayı hedefler (Emiroğlu, 2010: 22-29).

B- Mesnevî Hikâyeleri ve Psikoloji

Mevlânâ'nın eserlerini meşhur eden en önemli özelliği, insanın psikolojisini iyi tanınması ve yazdıklarında bunu kullanmasıdır. Mevlânâ insanların sevgisini, nefretini, endişelerini, hüznlerini, kendilerini gerçekleştirme çabalarını sürekli gündemde tutar. Narsisizm, egoizm gibi çeşitli rollere girerek psikolojik rahatsızlıklara dikkat çeker. Bundan dolayı hangi millete mensup olursa olsun okuyucu, hep kendi sevgisini, endişesini, heyecanlarını eserlerinde görür. Mevlânâ

günümüze de ışık tutan iyi bir gözlemci ve başarılı bir psikologdur (Derin, 2010: 351).

Mevlânâ'nın hikâyelerinin psikolojik tedavi açısından önemli bir yeri vardır. Hikâyelerinin korku ve kaygı giderici, özgüven artırıcı, önyargıları ortadan kaldıracı özellikleri vardır. Mevlânâ, adım adım ilerleyerek önce kişiyi korkusuyla yüzleştirir sonra onunla baş etmesine yardımcı olur. Kişiye alternatif düşünme becerisini öğretirken yanlış düşüncelerini düzeltir. Yeni tutum sergilemeyi öğreten hikâyeleriyle kıssadan hisse anlayışını kullanarak halk terapisi yapmış olur. Mevlânâ'nın anlattığı hikâyelerin bir diğer özelliği de travma çözücü etkisinin olmasıdır. Kişi hikâyeler üzerine analiz yaparak çıkarımda bulunur, sorunları üzerine derinlemesine düşünerek çözmeyi öğrenir (Tarhan, 2016: 46-47).

Mevlânâ'nın eserlerini anlayarak okumak bireyin manevi gelişimine olumlu etki eder. Danışma sürecinde, saygı, koşulsuz sevgi, rapport kurma gibi ilkelerde danışana katkı sağlar (Kaya, 2016: 157).

Mesnevî'de yer alan hikâyelerin çeşitli işlevleri bulunur. Hikâyeler ayna görevi görür. Kişi, hikâyeyi bitirdiğinde ruhsal durumu ve psikolojisiyle ilgili bir farkındalık kazanır. Kendini tanıma noktasında hikâyeler kişiye yardımcı olur, ayna vazifesi görür. Hikâyelerinde yer alan karakterlerin model olma işlevi vardır. Verdiği mesajlarla insanın gelişimine katkı sağlar. Aynı zamanda "geleneği taşıma" işlevi de vardır. Yani kültürel mirası, değerleri, gelenekleri geçmişten günümüze aktarır. Bu özellikler bize gösterir ki Mevlânâ halk psikoterapisti rolünü üstlenmiştir (Tarhan, 2016: 45).

Mesnevî alegorik bir eserdir, sezgiye dayalı bir yöntemle yazılmıştır. İnsan davranışlarının altında yatan sebepleri ortaya koyan dolayısıyla davranışları anlamlandırmamız bakımından değerli bir eserdir (Özdemir, 2006: 271).

Mesnevî, psikoterapi anlamında eşsiz bir eserdir. Kendini tanıma, davranışlarını yorumlama, kendini ifade edebilme gibi durumlarda başlı başına bir yol göstericidir (Özdengül, 2011: 17). *Mesnevî*'de yer alan hikâyeler insanın ruhsal değişimine olumlu katkılar sağlar (Yüksel, 2011: 97). Mevlânâ hikâyeyi hayatın kendisi olarak benimser. Hikâyelerinin yol gösterici ve şifa verici olduğunu söyler (Karaismailoğlu, 2005: 131).

Sonuç olarak diyebiliriz ki *Mesnevi*'de yer alan hikâyeler eğitici, öğretici özellikler taşıyarak insanı doğru yola ulaştırmayı amaçlar. Mevlânâ, hayat yolculuğunda insanın başına gelecek muhtemel olaylara karşı nasıl davranması gerektiğini hikâyeler yoluyla gösterir. Hikâyeler yalnızca yol göstermekle kalmaz, insanın psikolojik yönüne de hitap eder. Daha güçlü bireyler olabilmek için sıkıntılara karşı sabretmek, verilen nimetlere şükretmek, duayı yani yaratıcıyı anmaktan vazgeçmemek, alçakgönüllü ve affedici olmak insanların hayat memnuniyetlerini artırır.

İKİNCİ BÖLÜM

MESNEVÎ HİKÂYELERİNDE MANEVÎ BAKIM UNSURLARI

I- BİR KAZVİNLİNİN HİKÂYESİ

“Kazvinlinin biri (Kazvin İran’da bir şehirdir) bir gün vücuduna aslan dövmesi yaptırmak ister ve dövmeciye gider.

“Usta der, bana bir dövme yap, fakat canımı acıtma.”

Dövme ustası sorar: “Ne resmi istersin vücuduna ne işleyeyim?”

Adam: “Burcum aslandır, onun için bana aslan resmi çiz,” der.

Dövmeci sorar: “Vücudunun neresine yapayım aslan resmini?”

Adam: “İki omzumun arasına yapar mısın? Ancak sakın beni incitme, tatlılıkla yap canım acımasın!” der.

Dövmeci iğneleri alıp işe koyulur. İğneyi batırınca adamın canı yanmaya başlar. Adam feryat eder:

“Aman usta beni öldürüyorsun. Ne yapıyorsun?” diye bağıır.

Usta: “Aslan resmi yap dedin ya onu yapıyorum” der.

Adam sorar: “Neresinden yapmaya başladın?”

Usta: “Kuyruğundan diye cevap verir.”

Adam: “Aman ustacığım bırak kuyruğu, aslanın kuyruğunun acısı, kuyruk sokumumu sızlattı, canım burnuma geldi. Aslan varsın kuyruksuz olsun. Çünkü acıdan fenalık geldi, bayılacağım,” der.

Usta, bunun üzerine aslanın başka bir tarafını yapmak için iğneyi tekrar batırır.

Adam feryatla bağıır: “Şimdi aslanın neresini çiziyorsun?” der.

Usta: “Kulağını çiziyorum,” der.

Adam: “Bırak ustacığım aslanın kulağı da olmasın canım çok acıdı,” der.

Usta: Bu sefer aslanın başka yerini çizmek için iğneyi batırır.

Adam yine feryat ederek : “Bu sefer aslanın neresini çiziyorsun diye sorar?”

Usta: “Karnını çizmeye çalışıyorum,” der.

Adam: “aman çok fena acıdı canım, bırak iğneleri batırma varsın karnı da eksik olsun aslanın,” der.

Usta sinirlenerek iğneleri yere atar.

“Bu benim başıma gelen dünyada hiç kimsenin başına gelmemiştir. Hiç kuyruksuz, başsız, karınsız, kulaksız aslan mı olur? Böyle bir aslanı kim görmüş? Allah böyle bir aslan yaratmamıştır, der.”² (Zeren, 2008: 45-47).

A- Sabır

Bu hikâyenin vermek istediği mesaj, isteklerimize karşı sabretmek gerektiğidir. Kazvinlinin aslana ulaşmak için acılara dayanarak sabretmesi gerekir, güçlü bir hayvanın dövmesini yaptırmak istiyorsa dayanma gücü de yüksek olmalıdır (Tok, 2007: 219). Başarıya ve güzel sonuçlara zahmetsiz ulaşılmaz. İstedığımız sonucu elde etmek için bazı bedeller ödeyerek zahmetlere katlanmamız gerekir. Gönüllerinde gerçekten Allah sevgisi olanlar acıları hissetmeyerek bütün sıkıntılara karşı dayanırlar (Demirci, 2015: 49).

İnsan hayatı boyunca çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalır. Bu sorunları algılama biçimi, insanın yaşadığı sıkıntıyı azaltabilir veya artırabilir. Bu sebeple sabır unsuru, zorluklara karşı mücadele etmede, sorunlarla baş etmede ve yaşanan sorunu anlamlandırma sürecinde insana yardımcı olur (Ayten, 2017: 175). Hikâyede yer alan karakter, kendisi için değerli olan aslan dövmesini çok ister. Ancak her isteğimize ulaşmak kolay değildir. Karakter istediğini elde etmek için yaşadığı sıkıntılarla mücadele etmez. Her acı çektiğinde isyan eder, sinirlenir ve istediği sonucu elde edemez. Eğer yaşadığı kısa süreli acılara sabredebilseydi istediğini elde eder mutlu olurdu. Yaşadığı sıkıntıyı acı olarak algılaması sorunu daha da büyütür. Oysaki sıkıntıyı geçici bir durum olarak düşünürse hem acısı azalır hem de teselli bularak sabırla baş ederdi.

Hikâyede yaşanan durumu şu şekilde ifade edebilir.

Ulaşılmak istenen hedef: Aslan dövmesi

Hedefe ulaşmada engel: Acı hissiyatı

Acıyı algılama biçimi: olumlu → sabır

Acıyı algılama biçimi: olumsuz → isyan

Hikâyede yaşanan bu durum hastanelerde uygulanan manevi bakım ve danışmanlık uygulamalarında karşımıza çıkabilecek bir durumdur. Hasta bireyler ya sabırla

---

² Bu hikâye Mesnevî'nin birinci cildinde yer almaktadır.

yaşadıklarına baş ederek tedavinin olumlu sonuçlanmasını bekler ya da hastalığına isyan ederek durumu kabullenemez. Manevi danışmanın yapması gereken bireyin acıyı algılayış biçimini olumlu yönde değiştirerek sabırla mücadele etmesini sağlamaktır.

Manevi bakımda, yaşanan olumsuzluklara karşı bireylerin sıkıntıları çözmede başvurduğu unsurların başında sabır yer alır (Kula, 2016: 54). Sabır, istenmeyen bir olay karşısında bireyde oluşan korku, güvensizlik, belirsizlik, çaresizlik gibi duyguları yenmede, yaşanan olayları anlamlandırmada ve olayları açık ve net bir zihinle değerlendirmede, kişinin inancı ile sorunları aşabilmesinde, sıkıntıları fark edebilmesinde bir fırsat oluşturarak kişiye katkı sağlar. Böylece sabır, bireye manevi yönden destek olur (Kula, 2006: 88).

Mevlânâ, “*Sabır, ferahlığın anahtarıdır*” der (Mevlânâ, 1991: 5/193). İnsanın manevi olgunluğa ulaşması için bazı olumsuzluklarla baş etmesi gerekir. Nefsimizin isteklerine, gurura ve kibre karşı mücadele de zorlukları göze almazsak güzel sonuçlara ulaşamayız. Bu mücadelenin sonucunda insanın kazandığı değer her şeyden önemlidir. Yani iğnenin acısına dayanamayan kişi, çok istediği aslan dövmesini yaptıramaz. Mesela doktorların verdiği ilaçları acı da olsa iyileşmek uğruna içeriz. Çünkü sonunda istediğimize kavuşacağımızı biliriz (Demirci, 2015: 50).

Manevi bakımda sabır, hem bu dünyaya karşı mücadele etmek için hem de ahireti kazanmak uğruna başa gelen olumsuzluklara dayanmada kullanılacak önemli bir unsurdur. Özellikle hastalık durumunda ve kayıplarda manevi bakımın sabır yönü ön plandadır. Bireyde umut oluşturarak manen dayanıklılık sağlar.

Bu hikâye, bibliyoterapi tekniğiyle, bireyin maneviyata yönelmesine yardımcı bir unsur olarak kullanılabilir (Kaya, 2016: 157).

II- BEDEVİ İLE KARISININ HİKÂYESİ

“Fakir bir bedevi çölde karısıyla birlikte yaşar. Bir gün karısı fakirlikten bıkmış usanmış bir şekilde şikâyete başlar. Dünyayı adama zindan eder. Bedevi, karısına ne kadar dil dökse de sabırlı olmanın önemini anlatsa da karısı dinlemez ve şöyle der:

“Bu kadar yoksulluğu ve cefayı biz çekiyoruz. Herkes rahat yaşamakta, hoş bir ömür sürmekte. Mutlu olmayan ancak biziz. Ekmeğimiz yoktur, katığımız dert ve hasrettir. Testimiz yoktur, suyumuz ise gözlerimizden akan yaştır.

Birinden bir şey isteyecek olsam hakaretle kovuyorlar. Yeter artık, bıktım bu hayattan!”

Bedevi eşini teselli etmek ister:

“Ne oldu sana böyle, vaktiyle gençtin daha kanaatkârdın. Şimdi altın müptelası oldun, evvelce ise kendin altın idin. Zaten ömrümüzden geriye ne kaldı ki? Çoğu gitti artık. Akıllı kişiler Allah’ın verdiği rızkın azına çoğuna bakmaksızın şükrederler. Lütfen biraz sabırlı ol. Biz çiftiz, işlerin düzgün gitmesi için çiftlerin huyları birbirine uygun olmalı. Eğer ayakkabının bir teki dar olursa, her ikisi de işe yaramaz. Kapı kanatlarının birinin küçük diğerinin büyük olduğunu gördün mü? Bir gözü bomboş öteki gözü tıka basa dolu olursa deve üstündeki heybe doğru duramaz.”

Kadın kocasına sert ve acı sözler söyleyip ağlamaya başladı. Adam:

“Hanım dedi. Ben yoksullukla övünür dururum. Yoksulluk benim baş tacımdır, onu sakın benim başıma kakma. Çünkü yoksulların mülkün, malın ötesinde Celal sahibi olan Hak’tan başka türlü pek büyük manevi rızıkları, kısmetleri vardır. Bana Allah’ın verdiği yeter. Yoksulluğa sabret ki şu usancı bırakabilesin. Yoksulluğun içinde Allah’ın ikramı, izzeti, lütfu, ihsanı gizlidir. Yoksulluk sebebiyle sakın yüzünü ekşitme. Ağlamayı bırak bir çare biliyorsan söyle,” dedi.

Kadın: “Padişaha git, derdini söyle, o sana ihsanda bulunur çünkü padişah fakir fukaranın ümit kapısıdır,” dedi.

Adam: “Hanım iyi diyorsun da koskoca padişahın karşısına eli boş mu çıkayım? Benim götüreceğim bir hediyem yok, ne götüreyim? O kutlu kişinin huzuruna nasıl varayım?” dedi.

Kadın: “Sen padişaha bir testi yağmur suyu götür, çünkü tatlı su değerlidir. Padişahın suyu kim bilir nasıl acı içilmez bir sudur,” dedi.

Bu iş adamın da aklına yattı ertesi gün bir testi suyu alarak yollara düştü, günlerce gittikten sonra nihayet padişahın sarayına vardı. Padişahın mihmandarları adamı karşılayıp güler yüzle tatlı sözler söyleyerek saraya aldılar. Padişahın sarayı Dicle nehrinin kıyındaydı. Adam testideki suyu halifeye sundu, sonra getirdiği suyu öve öve bitiremedi.

Padişah suyu teşekkür ederek aldı. Testiyi altınla doldurarak adama geri verdi. Adamlarına: “Çöl yolu uzundur bu zavallı adamı Dicle yoluyla, gemiyle gönderin,” diye tembihledi. Padişahın adamları bedeviyi gemiye bindirmek üzere Dicle’nin kenarına götürdüler. Bedevi gürül gürül akan tatlı sulu Dicle’yi görünce mahcup oldu. Padişahın bu ihsanı karşısında hayretler içinde kaldı.”³ (Şahin, 2013: 55-67).

A- Şükür

Manevi bakımda insanın zorlu hayat mücadelesinde başvurduğu önemli kavramlardan birisi de şükürdür. Şükürün mahiyetinin doğru anlaşılması halinde bireye oldukça büyük katkıları vardır (Kula, 2016: 54). Verilen nimetin sahibini tanımak, nimetin farkında olmak ve şükretmeyi bilmek manevi gelişim sürecinin temel unsurudur (Ayten, 2017: 215).

³ Bu hikâye Mesnevî’nin birinci cildinde yer almaktadır.

İnsan bulunduğu mevki, yaşadığı hayat, sağlık, başarı yani sahip olduğu her şey için kutsal bir varlığa borçlu olduğunun farkında olursa minnettarlık duygusu gelişir. Böylece Allah'ın verdiklerini görerek şükür duygusuna yönelir (Ayten, 2017: 213). Şükür, bilinçli ve bilinçsiz yapılması bakımından ikiye ayrılır. İnsan ve şükreden bir hayvanı karşılaştırdığımızda temel fark şükürün bilinçli olarak yapılmasında yatar. Canlıların rızık peşinde koşmaları, tavuğun eşinmesi, balığın ağzı açık dolaşması bilinç dışı şükre örnektir. Bu şükür dolaylı yoldan yapılan bir teşekkürdür. İnsan ise bilinçli olarak ikram vereni düşünerek ilahi rızayı elde etme gayesiyle şükretmelidir (Tarhan, 2016: 104).

Şükürsüzlük durumunda insan, şu an hayatında sahip olduklarını kaybedeceğini ya da şu an sahip olduklarına geçmişte sahip olmadığını hatırlamalıdır. İnsan, yaşadıklarının bilincinde olmalıdır. Rahat bir şekilde nefes alıp verirken de nefes almakta güçlük çeken akciğer hastalıklarını düşünerek şükürünü devam ettirmelidir (Ayten, 2017: 218). Şükran duygusunun büyüklüğü ya da şükürsüzlük hali, kişinin hayata karşı ne kadar farkındalığa sahip olduğuna ve yaşam zevkine bağlıdır. Yapılan iyiliklere, güzelliklere verilen değer kişinin şükürünün boyutunu gösterir (Göcen, 2012: 51).

İnsanı şükretmeye yönlendiren yaşantılar ve deneyimlerin çeşitli boyutları vardır. Yaşanan bu deneyimler dinden kaynaklı olabileceği gibi bireyin hayatı anlama ve algılama tarzına göre kişisel kaynaklı da olabilir. İnsan yaratıcısına yönelerek minnettarlığını ifade etmesiyle manevi tecrübe yaşamış olur. Böylece insan, yapılan iyilikleri algılayarak ve bu iyilikleri şükre dönüştürerek bu iyiliklerin karşılıklarını vermiş olur (Göcen, 2012, 48). Bu hikayede Bedeviyi şükre yönlendiren sebep dinden kaynaklıdır. Allah'ın verdikleriyle yetinmek gerektiğini eşine söyler. Böylece fakirlik durumunu olumlu olarak algılar.

Verilen nimetlere karşı nankörlük etmek insana her türlü ihsanda bulunan kişi ile savaşmasına benzeten Mevlânâ, şöyle der:

“Bu nankörlük, âdeta sana ihsan eden adama karşı kötülükte bulunmana, onunla savaşmana benzer.

Meselâ, o iyilik edene, ben bu iyiliği istemiyorum, bundan inciniyorum, neden beni incitiyorsun?

Lûtfet de bu iyiliği yapma. Ben, göz istemiyorum, beni kör et, dersin, işte bunun gibi” (Mevlânâ, 1991: 3/8).

Bu hikâyenin genelinde insanın yaşadığı durumu kabullenmesi anlatılır. Kabullenmemekte ısrar etmesi insanı, isyana sürükleyerek mutsuz olmasını sağlar. Manevi bakımın bir amacı da yaşananları kabullenmeyi sağlayarak, bireyi mutlu etmektir. Hikâyedeki ana karakter olan Bedevi, yoksulluğuna rağmen tam bir teslimiyetle Allah'a dayanıp güvenmekte ve şükür ederek halini yaratıcıya arz etmektedir. Burada Bedeviyi bir manevi danışman olarak düşünebiliriz. Çünkü sabırsız ve şükürsüz olan isyankâr karısına karşı söylediği sözler adeta bir manevi danışmanın ağzından çıkmış gibidir. Karısına durumu kabullenmesi ve haline alışabilmesi için tatlılıkla sözler söyler. Önemli olan maddi anlamda yoksul olmak değil manevi anlamda yoksul olmamaktır der. Ancak eşini ikna edemez. Yoksul Bedevi, manevi bakımda sıkça kullanılan teselli unsurunu da kullanır. Karısını, önce sözleriyle teselli etmeye çalışır. Başarılı olamayınca da artık faaliyete geçer. Eşinin istediği olunca da mutluluğa erişir.

Kavramsal çerçeve kısmında belirttiğimiz gibi manevi bakımın görevlerinden olan “destekleme” işlevi bu hikâyede mevcuttur. Destekleme işlevi, bir sıkıntıyı aşmada ve çaresizlik durumunu kabullenmede zorlanan kişilere manevi yardım etmektir (Cebeci, 2016: 94). Hikâyede manevi bakım için önemli olan kavramlardan sabır, şükür, merhamet ve teselli yer almaktadır. Bu yönüyle Bedevi ile Karısı hikâyesi, bibliyoterapi uygulamalarına örnek teşkil edecek bir hikâyedir.

Manevi bakım açısından hikâyeyi şema ile daha net görebiliriz.

ANA SORUN

BEDEVİ → Durumu kabullenme –şükür hali -duruma alışabilme-mutluluk

KARISI → Durumu kabullenmeme–isyân hali–duruma alışamama-huzursuzluk

Hikâyede Bedevinin karısı isyân hali içerisindedir. İnsanın başına gelen sorunları kabullenmemesi, öfkelenmesine sebep olur ve insanı isyana sürükler. Bu durum psikolojik açıdan da bireyin yaşadığı sorunlarla başa çıkmasını olumsuz

yönde etkileyerek, bireyin kaygı düzeyini artırır. (Ayten, 2017: 177). Hikâye de yaşadığı durumu kader olarak algılayarak durumu kabullenen ve şükür yoluyla sorunlarıyla baş eden Bedevinin kaygılı olmadığı görülürken, fakirlik sorununa karşı öfkelenen eşinin kaygı içinde olduğu anlaşılır.

Şükür bireyin hem ruh sağlığıyla hem de fiziksel sağlığıyla ilişkilendirilir. Bireyin yaratıcıyla olan bağı, kendisi hakkında sahip olduğu olumlu duygular, hayatından memnun olma düzeyi, maddi imkânlar ve stresle olumlu başa çıkmasında şükür duygusu etkili olur (Ayten, 2015: 151). Hikâyede hayatından memnun olmayan, maddi imkânlar açısından zorluk yaşayan Bedevi bu stres dolu durumla şükür yoluyla başa çıkarken, aynı durumu yaşayan karısının stres hali devam eder ve şükürsüzlük ruh sağlığını etkiler.

Hikâyede evli çiftlere yönelik mesajlarda yer alır. Mutlu olmak için çiftler birbirine uygun olmalıdır diyerek nasihatler verilmektedir. Ayakkabıların her ikisi de eşit olmazsa, kapının kanatları aynı ölçüde olmazsa, devenin heybesinin iki gözü de dolu olmazsa, yani eşler arasında uyumsuzluk söz konusu olursa evliliğin tadı olmaz.

Hikâyede olaylara farklı bakış açılarından bakan iki karakter vardır. Bedevi, kendi bakış açısıyla suyun bol olduğunu bilmediği bir yere çok kıymetli gördüğü bir testi su hediye götürür. Ancak sonrasında Dicle nehrini gördüğünde utanır. Padişahın böyle basit bir hediyeye karşı gösterdiği merhametine şaşırır. Mevlânâ bu hikâyede olaylara tek yönlü bakmanın yanlış olduğunu belirtir. Bedeviye göre hayati öneme sahip olan bu hediye karşı taraf için çok da önemli değildir (Tok, 2007: 79). Aynı zamanda yaşanan duruma yani yoksulluğa karşı da iki farklı bakış açısı vardır. Adam iyimser bir gözle bakarken bu yoksulluk durumuna karısı kötümser bir gözle bakmaktadır.

Hikâyede kanaatkâr olmak gerektiği belirtilir. Kanaatkâr olmak, açgözlülüğten ve hırstan uzak, gönlü zengin, tutumlu, tok gözlü olmaktır (Uludağ, 2016: 206). Hikâyeden yola çıkarak diyebiliriz ki yaşadıklarımıza sabrederek teslimiyet göstermek, bireyi rahatlatır ve kanaatkâr olmamıza yardımcı olur.

III- KÖR İHTİYAR HİKÂYESİ

“Fakir bir derviş günlerden bir gün kör bir ihtiyarın eve misafir olur. Evde açık duran Kur’an’ı Kerimi görünce şaşırır. Çünkü evde kör ihtiyardan başka yaşayan kimse yoktur.

Kendi kendine “Bu Kur’an neden açık acaba, bunu kim okuyor, kör ihtiyardan başka kimse yok ki burada” diye düşünür.

Bu merakla yatıp uyur. Gece yarısı Kur’an sesine uyanır ve gördüğü manzaraya inanamaz. Çünkü kör derviş Kur’an’ı eline almış okuyor. Hem de tek bir harfi bile yanlış değil. Okuduğu satırı da parmağı ile takip ediyordu. Artık dayanamayarak sorar:

“Kör olduğun halde Kur’an’ı böyle yanlışsız bir şekilde nasıl okuyabiliyorsun? Parmağınla takip ettiğine göre mutlaka harfleri görüyor olmalısın,” dedi.

Kör derviş gülümseyerek şöyle dedi:

“Ey temiz kalpli insan bunda şaşırılacak ne var. Allah istediği her şeyi yapamaz mı? Kur’an okumayı çok seviyorum. Hafız değilim. Gözlerim de görmüyor. Rabbime çok dua ettim. Ya Rabbi Kur’an okuyacağım vakit gözlerime ışık ver, gözlerimi aç ki Kur’an’ı elime alıp okuyabileyim. Rabbim duamı kabul etti. Ne zaman, Kur’an’ı elime alsam gözlerime nur verir ve harfleri görürüm.”⁴ (Şahin, 2013: 279-280).

A- Dua

Bu hikâyede gözleri görmeyen bir ihtiyarın Kur’an okumayı çok istemesi ve Allah’a dua edip görme yeteneğini dilemesi ve sonunda bu isteğine kavuşması anlatılır (Kula, 2006: 184). Hikâyede sabırla birlikte şükür unsuru da yer almaktadır. İhtiyarın sabırla duadan vazgeçmemesi, istediğini elde edince de şükretmesi buna örnektir.

Kavramsal çerçeve bölümünde de bahsettiğimiz gibi manevi bakım bireye sıkıntılı, üzüntülü durumlarında yardımcı olarak dinî ritüelleri yerine getirmesine destek olur ve böylelikle ona rehberlik eder (Karagül, 2012: 7). Bu hikâyede de gözleri görmeyen yani sıkıntılı, kriz durumunda ve yardıma muhtaç olan bir ihtiyarın, çokça dua ederek yani dinî bir ritüeli yerine getirerek yaratıcıya yönelmesi ve iyileşmesi yer alır. Bu yönüyle hikâyenin bütünü bir manevi bakım uygulaması gibidir. Hem olayın kaynağı olan kişi bakımından (engelli, ihtiyar) hem içinde bulunduğu durum bakımından (yalnızlık) hem de kendisine iyi gelecek yolu (dua)

⁴ Bu hikâye Mesnevî’nin üçüncü cildinde yer almaktadır.

bulması bakımından manevi bakım ve danışmanlık konusunda örnek teşkil edebilecek bir hikâyedir.

Bu hikâyede yer alan derviş, gözleri görmemesi bakımından engellidir. Ancak bu engelli kişi sınırlılıklarına rağmen dua, azim ve çabayla sınırlarını aşarak Allah'ın ihsanıyla görme gücüne kavuşur ve kendini ifade edebilir hale gelir. Engelli bireyler genellikle toplumun olumsuz tutum ve davranışlarından ve kendi yetersizliklerinden dolayı çaresiz, güçsüz hissederek azim ve cesaretini kaybederler. Ancak bu hikâyede engelli birey, özür durumuna rağmen azimle ve istekle büyük bir başarı gerçekleştirir (Kula, 2006: 184-185).

Dua, manevi bakım çalışmalarında iyileştirici bir teknik olarak kullanılır. İnsan dua ederek Allah'a sığınıp güvenmenin ve yalvarmanın yansımalarını bütün ruh haliyle içtenlikle yaşar. Terapi etkisi yaratacak olan dua sıradan bir dilekte bulunma değil, manevi bir yönelişle ve ibadet hazzıyla istemektir. Duanın maneviyat ve dinle ilgili ruhsal sorunlarda, bireyi derin bir üzüntüye, umutsuzluğa ve korkuya iten olaylar karşısında, bireyi manen güçlendirici bir faydasının olduğu psikologlarca da kabul edilmektedir. Özellikle Allah'ın sonsuz kudretine sığınan insanın kendi konumunu kavraması ve kendisini Allah'a yakın hissetmesi duanın en önemli özelliklerindedir (Cebeci, 2016: 110-111).

Dua, insanın ruh ve beden sağlığına, davranışlarına, duygularına ve algılarına etkiler yapar. Dua eden kişi dua etmeden önceki manevi durumuna kıyasla bir farklılık yaşar. Yani derin bir moral gücüne sahip olarak ruhsal değişim yaşar. Dua bireyin manevi, ahlakî ve zihni güçlerini daha iyi kullanmasına, ümit ve inancının yeşermesine kaygı, sıkıntı, endişe ve korkularının azalmasına yol açan bir etkiye sahiptir. Hayatın tehlikeli ve tehdit edici durumlarından olan hastalık, depresyon, yangın, savaş, fakirlik, yoksulluk, açlık gibi olaylar karşısında insanların duaya yönelmesinde artış olur. En içten samimi dualar bu anlarda yapılır (Hökelekli, 2012: 72-96).

Bu hikâyede kör ihtiyarın yaşadığı zorluklar karşısında dinî başa çıkma davranışı olarak duaya başvurduğunu görürüz. Aynı zamanda Allah inancının verdiği ümit ile kişi mücadeleyi elden bırakmaz. Bu hikâyenin “karşıt düşünceler oluşturma” şeklinde psikoterapik işlevi vardır. İhtiyarın gözlerinin görmemesinden dolayı hiçbir

zaman göremeyeceği inancına karşın, Allah'a çokça dua ederek görmeyi istemesi ve bunu elde etmesi karşıt düşüncüyü ortaya koymuştur (Kula, 2006: 184-185).

Dinî uygulamalar ve inançlar, hayatın problemleriyle karşılaşan insanların ihtiyacı olduğu duygusal gücü sağlayabilir. Böylece dinin tedavi edici yönü ortaya çıkar (Pargament, 2003: 231). Hikâyenin kahramanının gözlerinin görmemesi ve dinî unsur olan dua yoluyla çözüme kavuşması, yaşanan sorunların insanları dine yönlendirebileceğini gösterir.

Dua, bir kapıyı çalmaktır. Duanın cevapsız kalması reddedildiği anlamına gelmez. Aslında cevapsız kalmak da bir cevaptır. Her şeyi bilen, her şeye gücü yeten Allah'ın duaları karşılıksız bırakmasında da bir hikmet vardır. Duanın cevapsız kalması "Sana ne zaman yardım eli uzatacağına ben karar veririm." mesajını içerir. Nasıl ki bir hasta doktora gidip illa şu ilacı isterim dediği zaman doğrusunu bilen ve karar verecek olan kişi doktordur, aynı bu şekilde Allah da duamızın kabulü için en uygun zamanı bilendir. İnsan duasına karşılık beklerken bütünsel düşünmelidir. Yani hem dünya hayatını hem de ahiretini düşünmesi gerekir. Dua edebilmek aslında bir bakıma gemiye girmiş olmaktır. Kişi kaptana henüz ulaşamasa da sonuçta limanda kalmayıp gemiye binmiştir. Kaptana ulaşmak istersek onun şartlarına ve zamanına uymalıyız. Ya gemiye hiç girmeseydik. İşte o zaman kaybedenlerden olmuş olurduk (Tarhan, 2016: 105-106).

Mesnevî'nin önemli bir bölümünde dua unsuru yer alır. Duanın sırlarını ifade eden ve dua ile biten hikâyeler bulunur. Zaten *Mesnevî* de yer alan daha ilk hikâye de Allah'a yalvaran, dua eden birisi bulunur (Schimmel, 2017: 178). Mevlânâ'ya göre isteklerin hemen kabul olmaması Allah'ın sevdiği kuluna karşı bir muamelesidir. Bu sebeple duaya devam edilmelidir. Duanın en önemli özelliği de samimiyet ve ihlâstır. Dua ederken içtenlikle yönelmek gerekir (Küçük, 2007: 511-513). Mevlânâ;

"Dua ederken Tanrı'ya sınık bir halde el kaldır. Tanrı'nın merhameti ve ihsanı sınık kişiye doğru uçar."

"Kardeş elini duadan ayırma. Kabul edilmiş, edilmemiş bununla ne işin var senin?"

diyerek kabul edilip edilmediği düşüncesine takılıp kalmaksızın duanın önemini dile getirmiştir (Mevlânâ, 1991: 5/44; 6/186).

Hikâyede görme yetisinden mahrum olan ihtiyar, duaya sarılır. Kendisinde bulunan eksikliği dua yoluyla gidermeye çalışır. Manevi bakım ve danışmanlıkta da

dua, her türlü musibete, sıkıntıya maruz kalan insanlar için rahatlatıcı bir unsur olarak kullanılabilir. Mutluluğa ve kurtuluşa ulaşmanın yolu olarak görülen dua, insanın yaratılış amacına uygun olarak hayatına düzen vermesini sağlar. Böylece insan yaratıcısı ile gönüllü bir işbirliği yapar (Hökelekli, 2012: 83).

IV- NASUH TEVBESİ HİKÂYESİ

“Yıllar önce Nasuh adında bir adam vardı. Kadınlar hamamında kendini kadın gibi göstererek, kesecilik yapardı. Böylece kadınlara kolaylıkla yaklaşırdı. Yüzü kadın gibi tüysüzdü bu sebeple erkek olduğunu kolaylıkla gizlerdi. Sesi de kadın sesi gibiydi, çarşaf giyer peçe takardı fakat şehveti azgın bir gençti. Padişahın kızlarını da hamamda keselerdi.

Aradan zaman geçince Nasuh bu işten pişmanlık duydu, tövbe etti ancak alışkanlığından vazgeçemediği için tövbesini tutamadı. Bu defalarca böyle oldu. Nasuh bir gün Allah dostuna giderek:

“Bana dua et,” diye ricada bulundu. Allah’ın veli kulu, ona dua etti.

Nasuh bir gün yine hamamda işini yaparken, padişahın kızının küpesinde ki incilerden biri kaybolur. Bütün kadınlar inciye aramaya başlarlar. Herkesin eşyasını aramak için önce hamamın kapsını kapatırlar. Ardından aramaya başlarlar. Fakat inci bir türlü bulunamaz. Bunun üzerine herkesi daha ayrıntılı aramaya başlarlar.

“İhtiyar ya da genç herkes anadan doğma soyunsun,” diye bağırmaya başlarlar.

Nasuh korkusundan bir kenara çekiliri, yüzü sararır, dudakları titrer. Ölüm korkusu her yanını sarar. Kendi kendine:

“Ya Rabbi, birçok defalar tövbe ettim fakat tövbemi bir türlü tutamadım. Eğer beni bu beladan, rezil olmaktan kurtarırsan bütün yaptıklarımın tövbe ederim,” der.

Hamamdakiler herkesi aradıktan sonra sıra Nasuh’a gelir. Nasuh için artık kurtuluş yoktur. Tam onu arayacaklardı ki ansızın:

“İnci bulundu!” diye bir ses gelir. Artık Nasuh’u aramaktan vazgeçerler. Böylece Nasuh rezil olmaktan, ölümden kurtulur. İnci bulunduğu için herkes bayram eder, sevinir. Nasuh’u çağırırlar.

“Ey güzel keseci, padişahın kızı seni çağırıyor gel de onu kesele, yıka,” derler. Nasuh bunu redderek hamamdan çıkıp gider. Bir daha da tövbesini bozamaz.”⁵ (Zeren, 2008, 224-225).

A- Tevbe

Mevlânâ, bu hikâyesinde samimi ve içtenlikle yapılmış bir tövbenin nasıl olması gerektiğini örneklendirmiştir. Ayette yer alan (66/8) tevbe-i nasuh ifadesinde nasuh, kısaca, temiz kalple ve iyi bir niyetle yapılan kesin, ciddi ve halis bir

⁵ Bu hikâye Mesnevî’nin beşinci cildinde yer almaktadır.

pişmanlık anlamına gelir. Allah'a yönelip, yaptığı yanlış bir daha yapmamaya kesin olarak karar vermeyi içerir. Mevlânâ bu kavramı zihinlere yerleştirebilmek adına böyle bir hikâyeye başvurmuştur. Nasuh kavramını bir kişi, ismi olarak ele almış ve hikâyenin kahramanına bu ismi vermiştir (Demirci, 2015: 133).

Okuyucu hikâyenin sonunda gerçek tövbenin nasıl olması gerektiğini anlar. Yapılan hatalardan, işlenen günahlardan, Allah'ın rızasına ters düştüğü için vazgeçmekle tövbe olur. Gerçekten pişmanlık duyarak, Allah'tan utanarak, içi yanarak ve üzülen bir daha işlediği günahı kesin kararlılıkla tekrarlamamakla tövbe gerçekleşir (Demirci, 2015: 133).

Mevlânâ tövbe ile ilgili şöyle der, *“Tövbeye de bir parlaklık gerek. Tövbeye de bir şimşek, bir bulut şart. Meyvanın olması için hararet ve su lazımdır. Bunun için de bulut ve şimşek icap eder. Gönül şimşegiyle iki göz bulutu olmadıkça tehdit ve hışım ateşi nasıl yatıştır?”* (Mevlânâ, 1991: 2/127).

Kavramsal çerçeve kısmında belirtildiği gibi manevi bakım, günah işleyen kişilerin perde arkasından papaza günahlarını itiraf etmeleriyle başlamıştır (Tan, 1989: 13; Koç, 2012: 203). Yani manevi bakımın başlangıç noktasını pişmanlık duygusu oluşturur. Hristiyan geleneğinde bu pişmanlık duygusundan doğan huzursuzluğun giderilmesi için din adamına başvurularak tövbe edilir (Tan, 1989: 13).

Manevi bakımda bağışlanma sürecinin bazı şartları vardır. Bu şartlar suçun fark edilmesi, ifade edilmesi, suçun kime karşı gerçekleştirildiği, kimin bağışlayacağını belirlenmesi, başkalarını suçlamaktan vazgeçilmesi, tövbe edilmesi ve af dilenmesidir. Allah'ın affediciliği suçu işleyen kişiye ifade edilmelidir ki kişi bağışlanacağını düşünebilsin. Aksi takdirde affedilmeyeceğini düşünerek sürekli kendisini suçlar. Suç ve suçluluk konusunda iki önemli adım vardır. Birincisi suçun adını koymak, ikincisi ise pişman olmaktır. Çünkü pişmanlık, günahlardan arınmaya giden bir köprüdür (Ağılkaya Şahin, 2017: 215-216).

Hikâyede yer alan Nasuh karakteri de manevi bakımda önemli olan bu adımları yaşamıştır. Suçunu fark eder, pişmanlık duyar ve affedilmek için dua eder.

Manevi danışmanlığın özelliklerinden biri de bireyin kendini denetlemesine yardımcı olmaktır. Kendini denetleyebilen insan daha az hata yapar. Yanlışlarını fark

ederek itiraf eder ve iç kontrolü sağlar (Cebeci, 2016: 117). Hikâyede yer alan Nasuh karakteri yaptığı hatalardan dolayı defalarca tövbe eder ancak kendisini kontrol edemeyerek aynı hataları tekrarlar. Böyle bir kişiye manevi bakım uygulaması yapıldığında kişinin iç denetimine yani kendini tutabilmesine destek olunursa bu kimse hatasından daha çabuk vazgeçerek tövbe edip rahata kavuşabilir.

Nasuh karakteri günümüzde birçok insanın yaşadığı çatışmayı da yaşamaktadır. Bir yandan işleği günahı fark edip bir daha yapmamak üzere kaçınmaya çalışırken, diğer taraftan da duygularının esiri olup aynı günaha yanaşmaktadır. Bu süreç kişiyi oldukça yıpratır. Çünkü hatalardan kurtulma isteği oldukça fazladır ancak kişi bunu başaramadığı için huzursuzluk yaşar ve hayattan zevk alamaz.

Bir sorunun tanımlanmasında ve çözüme ulaşmasında dinin önemli bir işlevi vardır (Pargament, 2003: 220). Hikâyede yer alan sorunun kaynağında da, çözümünde de din yer alır. Dinin yasakladığı tavırlar sergileyen Nasuh karakteri, dinî çözüm yolu olan tövbe ile rahatlayarak huzura kavuşur.

Manevi bakımda tövbe, bağışlanmayı arzulayan birey için önemli bir terapi unsuru olabilir. Kötü davranışlardan vazgeçmeyi istemek, bireyi tövbeye yönelten psikolojik sebeplere bağlıdır. Geçmişte yaşanan kırgınlıklardan ve öfkelerden uzaklaşmayı istemek terapi süreci için gereklidir. İyi bir insan olmaya gayret eden ve yeni bir hayat tarzı yaşamaya başlayan insan, affedilmeyi dileyerek bağışlandığını düşünür ve huzura kavuşur (Kara, 2009: 222).

V- SUSUZ ADAMIN HİKÂYESİ

“Bir ırmağın kenarında yüksek bir duvar vardı. Susuz adamın, suya kavuşmasına duvar izin vermiyordu. Zavallı adam su içebilmek için balık gibi çırpınıp duruyordu.

Birden aklına geldi, duvardan bir kerpiç kopararak suya attı. Kerpicin suya düşmesiyle çıkardığı ses kulağına çok hoş geldi. Bu tatlı ses adeta sevgilinin sesi gibiydi. Duvardan taşlar, kerpiçler koparıp suya atmaya devam etti.

Su adama seslendi:

“Ey adam, bana niçin taş atıyorsun, bundan sana ne fayda var ?”

Susamış adam cevap verdi:

“Ey su, bu işin bana iki faydası var. Onun için kerpiç atmaktan vazgeçmem. Birinci faydası, suyun sesini duymamdandır. Suyun sesi, susuzun

kulağına en güzel musiki gibi gelir. Ölüler bile bu sestem dirilir. İkinci faydası ise şudur, kopardığım her taş, her kerpiç yüksek olan duvarı biraz daha alçaltarak beni suya biraz daha yaklaştırır. Bu duvarın alçalması yakınlığa sebep olduğu gibi, duvarın ortadan kalkması ise benim kavuşmama, suyla buluşmama sebep olacaktır.”⁶ (Zeren, 2008: 71).

A- Umut

Bu hikâyede iletilmek istenen mesaj, insanın karşısına çıkan engellerden dolayı vazgeçmeyerek, çözüm yollarını araması ve umudunu daima diri tutmasıdır. Susuz adam umudunu yitirip susuzluktan ölmeyi de bekleyebilirdi ancak o mücadele ederek hedefine kavuşmayı arzular.

İnsan umudunu yüksek tutmayı başardığı sürece, karamsarlığa düşmez. Allah'ın rahmetinden ümidini kesmeyen insan, karşısına çıkan fırsatları değerlendirir. Tembellik yapmadığı sürece önüne çıkan yeni fırsatlarda umudunu yitirmeyerek ve gayret göstererek çabalamalıdır. Küçük bir ihtimal bile olsa mücadele etmelidir (Tarhan, 2016: 128-129).

Mevlânâ, ümitsizlikle ilgili şöyle söyler:

*“Ümitsizlik diyarına gitme, ümitler var.
Karanlığa varma, güneşler var”* (Mevlânâ, 1991: 1/57).

Hikâyede manevi bakımın yönlendiricilik işlevini görmekteyiz. Yönlendiricilik işlevinin amacı istenmeyen davranışları yapmaktan uzaklaştırarak ideal olan davranışlara yönlendirmektir (Cebeci, 2016: 96). Susuz adam, istenmeyen davranış olan, şikâyet etme, vazgeçme, umudunu yitirme yerine kendisini olumlu davranışlara yönlendirerek pes etmez.

Susuz adamın yaşadıklarını manevi bakım yönünden şu şekilde ele alabiliriz

- Yaşadığı olumsuz durum (susuzluk)
- Ulaşmak istediği hedef (su)
- Önüne çıkan engeller (duvar)
- Umudunu kaybetmeme
- Mücadele gücü (duvardan parçalar koparma)
- Pes etmeme

---

⁶ Bu hikâye Mesnevî'nin ikinci cildinde yer almaktadır.

- İstenen sonuca ulaşma (suya kavuşma)
- Mutluluğa kavuşma.

Daha önce de değinildiği gibi manevi bakımın amacı kişinin mutluluğuna katkı sağlamaktır (Karagül, 2012: 7). Bu hikâyede susuz adam, belli aşamalardan geçerek mutluluğa ulaşır. Susuz adam karakteri, manevi bakım uygulamalarında karşımıza çıkan danışanlardan olabilir. Çünkü hayatında engellerle karşılaşan birey, manevi bakımın muhatabıdır. Manevi bakımda fiziksel anlamda engelle karşılaşan bir bireyle karşılaştığımızda da yaşananlar farklı olmayacaktır. Örneğin bir hasta danışmanımız olduğunda,

- Yaşadığı olumsuz durum (hastalık)
- Ulaşmak istediği hedef (sağlık)
- Önüne çıkan engeller (tedaviden korkma, hastane masrafları)
- Umudunu kaybetmeme (tedaviye başlamaya karar verme)
- Mücadele gücü (maddi ve manevi anlamda yıpranmasına rağmen)
- Pes etmeme (tedavi olma)
- İstenen sonuca ulaşma (sağlık)
- Mutluluğa kavuşma.

Görüldüğü gibi hikâyenin kahramanının yaşadıkları, manevi bakım yardımına ihtiyaç duyan bir kişinin yaşadıklarıyla aynıdır.

Özellikle hastalık durumlarında ümit vererek hastaya destek olmak tıbbi tedaviler için yardımcı bir unsurdur. Sağlığına kavuşma konusunda endişeleri ve kaygıları olan hastalara, ümit kavramıyla manevi yönden destek olunur. Böylece hastalar biraz olsun rahatlığa erişebilirler (Küçük, 2017: 81).

Susuz adamın hikâyesi, bibliyoterapi uygulamalarında da kullanılır. Semerci, tez çalışmasında bu hikâyeyi kullanır ve hikâyeyi dinleyen 25 yaşındaki madde bağımlısı hasta hikâyeyi dinledikten sonra, “Kendisinin de hikâyedeki karakter gibi ırmağa taş ata hedefine ulaşacağını, yavaş yavaş iyileşeceğini” belirtir (Semerci, 2018: 36). Cengil ve Kaya’nın (2016) psikolojik rahatsızlıkları olan bireylere uyguladıkları bibliyoterapi yöntemiyle yürüttükleri bir çalışmada, 17 yaşında psikolojik rahatsızlığı olan bir kişi, bu hikâyeyi dinledikten sonra “İstedığımız bir şeyi elde etmek için çabalamak gerekir, sadece umut etmek, çabalama olmazsa bir

işe yaramaz.” der (s. 424). Uygulamalarda da görüldüğü gibi Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinde yer alan bu hikâye bireylere manevi bakım ve danışmanlık bağlamında mücadele azmi vererek umut aşılayabilmektedir.

VI- DEVE İLE FARE HİKÂYESİ

“Küçük bir fare devenin ipini eline alır ve kibirlenerek yollara düşer. Deve uysallığı sebebiyle sessizce farenin arkasından itiraz etmeden yürür. Fare büyüklüklenerek:

“Ben ne yiğit ne pehlivan biriymişim ki koskoca deveyi sürükleyip götürüyorum,” der.

Deve farenin bu düşüncesi hissederek gururlanmasını anlar.

“Sırası gelsin ben o zaman sana dersini veririm” diye düşünerek, sabırla yürümeye devam eder. Gide gide büyük bir ırmağın kenarına varırlar. Fare ırmağı görünce şaşırıp kalır.

Deve: “Ey dağda ve ovada benimle yürüyen yol gösteren sen neden durdun? Neden şaşırдың? Sen benim kılavuzumsun. Yürü ki arkandan geleyim,” der.

Fare geri çekilir. “Bu su pek büyük, oldukça derin, boğulmaktan korkuyorum,” der.

Su devenin dizine kadar gelir.

Fareye şöyle der: “Ey fare su dizimin boyunda neden bu kadar korktun? Fare der ki: “Dizden dize fark var. Irmak sana göre bir karınca, bize göre ise bir ejderhadır. Senin diz boyunda olan bu su, benim boyumu yüz kere aşar.” Bunun üzerine deve,

“Öyleyse bir daha sakın terbiyesizlik etme ki, bedeninin ve canının yanmasın. Kendin gibi farelerle boy ölçüş, devlere yanaşma,” der.

Fare hatasını anlar: “Tövbe ettim pişman oldum. Allah rızası için beni bu sudan geçir,” der.

Bunun üzerine deve fareye acıyarak:

“Haydi sırçada hörgücümün üzerine otur. Bu sudan geçmek veya başkalarını da geçirmek benim işimdir. Ben senin gibi yüzlercesini böyle suların geçiririm, der.”⁷ (Zeren, 2008: 98-99).

A- Affedicilik

Mevlânâ, hikâyenin karakterleri olan deve ile fare üzerinden bize mesajlar verir. Kibirlenmenin ve gururlanmanın insana yakışmayan bir davranış olduğu vurgulanarak affedebilmenin büyüklük olduğu ifade edilir. Hiç kimse bir başkasından üstün değildir. Bugün maddiyata, şöhrete dayanarak büyülenen insan, yarın tam tersi bir duruma düşebilir. Bu sebeple insan, yarını da düşünerek hareket

⁷ Bu hikâye *Mesnevî*'nin ikinci cildinde yer almaktadır.

etmelidir. Hikâyedeki fare küçücük yapısıyla kendisinden oldukça büyük olan deveye karşı üstünlük taslar. Çünkü devenin ipleri kendi elindedir. Ancak tehlikeyle karşı karşıya kalan fare, yaptığı yanlış fark ederek deveden özür diler. Deve ise fareyi affederek onu tehlikeden korur.

Affetmek, günümüzde insanların yerine getirmekte zorlandıkları ve özlemini hissettikleri bir davranıştır. Yaşamımız boyunca karşılaştığımız sorunların kaynaklarından birisidir. Herhangi bir sorun karşısında hoşgörülü ve anlayışlı olmak, affedebilmek bir erdemdir (Aytan, 2017: 191).

Hikâyede manevi bakımın destekleyici işlevi bulunmaktadır. Destekleyicilik işlevi, herhangi bir durumda çaresizlik yaşayan, tehlikeleri aşmada sıkıntı çeken, uyum sorunu yaşayan ya da bazı durumları kabullenmekte zorlanan bireylere manevi yönden yardımcı olmaktır. İnsanlar ne kadar rahat bir yaşama sahip olurlarsa olsunlar bazen olayların üstesinden gelemeyerek korku, endişe ve çaresizlik gibi duygulara düşebilirler. Bu durumda manevi bakımla kişiye moral verilerek süreci atlattırması sağlanır (Cebeci, 2016: 94). Hikâyede yer alan fare de istenmeyen bir durum yaşayarak çaresizlik içine düşmüştür.

Hayatında her şey yolunda giderken yani rahatı yerindeyken, muhatabı olan bireye karşı işlediği bir hata ya da hoş gitmeyen sözler sebebiyle bir anda beklenmedik bir sıkıntıyla karşılaşan ve tehlike içine düşen karakterin yaşadığı bu süreç, manevi bakım muhataplarının yaşadığı durumlara benzemektedir. Kişilerarası ilişkiden doğan bu sıkıntıyı çözebilenin en iyi yolu uzlaşmaktır. Bunun için de önce hata yapan bireyin, hatasını fark etmesi gerekir. Hatasını fark edince de bu durumdan pişmanlık duyması ve affedilmeyi istemesi gerekir. Bu sürecin sağlıklı sonuçlanması için, mağdur olan tarafın da hata yapan tarafın içinde bulunacağı olumsuz durumu düşünüp, kızgınlığını ve öfkesini bir tarafa atıp affetmeyi tercih etmesi gerekir. Böylece iki taraf da sağlıklı bir şekilde hayatlarına devam edebilirler.

Manevi bakım, hikâyede yer alan iki taraf içinde uygulanabilir.

Fare: suç işleyen, kusurlu taraf (kendisini üstün gören)

Deve: suçu affeden, bağışlayıcı taraf (merhametli ve empati kurabilen)

Bu iki tarafın da yaşanan sıkıntıyı atlattırması için üzerlerine düşen görevler vardır. Hata yapan kişinin işlediği suçu fark ederek pişman olması gerekir. Eğer

pişman olmazsa, affedilme gayesi de olmadığından, süreç burada tıkanır kalır. Bu durum huzursuzluk ve iç sıkıntı olarak kişiye geri döner. Eğer pişmanlık hissederse affedilmenin yollarını arar. Karşı taraf da bu gayeyi hissedince, merhametine bağlı olarak pişmanlık duyan tarafı affeder. Aksi takdirde kin ve nefret gibi duygularla hayatına devam etmek zorunda kalır. Manevi bakım bireyin kin ve nefret gibi kötü duygulardan arınmasını sağlayarak affedici, bağışlayıcı olmasına yardımcı olur. Manevi bakım, suç işleyen kişinin de yanındadır. Bu kişiye de kusurunu fark ettirerek affedilmeyi istemesine yardımcı olur. Taraflar arasındaki anlaşmazlığı gidererek mutluluğu sağlar.

Hikâyede yardımseverliğin önemi de belirtilmiştir. Başkasının derdini fark etmek, karşılık beklemeden yardım etmek, yardıma muhtaç kişinin yaşadığı sorunla baş etmesine destek olur. Sorunuyla tek başına mücadele etmediğini fark eden kişi ruhsal yönden kendini daha iyi hisseder (Ayten, 2017: 203-205). Hikâyede yer alan deve kendisine karşı üstünlük taslayan fareye, karşılık beklemeden alçakgönüllülükle yardım eder ve onun karşılaştığı sorunla baş etmesini sağlar. Alçakgönüllü bireylerin affetmeleri ve başkalarına yardım etmeleri daha kolay olur. (Ayten, 2015: 137). Kendini beğenme ve üstünlük arzusu alçakgönüllülüğe engel olur. Kendisiyle ilgili gerçekçi bir biliş düzeyine sahip olmayan bireyler kendini olduğundan değerli görür ve kibre yönelir (Ayten, 2017: 187). Hikâyenin kahramanlarından olan fare de, küçücük yapısıyla kendisini üstün görerek deveye meydan okur. Sonunda yaptığının yanlış olduğunu anlayarak özür diler.

VII- PADİŞAH İLE CARİYE HİKÂYESİ

“Çok eski zamanlarda bir padişah vardı. Yolda giderken bir cariye gördü. Cariyeye âşık oldu ve onu satın aldı. Padişah cariyeyi satın aldı almasına ama cariye hastalanıverdi. Padişah cariyenin iyileşmesi için uzaktan yakından doktorları çağırdı. Padişah doktorlara:

— Allah aşkına, sevdiğimi iyileştirin, zira onun hayatı da benim hayatım gibi sizin elinizdedir, dedi. Doktorların hepsi:

— Bu uğurda canımızı feda edercesine çalışalım. Her birimiz hasta tedavisinde bu zamanın en iyisiyiz. Elimizde her derdin devası her hastalığın ilacı var, dediler.

Doktorlar hangi ilacı cariyeye verdilerse, ne tedavi yaptılarsa beklenen şifa elde edilemedi. Zavallı cariye hastalıktan kıl gibi zayıfladı. Padişahın gözleri de ağlamaktan ırmak hâlini aldı. Padişah doktorların cariyeyi iyileştiremediğini görünce gözleri yaşlı, yalın ayak mescide koştu. Secde yeri

gözyaşlarından sırılsıklam oldu. Padişah hakkın huzurunda kendini kaybetti. Biraz sonra kendine gelince güzel sözlerle Allah'a dua etmeye başladı.

— Ey hükümdarlığı olan Allah'ım! Ben ne söyleyeyim. Zaten sen kalpteki bütün gizli şeyleri bilirsin. Ey Allah'ım! Bütün isteklerimizde daima sana sığınıp senden yardım dilememiz gerekirken biz yine yolumuzu şaşırдық. Bu fani cariyeye gönül verdik. Sonra tuttuk, sen varken hekimlere başvurduk. Gerçi sen: “Ey kulum, ben senin gizlediğin sırları bilirim, ama sen yine o sırları meydana dök, istediklerini açığa vur.” buyurdun.

Padişah cân u gönülden yalvarınca Allah'ın lütuf ve iyilik deryası da coştı. Uzaklardan bir hekim geldi.

Hekimin elinden tuttu, cariye'nin yanına götürdü. Hastanın ve hastalığın durumunu anlattıktan sonra onu hasta cariye'nin karşısına oturttu.

Hekim hastanın yüzünü benzini görüp, nabzını dinledi. Hekim:

— Öbür hekimler yanlış tedavi uyguladılar. Bu sebeple hastayı harap etmişler, zayıf düşürmüşler.

Hekim hastalığı anladı. Gizli hastalık ona belli oldu. Fakat anladığını padişaha belli etmedi. Hüznünün, üzüntüsünün çokluğundan hastanın gönül hastası olduğunu anladı. Çünkü cariye'nin vücudu sağlamdı, ama gönlü yaralı ve yorgundu. Hekim padişaha dönerek:

— Sarayı boşalt. İçeride yakın uzak akrabaları dâhil kimse kalmayın. Ben bu hasta cariye'ye bir şeyler soracağım. Koridorda, köşe bucakta kimse durup bizi dinlemesin.

Padişahın emriyle saray boşaltıldı. İçeride hasta cariye ve doktordan başka kimse kalmadı. Hekim yumuşak ve tatlı bir sesle cariye'ye:

— Nerelisin, dedi. Her yörenin ilacı farklıdır. O şehirde akrabalarından kimler var? Kime yakınsın? Bağlı olduğun, özlediğin arkadaşların var mı?

Hekim elini cariye'nin nabzına koydu. Cariye'nin başına gelen dertleri, belaları birer birer sordu. Hekim bir yandan cariye'nin anlattıklarını dinliyor, bir taraftan da nabzına ve nabzının atışına dikkat ediyordu. Hastanın nabzı hangi isim söylendiği zaman hızlanırsa dünyada canını o kişiyi istediği anlaşılacaktı. Cariye memleketini, dostlarını saydıktan sonra başka bir şehir ismi söyledi. Hekim:

— Kendi memleketinden nasıl çıktın? Daha önce hangi şehirdeydin?

Cariye bir şehir adı söyledi ve geçti. Yüzünün rengi ile nabzının atışında bir değişiklik olmadı. Şehir şehir, ev ev anlatıp durduğu, hikâyeye ettiği hâlde cariye'nin ne nabzı hızlandı ne de yüzü sarardı.

Hekim çok hoş bir şehir olan Semerkant'tan soruncaya kadar cariye'nin nabzı, sağlıklı bir insanın nabzı gibi, normal bir hâlde atıyordu. Fakat Semerkant adı geçince nabzın atışı arttı. Yüzü kızardı. Sarardı. Çünkü o Semerkantlı bir kuyumcudan ayrı düşmüştü. Hekim hastadan bu sırrı öğrenince, onu yatağa düşüren derdin, belanın aslını, sebebini bulmuş oldu. Hekim kuyumcunun şehrin hangi semtinde, hangi mahallesinde oturduğunu sordu.

Hekim cariye'ye:

— Senin hastalığının şimdi ne olduğu anladım. Seni bu hastalıktan kurtarmak için ne gerekirse yapacağım. Sevin, neşelen, üzüntüyü üzerinden at. Bana güven.

Padişahı— Bu hastalığın tedavisi için kuyumcuyu bulmak gerekir. Altınlar, süsü elbiseler göndererek kuyumcuyu kandır. Onu buraya çağır.

Bunun üzerine padişah, Semerkant'a güvenilir iki adamını gönderdi. İki elçi Semerkant'a gitti. Kuyumcuyu buldular. Ona padişahın davetini iletiler.

Kuyumcunun Padişahın canına kastettiğinden habersiz, neşeli ve mutlu bir hâlde yola düştü. Hekim padişahın huzuruna çıkardı. Padişah onu görünce, iltifatlarda bulundu, onu pekiyi ağırladı. Altın hazinesini ona teslim etti.

Sonra hekim padişaha dedi ki:

— Ey büyük sultan, o cariyeyi bu kuyumcuya ver, ver ki ona kavuşunca iyileşsin.

Padişah o çok güzel ay yüzlü cariyeyi kuyumcuya bağışladı. Böylece onlar, muratlarına erdi. Cariye de iyileşti. Ondan sonra hekim kuyumcu için bir şerbet yaptı. Kuyumcu şerbeti içince kızın gözü önünde yavaş yavaş erimeye başladı. Hastalık yüzünden kuyumcunun güzelliği gidince, cariyenin de ona karşı ilgisi kalmadı. Kuyumcu zayıflayıp çirkinleşti. Yüzü sararıp soldu. Kızın gönlü de ondan soğudu. Kuyumcunun gözlerinden dere gibi yaşlar akıyordu. Çünkü yüzünün güzelliği başına bela olmuştu. Kuyumcu zaman sonra ölüp toprak altına gitti. O cariye de aşktan ve hastalıktan arındı, iyileşti.”⁸ (Şahin, 2013: 7-12).

A- Manevi Huzur

Bu hikâye *Mesnevî*'nin birinci cildinde yer alır ve Allah'ın dilemesinin her şeyden önemli olduğu mesajını verir (Coşkun, 2006: 108). Mehmet Tok ise hikâyede verilmek istenen iletileri şu şekilde sınıflar:

1. Gururun aşırısı her zaman insanlara zarar verir.
2. Bu hayatta her hastalığın bir tedavisi, her problemin ise çözümü vardır.
3. İç huzursuzluk ve gönüllerin bir türlü rahata kavuşamaması insanlar için önemli sorunlardandır.
4. Hasta olan bireylere karşı nazik, anlayışlı olunmalıdır.
5. İnsanlar, karşılıklarına çıkan güzelliklere hemen aldanmamalı, bu güzelliklerin altından çıkacak sorunları araştırmalıdır (Tok, 2007: 63).

Hikâye vermek istediği mesajlarla adeta kişiye manevi destek sağlamaktadır. Manevi bir sorunun tespiti ve çözümü hikâyenin bütününde yer alır. Aynı zamanda içerikte yer alan hekimin, cariyenin problemini çözmeye yönelik adımları, yalnız kalmak istemesi, sorunun kaynağını bulmak için uygun sorular yöneltmesi manevi danışmanlık ilişkisini anımsatmaktadır.

---

⁸ Bu hikâye *Mesnevî*'nin birinci cildinde yer almaktadır.

Manevi danışmalık bireyin sadece dinî/manevî yönü ile ilgilenmez. Bireyi bir bütün olarak ele alarak bütün gelişimi ile ilgilenir. Buna göre, fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimle ilgili her türlü sorun manevi danışmanlığın konuları arasında yer alır (Söylev, 2014: 211). Bu hikâyede de herhangi bir dinî özelliğinden kaynaklanan huzursuzluk yoktur. Burada bireyin karşısındaki insana duyduğu derin bir sevgi ve sevgilinin gözünden uzak olmanın verdiği manevi huzursuzluk vardır. Öyle görülüyor ki bu manevi huzursuzluğun yerini saraylarda olmak ya da padişahın yanında olmak bile doldurmaz. Sadece arzu edilen, ihtiyaç duyulan kişinin ilgisiyle huzur bulunur. Ancak şunu da açıkça ifade eder, manevi huzur maddi olan bir şeyle sağlanmaz.

Mevlânâ, Padişah ve Cariye Hikâyesinde cariyenin hastalığını teşhis ederken özellikle psiko-analiz yöntemini kullanır. Gönül hastalığına tutulan yani manevi yönden acısı olan cariyenin maddi ilaçlarla tedavi olamayacağını söyler. Böylece Mevlânâ, insanların yalnızca maddi bir bedenden ibaret olmadığını belirterek, bedeni hastalıkların dışında ruhî hastalıkların tedavisinin de farklı olduğunu ifade eder (Derin, 2010: 351). Bu açıdan hikâyede yer alan hekimin manevi danışmanlık yaptığı aşikârdır. Padişah uzun araştırmalarından sonra gönül işinden anlayan bir hekim bulur ve bu hekim, cariyeye danışmanlık yaparak sorunu anlayıp çözüme kavuşturur.

Hikâyede psikolojik hastalıkların tedavi sürecinde hasta ile doktor arasındaki güven duygusunun oluşmasının önemi vurgulanmıştır (Derin, 2010: 353). Hekimin hastalığı teşhis etmek için odayı ve evi boşalttırması ve kimsenin onları dinlemediğinden emin olduktan sonra cariyeye sorular sorması yoluyla manevi danışmanlıkta görüşmenin seyri için çok önemli olan karşılıklı güven atmosferinin oluşturulmaya çalışıldığını görüyoruz. Çünkü güven oluşmazsa danışan kendini açamaz. Baskısız ortam, güvenin oluşması sağlar. Danışmada yakın ilişkinin kurulması, doğal, samimi, dürüst, sıcak, insancıl ve açık bir ortamın oluşmasını sağlar (Tan, 1989: 94). Güvenin oluşmasına katkı sağlayan gizlilik unsuru da hikâyede ön plandadır. Hikâyedeki hekimin bu davranışları, günümüz danışmanlık uygulamalarına uygun bir tavidir (Yüksel, 2011: 115). Hekimin uygun bir konuşma üslubu kullanması yumuşak, nazik olması yakın ilişki kurmasını sağlamıştır. Danışmada yakın ilişki kurulması doğal, dürüst, açık, sıcak, samimi, insancıl,

dostane bir ortamın oluşmasını sağlar (Tan, 1989: 93). Bu özellikler hasta haklarına uygun hareket edildiğinin de bir göstergesidir (Derin, 2010: 353).

Hikâyede yer alan hekim, psikolojik bir anlayışla ve buna uygun yöntemlerle hastalığı tespit edebilen tecrübeli ve bilgili bir hekimdir (Araz, 1990: 118). Mevlânâ, psikolojik rahatsızlıkların tedavisinin ne kadar zor olduğunu ve bu sorunları herkesin teşhis edemeyeceğini ifade eder (Derin, 2010: 353). Hikâyede de gördüğümüz gibi birçok hekim tedavi amaçlı gelmiş sadece fiziksel, bedeni hastalıklara odaklandıkları için cariyeyi iyileştirememişlerdir.

Mevlânâ, cariyenin bilinçaltını ortaya çıkarmak için hekimin yaptıklarından bahseder (Derin, 2010: 354). Hekim çeşitli sorular yoluyla cariyenin sorununu tespit eder. Danışman, gerektiği yerde ve uygun anlarda sorular yönelterek, danışanla olumlu atmosferde ilişki kurabilir ve sorduğu sorularla danışanın manevi sorunlarının giderilmesine yardımcı olabilir (Söylev, 2014: 237). Problemin kaynağına inmek için sorulan sorular dolaylı ve dolaysız olabilir (Tan, 1989: 166). Hekim, dolaylı soru yoluyla problemi keşfetmeye çalışmıştır. Bu yöntemin serbest çağrışıma benzer yanları vardır (Yüksel, 2011: 116). Serbest çağrışım, danışanın aklına gelenleri rahatça söyleyebileceği bir tekniktir. Danışanın yaşadığı çatışmalara, bilinçaltında yer alan isteklerine açılan bir kapı olarak düşünülebilir (Söylev, 2014: 74). Amacı bilinçaltında yatan unsurları bilinç düzeyine çıkararak bastırmayı ortadan kaldırmaktır (Altıntaş ve Gültekin, 2014: 14). Hikâyede depresyon, melankoli gibi rahatsızlıkların teşhis edilebileceğini görüyoruz (Tarhan, 2016: 124).

Bu hikâyede manevi danışmanlığın iyileştiricilik rolünü görmekteyiz. İyileştiricilik işlevinde belli bir problem üzerine odaklanarak uygun çözümler ve çareler üzerinde düşünerek bireyin sıkıntısının giderilmesi ve rahatlatılması sağlanır (Cebeci, 2016: 93). İyileştiricilik işlevi bireyi rahatlatma, teselli etme ve manevi ilgi göstererek yardım etmeyi amaçlar (Ay, 2013: 192). Görüldüğü gibi hekim, cariyeyi rahatlatmaya çalışarak onun manevi problemini keşfetmiştir. Mevlânâ bu hikâyesi ile tasavvufî derin anlamları ifade etmeye çalışmış ise de psikoloji bilimi yönüyle incelendiğinde uygulama ve teknikler günümüzle benzerlik gösterir (Derin, 2010: 355).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Mesnevî Hikâyelerinde Manevi Bakım Unsurları adlı çalışmamızda manevi bakımda hikâye kullanımının yaygınlaşarak önemli hale gelmesi ve Mesnevi hikâyelerinin “gönüllere şifa” (Mevlânâ, 1991: 1/Ön Söz) olması etkili olmuştur. Çalışmamızda kavramsal çerçeve içerisinde manevi bakımın, tanımı, amaçları, görevleri, unsurları, dinî ve psikolojik temelleri, hikâye, hikâyenin tanımı, özellikleri ve manevi bakımda hikâyenin kullanımı ve *Mesnevî*'de hikâyecilik konularına değindik. Ardından *Mesnevî*'den derlenen Bir Kazvinlinin Hikâyesi, Bedevi İle Karısı, Kör İhtiyar, Nasuh Tövbesi, Susuz Adam, Deve ile Fare ve Padişah ile Cariye hikâyeleri manevi bakım ve danışmanlık bağlamında değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre Mevlânâ, *Mesnevî*'sinde yer alan hikâyeler yoluyla okuyucuya belli kavramları da kullanarak manevi bakım yapmıştır. Manevi bakımla ilgili çalışmalarda ön plana çıkan unsurlardan olan manevi huzur, sabır, şükür, dua, umut, affedicilik ve tövbe ile ilgili seçilen hikâyeler bu yönüyle incelenmiştir.

Padişah ile Cariye Hikâyesinde, insanın iç huzurunun her şeyden önemli olduğu tespit edilmiş ve hekim ile cariye arasındaki sürecin bir manevi bakım uygulamasına benzediği görülmüştür. Bir Kazvinlinin Hikâyesinde ise insanın isteklerine ulaşmasında sabır unsurunun önemi ve sabrın insana çabalamayı aştığı gözlemlenmiştir. Manevi bakımın hedef kitesinde yer alan özellikle sağlığını kaybetmiş hasta bireylere sabır unsuruyla dayanma gücü elde edileceği, mücadele edenlerin sonunda kazanacakları vurgulanmıştır. Kör İhtiyar Hikâyesinde ise duanın insan hayatına yön veren dinî bir motif olduğu tespit edilmiştir. Gerek çaresizlik gerek eksiklik gerekse kriz sebebiyle manevi bakıma muhtaç olan bireylerin en çok ve genellikle ilk başvurduğu yöntemin dua olduğu fark edilmiştir. Bedevi İle Karısı Hikâyesinde her insanın başına bazı olumsuzlukların gelebileceği asıl önemli olanın kişinin kendisinden daha iyi olanlara bakıp isyan etmesi değil, şükürle Allah'a yönelmesi olduğu belirtilmiştir. Susuz Adamın Hikâyesinde, inancın beraberinde umudu getirdiği ve umudunu yitirmeyen insanın mutluluğa ulaştığı mesajı

verilmiştir. Manevi bakıma yönelen bireyler, zaten umudu olan bireylerdir. Çünkü umutsuz olanlar çözüm arayışına girmezler. Deve ile Fare hikâyesinde her insanın gurura kapılıp hata yapabileceği ancak esas olanın af dilemeyi bilmek olduğu görülmüştür. Son olarak Nasuh Tövbesi Hikâyesinde ise işlenen günahlardan pişmanlık duyan bireylerin tövbeye yöneldiği ortaya çıkmıştır. Manevi bakıma başvuran kişiler genellikle hataları ve günahları sebebiyle pişmanlık duyan ve vicdanlarını rahatlatmak isteyen bireyler oldukları için bu hikâyenin kitlesinin manevi bakıma uygun olduğu belirtilmiştir.

Sonuç olarak denilebilir ki seçilen her hikâye bir ya da birkaç yönüyle manevi bakıma uygun özellikler taşımaktadır. İncelediğimiz hikâyeler gerek ele aldıkları konular gerekse vermek istedikleri mesajlar yönüyle manevi bakıma uygunluk göstermektedirler. Dua ve sabır unsuru genellikle hikâyelerin çoğunda belirgin olarak bulunmaktadır. Bu iki unsur manevi bakım uygulamalarında, hem bireye iyi gelmesi ve hem de bireyin yaşadığı sorunlarla başa çıkmasında sıkça kullanılmaktadır.

İncelenen hikâyelerde yer alan karakterlerin özellikleri de manevi bakımın hedef kitlesini oluşturmaktadır. Seçtiğimiz hikâyelerdeki karakterleri genel özellikleriyle ikiye ayırabiliriz. Birinci grup, iç huzursuzluk yaşayan, kendisini çaresiz hisseden, isyan eden, tehlike içerisinde ya da kriz döneminde olan, günaha bulaşmış, ümitsiz bireylerdir. İkinci grup ise, Allah'a teslim olan, affetmeyi bilen, içtenlikle tövbe eden, umudunu yitirmeyen, mücadele azmi olan bireylerdir. Bu yönüyle ikinci grupta yer alan karakterler hikâyedeki konularıyla birinci grupta yer alan bireylere manevi bakım yapmaktadır denilebilir.

Hikâyelerde yalnızlık, huzursuzluk, isyan hali, şükürsüzlük, aç gözlü olma, hırs, büyüklenme, kibir, günah, acelecilik, pişmanlık, yoksulluk, pes etme, fiziksel engelle sahip olma, yalan söyleme gibi olumsuz ve sıkıntılı süreçler yer alırken buna karşılık cömertlik, tutumlu olma, alçak gönüllülük, hoşgörü, kanaatkâr olma, şefkat, merhamet, teslimiyet, bağışlayıcı olma, mücadele azmi, başarı, huzur ve tevekkül gibi olumlu özellikler de yer almaktadır.

Bu çalışma ile Mevlânâ'nın yüzyıllar önce yazdığı *Mesnevi*'sindeki hikâyelerin manevi bakımla ilgili unsurlar taşıdığını ifade edebiliriz. Hikâyeler yoluyla manevi bakım ve danışmanlık uygulamalarının daha etkili olabileceği belirtilebilir. Aynı

zamanda manevi bakım ve danışmanlıkla ilgili çalışmalarda bibliyoterapi yöntemi kullanılırken *Mesnevî*'den sıklıkla yararlanılmaktadır. Biz de çalışmamızla bibliyoterapi uygulamaları için yararlı olabilecek hikâyeler seçerek bu uygulamalara katkı sunmayı hedefledik.

Çalışmamızda *Mesnevî* hikâyelerini merkeze alarak manevi bakımla arasında bir ilişki kurmaya çalıştık. Bundan sonraki çalışmalarda Mevlânâ'nın yaşamı merkeze alınarak ve eserlerinden yola çıkılarak Mevlânâ'nın manevi danışmanlık rolü incelenebilir. Böylece Mevlânâ'nın eserlerinin ve düşüncesinin manevi bakım ve danışmanlıktaki yeri ve önemi daha iyi anlaşılır olacaktır.

KAYNAKÇA

Adler, Alfred, *İnsan Tabiatını Tanıma*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1994.

Ağılkaya Şahin, Zuhâl, *Manevi Bakım ve Danışmanlık*, İstanbul: Marmara Akademi Yay., 2017.

_____, “Pastoral Psikoloji Merkezinde Klinik Manevi Bakım Eğitimi”, *Mizanü'l-Hak Dergisi*, S. 7, (2018), s. 43-62.

Albayrak, Ahmet, “Dindarlık Tipleri Açısından Dua Formları”, *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi*, S. 2, (2007), s. 189-201.

Altaş, Nurullah, “Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri”, *Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, C. 41, (2000), s. 327-350.

_____, “Din Hizmetleri ve Dini Danışmanlık İlişkisi”, *Dinî Danışmanlık ve Din Hizmetleri*, ed. Nurullah Altaş-Mustafa Köylü, İstanbul: Ensar Neşriyat, (2015), s. 13-30.

Altıntaş, Ersin-Gültekin, Mücahit, *Psikolojik Danışma Kuramları*, Ankara: Nobel Yay., 2014.

Aşkoğlu, Nevzat, “Din Hizmetlerinin Sunumunda Alternatif Yöntem: Dini Danışmanlık”, *I. Din Hizmetleri Sempozyumu*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., C. 2, (2007), s. 543-549.

Ay, Mehmet Emin, “Rehberlik Kavramı ve İlkeleri”, *Din Eğitimi ve Din Hizmetlerinde Rehberlik*, Ankara: Anadolu Üniversitesi Yay., (2013), s. 178-193.

Ayan, Gönül, “Mesnevî ve Kısa Hikâyecilik”, *5. Milli Mevlânâ Kongresi*, (1992), s. 57-6.

Ayten, Ali, *Erdeme Dönüş Psikoloji ve Mutluluk Yolu*, İstanbul: İz Yay., 2015.

_____, “Sufi Psikolojisinde Erdemli İnsanın Özellikleri”, *Tasavvuf Psikolojisine Giriş*, ed. Ali Ayten-Sevde Düzgüner, İstanbul: Sufi Kitap, (2017), s. 149-220.

_____, “Allah’ın Ahlakıyla Ahlaklanmak Manevi Gelişim ve Olgunlaşma: Erdemleri Yaşama ve Güzel Ahlak”, *Tasavvuf Psikolojisine Giriş*, ed. Ali Ayten-Sevde Düzgüner, İstanbul: Sufi Kitap, (2017), s. 122-147.

Araz, Nezihe, “Mevlânâ’nın Evrenselliği Üzerine”, *II. Milletlerarası Mevlânâ Kongresi*, (1990), s. 117-120.

Balcı, Musa, “Poetik Bir Tavrı Olarak Mesnevî’de Anlatım”, *Birey ve Toplum Dergisi*, C. 8, S. 16, (2018), s. 87-107.

Başar, Serpil, “Hastanelerde Din Hizmeti Modeli”, *IV. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri*, (2009), s. 373-389.

Bayzan, Ali Rıza, *Terapistin Sufi Olursa*, İstanbul: Tuti Kitap, 2018.

Belen, F. Zeynep, *Manevi Danışmanlıkta Bibliyoterapi Tekniği ve Uygulaması*, Doktora Tezi, Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Ens., Ankara 2014.

Bulut, Aytekin, *Din Eğitiminde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık*, Ankara: DİB Yay., 2018.

Can, Şefik, *Mevlânâ Hayatı, Şahsiyeti, Fikirleri*, İstanbul: Ötüken Yay., 2013.

Cebeci, Suat, “Bir Din Öğretimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, C. 8, (2010), s. 53-69.

_____, *Dini Danışma ve Rehberlik*, İstanbul: DİB Yay., 2016.

Cengil, Muammer-Kaya, Ümmügülüm Günsel, “Psikolojik Rahatsızlıkları Olan Bireylere Mesnevî İle Bibliyoterapi Uygulaması”, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, ed. Ali Ayten vd., İstanbul: Dem Yay., (2016), s. 415-437.

Ceylan, İsa, *Pozitif Psikoloji Yaklaşımıyla Mümin İnsanın Kişilik Özellikleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Ens., Ankara 2013.

Cilacı, Osman, “Dua”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 9, (1994), s. 529-530.

Coşkun, İbrahim, *Mesnevî Örneğinde Yetişkinler Din Eğitiminde Kıssa Kullanımı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Ens., Ankara 2006.

Çağrıncı, Mustafa, “Sabır”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 35, (2008), s. 337-339.

_____, “Şükür”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 39, (2010), s. 259-261.

Çapan, B. Eraslan-Arıcioğlu, Ahu, “Psikolojik Sağlamlığın Yordayıcısı Olarak Affedicilik”, *Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 4, (2014), s. 70-82.

- Çelebi, Asaf Halet, *Mevlânâ ve Mevlevilik*, Ankara: Hece Yay., 2015.
- Çerik, Oğuz, “Yaşlılıkta Sosyal ve Manevi Bakım”, *Yaşlılık Dönemi ve Problemleri*, ed. Faruk Bayraktar, İstanbul: Ensar Yayıncılık, (2007), s. 141-157.
- Çomaklı, Kübra, *Mevlânâ'nın Mesnevî Adlı Eserinde Yer Alan Hikâyelerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Değerlerin Öğretiminde Kullanımının İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv. Eğitim Bilimleri Ens., Erzurum 2015.
- Dağcı, Abdullah, *Pozitif Psikoloji Bağlamında Umudun Dindarlıkla İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniv. Sosyal Bilimler Ens., Konya 2014.
- Daştan, Nihal Bostancı-Buzlu, Sevim, “Meme Kanseri Hastalarında Maneviyatın Etkileri ve Manevi Bakım”, *Maltepe Üniv. Hemşirelik Bilim ve Sanat Dergisi*, C. 3, S. 1, (2010), s. 73-78.
- Demirci, Mehmet, *Mesnevî Hikayelerinden Dersler*, İstanbul: Vefa Yay., 2015.
- Demiröz, Ümmügülüm, *İnanca Dayalı Kişilikler (Kur'ân'da Mü'min-Kâfir-Münâfik)*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Ens., Konya 2010.
- Derin, Süleyman, “Mevlânâ'nın Mesnevî'sinde Psikolojik Yaklaşımlar”, *Uluslararası Mevlânâ Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul: Motto Yay., C. 1, (2010), s. 345-358.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi, 2007.
- Doğan, Mebrure, *Dindarlık Sabır ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişkiler*, Doktora Tezi, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Ens., Erzurum 2014.
- Dölek, Adem, “Bazı Hadîslerin Psikoterapi Açısından Yorumlanması”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. 2, S. 4, (2002), s. 21-38.
- Düzgüner, Sevde, “Nereden Çıktı Bu Maneviyat: Manevi Bakımın Temellerine İlişkin Kültürlerarası Bir Analiz”, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, ed. Ali Ayten vd., İstanbul: Dem Yay., (2016), s. 17-44.
- Ekşi, Halil vd., “Maneviyat ve Psikolojik Danışma”, *Manevi Yönelimli Psikoterapi ve Psikolojik Danışma*, ed. Halil Ekşi-Çınar Kaya, İstanbul: Kaknüs Yay., (2016), s. 11-26.

- Emiroğlu, İbrahim, *Sûfi ve Dil (Mevlana Örneği)*, İstanbul: İnsan Yay., 2010.
- Erkek, Gülten, *Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden İlköğretim Okulları İçin Seçilen Öykülerin Eğitsel Yönünün İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Ün. Eğitim Bilimleri Ens., İzmir 2008.
- Erol, Fatma, "Bağışlama Terapisinde Manevi Yönelimli Müdahale", *Psikoterapi ve Psikolojik Danışmada Maneviyat: Kuramlar ve Uygulamalar*, ed. Halil Ekşi, Kaknüs Yay., (2017), s. 233-249.
- Göcen, Gülüşan, *Şükür ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişki Üzerine Bir Alan Araştırması*, Doktora Tezi, Ankara Ün. Sosyal Bilimler Ens., Ankara 2012.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, "Sunuş", *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi*, C. 1-2, İstanbul: İnkılap Yay., 2014.
- Gündüz, Özlem, *Üniversite Öğrencilerinde Affetmeyi Yordayan Değişkenlerin Belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Ün. Eğitim Bilimleri Ens., Ankara 2014.
- Horozcu, Ümit, "Tecrübi Araştırmalar Işığında Dindarlık ve Maneviyat ile Ruhsal ve Bedensel Sağlık Arasındaki İlişki", *Milel ve Nihal Dergisi*, C. 7, S. 1, (2010), s. 209-240.
- Hökelekli, Hayati, "Dini Telkin ve Tebliğde Psikolojik Esaslar", *Diyanet Dergisi*, C. 19, S. 1, (1983), s. 27-39.
- _____, *İslam Psikolojisi Yazıları*, İstanbul: Dem Yay., 2012.
- İzutsu, Toshihiko, *Kuran'da Dinî ve Ahlakî Kavramlar*, (trc. Selâhattin Ayaz), İstanbul: Pınar Yay., 1991.
- Kabaklı, Ahmet, *Mevlânâ*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yay., 2011.
- Kahraman, Alim, "Hikâye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 17, (1998), s. 493-501.
- Kanar, Mehmet, "Hikâye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 17, (1998), s. 485-487.
- Kandemir, Fatih, *Umut-İyimserlik ile Dindarlık İlişkisi*, Doktora Tezi, Atatürk Ün. Sosyal Bilimler Ens., Erzurum 2016.
- Kara, Elif, "Dini ve Psikolojik Açından Bağışlayıcılığın Terapötik Değeri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 2, S. 8, (2009), s. 221-229.

Karaca, Faruk-Kandemir, Fatih, “Karaca-Kandemir Umut Ölçeği (KKUÖ)”, *Recep Tayyip Erdoğan Ünv. İlahiyat Fak. Dergisi*, S. 9, (2016), s. 7-34.

Karaca, Feyza Kahvecioğlu, *Din Hizmetlerinde Dini Danışmanlık ve Rehberlik*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Ünv. Sosyal Bilimler Ens., Isparta 2010.

Karacoşkun, Mustafa Doğan, “Şükür Psikolojisi”, *Somoncu Baba Dergisi*, S. 100, (2009), s. 52-55.

Karagül, Arslan, “Manevi Bakım: Anlamı, Önemi Yöntemi ve Eğitimi (Hollanda Örneği)”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, C. 14, S. 40, (2012), s. 5-27.

Karaismailoğlu, Adnan, “Mesnevî Hikâyelerinde Şekil ve İçerik”, *Nüsha: Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 18, (2005), s. 129-138.

Karaköse, Şaban-Karaköse Rukiye, *Mevlânâ'dan Ruhsal Terapiler*, İstanbul: Yediveren Yay., 2016.

Kavruk, Hasan-Pala, İskender, “Hikâye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 17, (1998), s. 491-493.

Kaya, Çınar, “Manevi Yönelimli Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Perspektifinden Mevlânâ”, *Manevi Yönelimli Psikoterapi ve Psikolojik Danışma*, ed. Halil Ekşi-Çınar Kaya, İstanbul: Kaknüs Yay., (2016), s. 139-165.

Kayıklık, Hasan, “Kuran'daki Dualar Üzerine Psikolojik Bir Değerlendirme”, *Çukurova Ünv. İlahiyat Fak. Dergisi*, C. 1, S. 1, (2001), s. 135-160.

Kırcaali İftar, Gönül, “Bilim ve Araştırma”, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, ed. Ali Atıf Bir, Eskişehir: Anadolu Ünv. Yay., (1999), s. 3-9.

Koç, Mustafa, “Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Döneminde Dua ve İbadetin Psikolojik Gelişimi”, *EKEV Akademi Dergisi*, S. 25, (2005), s. 75-88.

_____, “Manevi (Psikolojik) Danışmanlık İle İlgili Batı'da Yapılan Bilimsel Çalışmaların Tarihi ve Literatürü (1902-2010) Üzerine Bir Araştırma-I”, *Çukurova Ünv. İlahiyat Fak. Dergisi (Din Psikolojisi Özel Sayısı)*, C. 12, S. 2, (2012), s. 202-227.

Köylü, Mustafa, “Ruh Sağlığı ve Din”, *Dinî Danışmanlık ve Din Hizmetleri*, ed. Nurullah Altaş-Mustafa Köylü, İstanbul: Ensar Neşriyat, (2015), s. 373-389.

Kula, Naci, “Bakıma Muhtaç Kişilere Yönelik Sosyal Hizmetler ve Dini Değerler”, *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*, ed. Nurullah Altaş-Mustafa Köylü, İstanbul: Ensar Yay., (2015), s. 171-184.

_____, “Manevi Danışmanlıkta Kullanılan Bazı Dini Kavramların Anlam Alanı ve Fonksiyonelliği”, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, ed. Ali Ayten vd., İstanbul: Dem Yay., (2016), s. 45-61.

_____, “Mesnevî’deki Bedensel Engelli Birey Örneklerinin Yer Aldığı Hikâyelerin Engellilerin Sorunlarıyla Baş Etmesindeki Rolü”, *Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi (Mevlânâ Özel Sayısı)*, S. 3, (2007), s. 171-192.

_____, “İstenmedik ve Beklenmedik Olaylarla Karşılaşan Bireylere Yönelik Moral ve Manevi Desteğin Önemi”, *Din Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S. 2, (2006), s. 73-94.

Küçük, Mehmet, *Manevi Rehberlik*, İstanbul: Ahir Zaman Yay., 2017.

Küçük, Osman Nuri, *Mevlânâ’da Benliğin Dönüşümü: Sülûk*, Doktora Tezi, Ankara Üniv. Temel İslam Bilimleri, Ankara 2007.

Merter, Mustafa, *Dokuz Yüz Katlı İnsan*, İstanbul: Kaknüs Yay., 2016.

_____, *Psikolojinin Üçüncü Boyutu Nefs Psikolojisi ve Rüyaların Dili*, İstanbul: Kaknüs Yay., 2014.

Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Mesnevî*, (çev. Veled İzbudak), C. 1-6, İstanbul: MEB Yay., 1991.

Mccullough, Michael vd., “Din ve Affedicilik”, (çev. Ali Ayten), *Din ve Maneviyat Psikolojisi*, ed. İhsan Çapcıoğlu-Ali Ayten, Ankara: Phoenix Yay., (2013), s. 211-240.

Miran, Hanife, *Hamd ve Şükür Kavramlarının Psikolojik Tahlili*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniv. Sosyal Bilimler Ens., Sakarya 2010.

Necati, Muhammed Osman, *Kur’an ve Psikoloji*, (trc. Hayati Aydın), Ankara: Fecr Yay., 2017.

Nesterova, Svitlana, *Mesnevî’de Örtülü Anlamlar*, İstanbul: İnsan Yay., 2012.

O’Laoire, Sean, “Manevi Rehberlikte Hikaye Anlatma Geleneği”, *Manevi Rehberlik ve Benötesi Psikolojisi Üzerine Paylaşımlar*, ed. Robert Frager, İstanbul: Kaknüs Yay., (2009), s. 113-124.

Ok, Üzeyir, “İnanç Bakım ve Danışmanlığı: Bir Model Geliştirme Denemesi”, *Manevi Sosyal Hizmetler, I. Din Hizmetleri Sempozyumu, C. 2*, (2008), s. 550-574.

Önal, Recep, “Kur’an’da İmânî ve Ahlâkî Bir Tavrı Olarak Sabır”, *Cumhuriyet Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi, C. 12, S. 2*, (2008), s. 439-466.

Özdemir, Hasan, “Mesnevî’de Rasyonellik ve Sezgisellik Boyutları Bağlamında İnsan”, *Uluslararası Düşünce ve Sanatta Mevlânâ Sempozyum Bildirileri*, (2006), s. 269-276.

Özdemir, Şuayip, “Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık”, *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*, ed. Nurullah Altaş-Mustafa Köylü, İstanbul: Ensar Neşriyat, (2015), s. 271-296.

Özdengül, M. Faik, *Rumi&Aşkın Terapi*, Konya: Karatay Akademi Yay., 2011.

Özdoğan, Öznur, “Hastalıklara Manevi-Psikolojik Yaklaşım”, *IV. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri, C. 2*, (2009), s. 366-372.

_____, “İnsanı Anlamaya Yönelik Bir Yaklaşım: Pastoral Psikoloji”, *Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi, S. 2*, (2006), s. 27-141.

Pargament, Kenneth I, “Tanrım Bana Yardım Et Din Psikolojisi Açısından Başa Çıkmanın Teorik Çatısına Doğru”, (çev. Ahmet Albayrak), *Tabula Rasa Dergisi, S. 9*, (2003), s. 207-235.

Parladır, Selahattin, “Dua”, *TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 9*, (1994), s. 530-535.

Peker, Hüseyin, *Din Psikolojisi*, İstanbul: Çamlıca Yay., 2015.

Peseschkian, Nossrat, *Doğu Hikâyeleriyle Psikoterapi*, (çev. Hürol Fıfıloğlu), İstanbul: Sistem Yay., 1997.

Pınar, Zehra, *Duanın Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri (Sivas/Şarkışla İlçesi Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniv. Sosyal Bilimler Ens., Kayseri 2013.

Pusmaz, Durak, “Kur’an’da Şükür Kavramı”, *Diyanet İlmi Dergisi, C. 35, S. 3*, (1999), s. 65-78.

Roy, Paul, “Benötesi Psikolojisi ve İstikamet”, *Manevi Rehberlik ve Benötesi Psikolojisi Üzerine Paylaşımlar*, ed. Robert Frager, İstanbul: Kaknüs Yay., (2009), s. 91-102.

Satan, Aysin, vd., “Ebeveyn Kaybı Yaşamış Ergenlerde Bibliyoterapi Yönelimli Manevi Danışmanlık Uygulaması”, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, ed. Ali Ayten vd., İstanbul: Dem Yay., (2016), s. 397-413.

Sayın, Esmâ, *Tasavvuf Terapisi*, İstanbul: Nesil Yay., 2014.

Schimmel, Annemarie, *Ben Rüzgâr Sen Ateş Mevlânâ Celâleddîn Rûmî*, (trc. Senail Özkan), İstanbul: Ötüken Yay., 2017.

Semerci, Ümmügülsüm, *Mesnevî ve Bibliyoterapi*, Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniv. Sosyal Bilimler Ens., Çorum, 2018.

Sepetçioğlu, M. Necati, “Mevlânâ Celâleddîn Rûmî’de Hikâye”, *II. Milletlerarası Mevlânâ Kongresi*, (1991), s. 35-38.

Soysaldı, İhsan, “Tasavvufta Sabır ve Şükür Kavramı Üzerine Bir İnceleme”, *Fırat Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, S. 2, (1997-1998), s. 103-111.

Söylev, Ömer Faruk, *Türkiye’de Dini Danışma ve Rehberlik*, Doktora Tezi, Uludağ Üniv. Sosyal Bilimler Ens., Bursa 2014.

Şahin, Ahmet Metin, *Mesnevî’de Geçen Bütün Hikâyeler*, İstanbul: Yeniakım Yay., 2013.

Şentürk, Habil, “İbadetin Mahiyeti ve Şahsiyet Gelişimindeki Fonksiyonu”, *Dokuz Eylül Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, S. 2, (1985), s. 223-230.

Tan, Hasan, *Psikolojik Yardım İlişkileri Danışma ve Psikoterapi*, İstanbul: M.E.B., 1989.

Tarhan, Nevzat, *İnanç Psikolojisi ve Bilim*, İstanbul: Timaş Yay., 2016.

_____, *Mesnevî Terapi*, İstanbul: Timaş Yay., 2016.

Tekin, Arslan, *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*, İstanbul: Bilgeoğuz Yay., 2010.

Tok, Mehmet, *Mevlânâ’nın Mesnevî’sindeki Hikâyelerin Çocuk Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniv. Sosyal Bilimler Ens., Çanakkale 2007.

Topaloğlu, Bekir, “Tövbe”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 41, (2012), s. 279-283.

Tunç, Cihad, “Öfkeyi Yenmek ve Bağışlamak”, *Erciyes Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, (1983), s. 1-7.

Türkmen, Fikret, “Hikâye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 17, (1998), s. 488-491.

Uludağ, Süleyman, “Recâ”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 34, (2007), s. 502.

_____, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yay., 2016.

_____, “Tövbe”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 41, (2012), s. 284-285.

Uzuner, Yıldız, “Niteliksel Araştırma Yöntemleri”, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, ed. Ali Atıf Bir, Eskişehir: Anadolu Üniv. Yay., (1999), s. 175-191.

Yavuz, Adem, *18-25 Yaş Üniversite Gençliğinde Dini İnanç ve Umutsuzluk İlişkisi (Sakarya Üniv. Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniv. Sosyal Bilimler Ens., Sakarya, 2009.

Yazıcı, Hüseyin, “Hikâye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 17, (1998), s. 479-485.

Yediyıldız, M. Asım, “Çağdaş Tebliğ Metodu Üzerine Bazı Düşünceler”, *İslami İlimlerde Metodoloji (Usûl) Meselesi 3*, (2009), s. 697-702.

Yılmaz, Meryem-Okyay, Nesrin, “Hemşirelerin Maneviyat ve Manevi Bakıma İlişkin Görüşleri”, *Hemşirelik Araştırma Geliştirme Dergisi*, S. 3, (2009), s. 41-52.

Yılmaz, Sema, “Bibliyoterapinin Hastalara Manevi Bakım Yöntemi Olarak Uygulanması (Sivas Devlet Hastanesi Örneği)”, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, ed. Ali Ayten vd., İstanbul: Dem Yay., (2016), s. 459-479.

Yüksel, Ayşe Şule, *Psikoterapötik Bir Teknik Olarak Hikâye İle Tedavi: Mevlânâ'nın Mesnevî'si Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniv. Sosyal Bilimler Ens., İstanbul 2011.

Yüksel, Yakup, *Tasavvufta Sabır ve Şükür Anlayışı*, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniv. Sosyal Bilimler Ens., Samsun 2006.

Zeren, Mehmet, *Mesnevî'de Geçen Bütün Hikayeler*, İstanbul: Nar Yay., 2010.

Zinnabauer, Brian-Pargament, Kenneth, “Dindarlık ve Maneviyat” (çev. Sevdener Düzgüner), *Din ve Maneviyat Psikolojisi*, ed. İhsan Çapcıoğlu-Ali Ayten, Ankara: Phoenix Yay., (2013), s. 61-102.

